

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce

Klára Rozsypalová

**Informační vzdělávání dětí ve veřejných knihovnách
Karlovarského kraje se zaměřením na žáky 2. stupně ZŠ**

Information education of children at public libraries in the Karlovy Vary region focused on pupils of the 2nd stage of primary schools (grades 6 – 9)

Loket 2014

Vedoucí práce: PhDr. Hana Slámová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí práce PhDr. Haně Slámové, Ph.D. za odborné vedení a dále paní Jitce Svobodové z Krajské knihovny v Karlových Varech za její vstřícnost a spolupráci. Děkuji také všem kolegyním knihovnicím z Karlovarského kraje, které se ochotně zúčastnily průzkumu. Poděkování patří i celé mé rodině za obrovskou podporu, toleranci a trpělivost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Lokti, dne 29. prosince 2014

[vlastnoruční podpis studenta]

.....

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje problematice informačního vzdělávání dětí ve veřejných knihovnách. Hlavní důraz je kladen na její analytickou část, která poskytuje přehled o současném stavu informačního vzdělávání žáků 2. stupně ZŠ ve veřejných knihovnách Karlovarského kraje a přináší nástin dalšího možného vývoje v této oblasti. Naopak teoretická východiska tvoří pouze rámec pro uvedení do problematiky. Jsou zde prezentovány základní pojmy, jako informační gramotnost a informační vzdělávání. V kontextu je zmíněna role knihoven v celoživotním vzdělávání a učení, s čímž souvisí i kompetence knihovníka v oddělení pro děti. Dále práce předkládá přehled o vzdělávání knihovníků v Karlovarském kraji a popisuje příklad dobré praxe informačního vzdělávání v Městské knihovně Locket.

KLÍČOVÁ SLOVA

informační vzdělávání, informační výchova, informační gramotnost, veřejné knihovny, oddělení pro děti, žáci 2. stupně ZŠ, Karlovarský kraj, průzkumy, analýzy, knihovníci, kompetence, profesní vzdělávání, Městská knihovna Locket

ABSTRACT

The subject matter of the B.A. thesis is information education of children at public libraries. Its analytical part, which is the main focus of the thesis, describes information education of pupils attending the 2nd stage of primary schools (grades 6 – 9) as it is currently provided at public libraries in the Karlovy Vary region. It also outlines further possible development in the area of information education. The aim of its theoretical part is no more than to supply the thesis with a viable framework and to introduce readers into the area of information education. It explains the basic concepts used in the field, such as information literacy and information education itself. The role of libraries in life-long education and learning is mentioned in the given context and competencies of a children librarian are discussed. The thesis also includes data about education of librarians in the Karlovy Vary region and gives an example of good practice in information education at Public library in Loket.

KEYWORDS

information education, information literacy, public libraries, children's departments, 2nd grades pupils, primary schools, Karlovy Vary region, surveys, analysis, librarians, lifelong learning, competence, Public library Loket

IDENTIFIKAČNÍ ZÁZNAM

ROZSYPALOVÁ, Klára. *Informační vzdělávání dětí ve veřejných knihovnách Karlovarského kraje se zaměřením na žáky 2. stupně ZŠ*. Locket, 2014. 79 s., xx s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Hana Slámová, Ph.D.

OBSAH

Úvod.....	13
1 Gramotnosti pro 21. století	14
1.1 Informační gramotnost	14
1.2 Informační gramotnost jako součást funkční gramotnosti	15
1.3 Model informační gramotnosti.....	18
2 Informační vzdělávání	20
2.1 Terminologie	20
2.2 Informační vzdělávání ve veřejných knihovnách ČR	20
2.2.1 Vývoj	20
2.2.2 SDRUK – Sekce pro informační vzdělávání uživatelů	21
3 Role knihoven v celoživotním vzdělávání	24
4 Kompetence knihovníka pro informační vzdělávání	26
5 Vzdělávání knihovníků v Karlovarském kraji	29
6 Informační vzdělávání dětí MK Loket.....	32
6.1 Koncepce informačního vzdělávání	32
6.2 Lekce informačního vzdělávání pro žáky 2. stupně ZŠ	34
7 Analýza stavu Informačního vzdělávání žáků 2. stupně ZŠ v knihovnách KV kraje.....	36
7.1 Úvod.....	36
7.2 Výzkumný projekt.....	36
7.3 Vyhodnocení průzkumu	41
7.4 Ověření hypotéz	67
8 Návrhy a doporučení.....	70
Závěr	73
Seznam použité literatury	74
Seznam obrázků.....	78

Seznam grafů.....	78
Seznam příloh.....	79
Příloha A	i
Příloha B	viii
Příloha C	xiv
Příloha C.1	xx

SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
IFLA	Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí
IV	informační vzdělávání
IVU	Informační vzdělávání uživatelů
KDK	Klub dětských knihoven
KISK	Kabinet informačních studií a knihovnictví
KK KV	Krajská knihovna Karlovy Vary
KK	Karlovarský kraj
MĚK Locket	Městská knihovna Locket
MK	Ministerstvo kultury
MŠ	mateřské školy
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NSK	Národní soustava kvalifikací
RF	Regionální funkce knihoven
RVP ZV	Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání
SDRUK ČR	Sdružení knihoven ČR
SKIP ČR	Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR
SŠ	střední školy
ŠVP	Školní vzdělávací program
TDKIV	Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy
ZŠ	základní školy

PŘEDMLUVA

Tato bakalářská práce se zabývá aktuálním tématem současnosti, kterým je informační vzdělávání dětí ve veřejných knihovnách. Jejím cílem je na základě průzkumu zjistit aktuální situaci v Karlovarském kraji a následně navrhnout řešení, která by mohla vést ke zlepšení situace.

K výběru tématu mne přivedlo hned několik důvodů. Jedním z nich je má profese knihovníka v oddělení pro děti v Městské knihovně Locket, kde pracuji již třináctým rokem. V rámci svých pracovních povinností se zabývám celou řadou kulturních i vzdělávacích aktivit pro děti a mládež, mezi kterými v současnosti považuji za nejvíce důležité právě informační vzdělávání dětí.

Druhým důvodem je můj dlouhodobý zájem o tuto problematiku. V době, kdy jsem začala pracovat v MK Locket, zde již probíhaly klasické lekce knihovnické informatiky, které byly zaměřeny na orientaci ve fondu knihovny, prezentaci služeb a dětskou literaturu. V roce 2005 jsem pocítila potřebu zapracovat do lekcí nová témata, která souvisí s využíváním internetu jako zdroje informací. Také jsem si uvědomila, že pro udržení pozornosti dětí je třeba změnit strukturu lekcí a výukové metody. Začala jsem se o tuto oblast intenzivněji zajímat a vyhledávat informace, které by mi pomohly zorientovat se v problematice a najít způsob, jak s IV v naší knihovně začít.

Cesta k zavedení moderních lekcí IV byla pro mě poměrně složitá. I přesto, že dostupná literatura mi přinesla odpovědi na otázky v teoretické rovině, pro jejich uvedení do praxe bylo nutné absolvovat i praktické semináře. Díky nim jsem získala spoustu inspirativních podnětů a velkou chuť vyzkoušet nově získané dovednosti v praxi. Bohužel jsem shledala, že v Karlovarském kraji není mnoho možností, jak se v této problematice profesně vzdělávat. Nezbyvalo mi, než navštěvovat semináře, které se konaly mimo náš kraj, což bylo spojeno nejen s velkou časovou, ale také s finanční zátěží.

V současnosti je nabídka vzdělávání knihovníků v našem kraji o něco lepší, i když podle mého názoru stále není ideální. Jednodenní semináře, konané zhruba 2x za rok v Krajské knihovně Karlovy Vary, sice účastníkovi poskytnou základní rámec informací, ale témata jsou vybírána spíše nahodile, bez návaznosti na další potřeby.

Absence systematického vzdělávání knihovníků, pracujících s dětmi, které by bylo realizováno v našem kraji, tedy byla dalším z důvodů pro volbu tématu práce. Domnívám se, že knihovníci mají zájem se v této problematice dále vzdělávat, ale především z časového hlediska pro ně není možné absolvovat pravidelně semináře a školení mimo Karlovarský kraj.

Ve výčtu důvodů pro zaměření práce považuji za nutné zmínit i skutečnost, že řadu let jsem členkou Klubu dětských knihoven Karlovarského kraje a od ledna 2015 budu zastávat v tomto sdružení funkci předsedkyně. Právě nová funkce je pro mě příležitostí, jak se pokusit prosadit nejen lepší spolupráci mezi knihovníky pracujícími s dětmi, ale také najít nové možnosti pro zlepšení situace v oblasti vzdělávání knihovníků v našem kraji.

Teoretická část práce tvoří rámec pro uvedení do problematiky a je rozdělena do šesti kapitol. V první kapitole jsou definovány gramotnosti, které jedinec potřebuje pro život ve 21. století. Následující kapitola představuje pojem "informační vzdělávání" a krátce informuje o vývoji a současném stavu IV v České republice. Třetí kapitola zmiňuje roli knihoven v systému celoživotního vzdělávání. S tím souvisí i měnící se profese knihovníka oddělení po děti a jeho kompetencím pro informační vzdělávání, což je obsahem čtvrté kapitoly. Pátá kapitola je věnována podpoře vzdělávání knihovníků v Karlovarském kraji pro oblast IV. V šesté kapitole je představen systém IV v Městské knihovně Locket.

V analytické části, na kterou je kladen v této práci největší důraz, je v úvodu představen cíl průzkumu aktuálního stavu informačního vzdělávání dětí ve veřejných knihovnách KK. Následující kapitola je věnována interpretaci výsledků a vyhodnocení průzkumu. V závěrečné části jsou prezentovány návrhy pro další kroky, které by měly vést k podpoře IV.

I když mé prvotní ambice pro tuto práci byly velké, neboť jsem zamýšlela postihnout celý systém informačního vzdělávání pro základní školy (tedy 1. i 2. stupeň ZŠ) v knihovnách, během příprav průzkumu jsem dospěla k rozhodnutí, že vzhledem k rozsahu bakalářské práce není tento záměr možno uskutečnit. Z toho důvodu jsem zúžila oblast na žáky 2. stupně ZŠ. Výběr této věkové skupiny byl záměrný, neboť se domnívám, že právě jí je v knihovnách věnováno mnohem méně pozornosti než mladším žákům a měli bychom se zamyslet, jak situaci zlepšit.

Bakalářská práce byla vypracována podle pravidel a metodických pokynů pro zpracování a odevzdání závěrečných prací Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Pro citování zdrojů v textu byl využit tzv. Harvardský styl citování pomocí prvního údaje záznamu, data vydání a podle možností údajem o stránkování. Použitá literatura je citována podle mezinárodní normy ISO 690:2010, resp. její české verze ČSN ISO 690:2011. Seznam použité literatury je řazen abecedně - podle prvního údaje záznamu, pokud se první údaje shodují, jsou k rozlišení použity další údaje. Vlastní text bakalářské práce („Úvod“ až „Závěr“) obsahuje 95 784 znaků, tj. 60 normostran.

ÚVOD

Knihovny, kromě svého primárního poslání uchovávat a zprostředkovávat informace, se v současné informační společnosti podílejí také na celoživotním vzdělávání, podpoře čtenářství, nabízejí možnosti využití volného času a zábavy.

S prudkým rozvojem informačních technologií v posledním desetiletí, kdy je charakteristickým rysem stále rostoucí podíl elektronické komunikace a zvyšující se objem digitálních dokumentů, se mění nejen prostředí veřejných knihoven, ale i role, kterou hrají ve vzdělávacím systému. Knihovny jsou vedle škol všech typů nejvýznamnějším zázemím pro podporu a zvyšování funkční gramotnosti občanů.

Stejně tak jako školy, reagují i knihovny na nové úkoly spojené se začleňováním informačních technologií do všech oblastí společenského života. Obě instituce si uvědomují, že v dnešním světě již nelze obstát bez znalostí, jak se v záplavě informací orientovat, jak potřebné informace vyhledat, jak oddělit podstatné informace od nepodstatných a poté je co nejefektivněji použít. Soubor těchto znalostí se nazývá informační gramotnost, která je cílem dlouhodobého, dá se říci i celoživotního vzdělávacího procesu, nazývaném informační vzdělávání.

Problematika IV ve veřejných knihovnách je v současnosti stále velmi aktuální téma, které je v České republice odborníky na tuto oblast i samotnými knihovníky intenzivně řešeno. Od počátečních kroků, kdy vznikaly první teoretické práce zabývající se vymezením pojmu informační gramotnost, jejím propojením do vzdělávacího procesu a hledáním souvislostí s využitím knihoven jako místem pro neformální vzdělávání v této oblasti, již uběhlo více jak deset let.

Nyní, v roce 2014, lze konstatovat, že soubor teoretických poznatků z této oblasti je na dobré úrovni a knihovny začínají teorii zavádět do praxe. V mnoha veřejných knihovnách České republiky již systém IV dobře funguje. Úspěch lze zaznamenat především v knihovnách, jejichž pracovníci si uvědomili, že pro změnu tradičních lekcí informační výchovy na moderní lekce informačního vzdělávání (které jsou vedeny interaktivními formami výuky a využívají dostupné informační technologie) je důležité učinit i vstřícný krok směrem ke svému profesnímu vzdělávání.

Teoretická část této práce se v jednotlivých kapitolách bude věnovat výše zmíněným východiskům.

1 GRAMOTNOSTI PRO 21. STOLETÍ

Pojem *gramotnost* (anglicky *literacy*) vyjadřoval v dřívějším pojetí zejména dovednost číst a psát. V dnešním světě je toto klasické pojetí gramotnosti nedostačující. Odborníci se shodují v názoru, že gramotnost je fenomén kulturní, který se vyvíjí a proměňuje se spolu s kulturou a společností. V důsledku pronikání informačních technologií do všech oblastí lidské činnosti je třeba chápat gramotnost v širších souvislostech.

Ve spojení s různými přídavnými jmény, charakterizujícími jednotlivé vědní obory, získává pojem *gramotnost* řadu nových významů. Setkáváme se tak například s pojmy čtenářská gramotnost, matematická gramotnost, finanční gramotnost, informační gramotnost atd. Definice dílčích gramotností se shodují ve skutečnosti, že nestačí pouze znát jednotlivé pojmy konkrétního vědního oboru, ale je nutné porozumět jejich obsahu, chápat je v souvislostech a prakticky je v životě využívat [Altmanová, 2010, s. 4].

1.1 Informační gramotnost

Dnešní společnost je založena především na informacích a znalostech, získávaných prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Úspěch jedince v této společnosti proto závisí na schopnosti potřebné informace nejen získat, ale také je analyzovat, zpracovat a následně je efektivně využívat nejen ve škole, ale i v běžném životě.

V odborné literatuře lze nalézt různé definice informační gramotnosti. Lze konstatovat, že výklad není jednotný a jednotlivé definice se vzájemně liší v souvislosti s vývojem této problematiky.

Základní definici informační gramotnosti nabízí například *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)*, kde se uvádí, že informační gramotnost je:

"Schopnost jednotlivce prostřednictvím dostupných informačních metod a technologií vyhledávat, zpracovávat, vyhodnocovat a využívat informace."
[Planková, Švejda, 2003]

Pojem *Informační gramotnost* (anglicky *Information literacy*) se vyvíjel od 70. let 20. stol. v závislosti na proměně společnosti ve společnost informační. Historickým vývojem pojmu se ve svém článku podrobně zabývaly autorky Dombrovská, Landová a Tichá [2004]. Ty mimo jiné uvádějí, že došlo během dvou desítek let, v souvislosti s rychlým vývojem informačních a komunikačních technologií a tím i k masivnímu nárůstu množství informací, k několika modifikacím a zpřesňování termínu. Z výčtu definic lze uvést pro příklad tu, která byla v roce 1989 zveřejněna ve zprávě Komise pro informační gramotnost¹ a je dodnes často používaná:

" K dosažení informační gramotnosti musí být jedinec schopen rozeznat, kdy potřebuje informace, a dále je vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít. Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich další mohli učit. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu." [American library association, 1989]

1.2 Informační gramotnost jako součást funkční gramotnosti

Schopnost člověka aktivně participovat na světě informací je v současnosti odborníky označován termínem *Funkční gramotnost* (anglicky *functional literacy*), který zahrnuje jednotlivé gramotnosti potřebné pro fungování jedince v informační společnosti. Tvůrci různých modifikací a modelů funkční gramotnosti se shodují, že výklad pojmu a jeho obsah není jednoznačný a ohraničený.

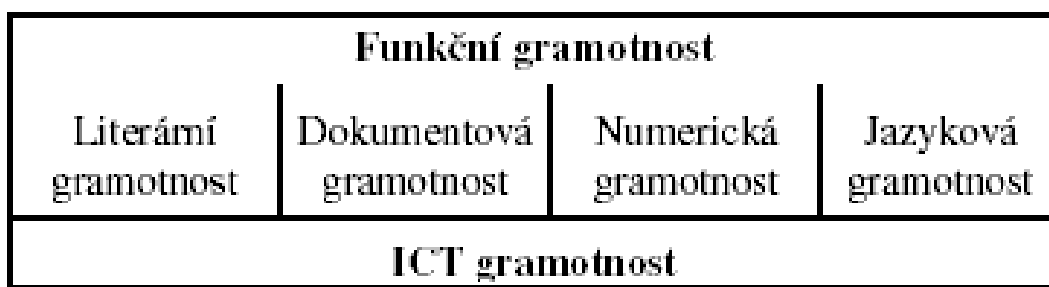
Obecně lze říct, že funkční gramotnost vyjadřuje pojetí obecné gramotnosti pro 21. století. Milada Rabušicová [2002] uvádí, že *"dnes už gramotnost znamená také schopnost orientovat se v expandujícím světě informací a dále schopnost těchto informací využívat způsobem, který umožňuje plnou integraci člověka do společnosti. Z těchto důvodů je koncept gramotnosti v moderních vyspělých společnostech nyní specifikován v termínu funkční gramotnosti"*.

Dombrovská, Landová a Tichá [2004] pro vyjádření struktury informační gramotnosti vycházejí z definice funkční gramotnosti stanovené v rámci výzkumů

¹ Presidential Committee on Information Literacy – vytvořená v rámci American Library Association (ALA)

IALS/SIALS². Ta zahrnuje literární gramotnost, dokumentovou gramotnost a gramotnost numerickou. Důležitou součástí funkční gramotnosti je ale také schopnost dorozumět se v cizím jazyce, tedy gramotnost jazyková. Autorky dále uvádějí, že ve funkční gramotnosti je obsaženo téměř vše, co očekáváme od informační gramotnosti. Například práce s informacemi zahrnuje literární gramotnost pro nalezení informace v textu, její připojení k relevantní části dokumentu pak vyžaduje zvládnout gramotnost dokumentovou.

V souvislosti s nástupem a rozvojem informačních a komunikačních technologií se zásadně změnila práce s informacemi, ať už z hlediska jejich dostupnosti, tak i hlediska způsobu jejich využití. Jedinec v dnešní společnosti musí být schopný účelně používat informační technologie jako nástroje. Tato schopnost je nazývána ICT gramotnost (dříve počítačová gramotnost) a je jednak součástí informační gramotnosti, jednak základnou pro rozvoj funkční gramotnosti ve společnosti, která je na informačních a komunikačních technologiích založena. Tyto vztahy jsou graficky vyjádřeny takto [Dombrovská, Landová, Tichá, 2004]:

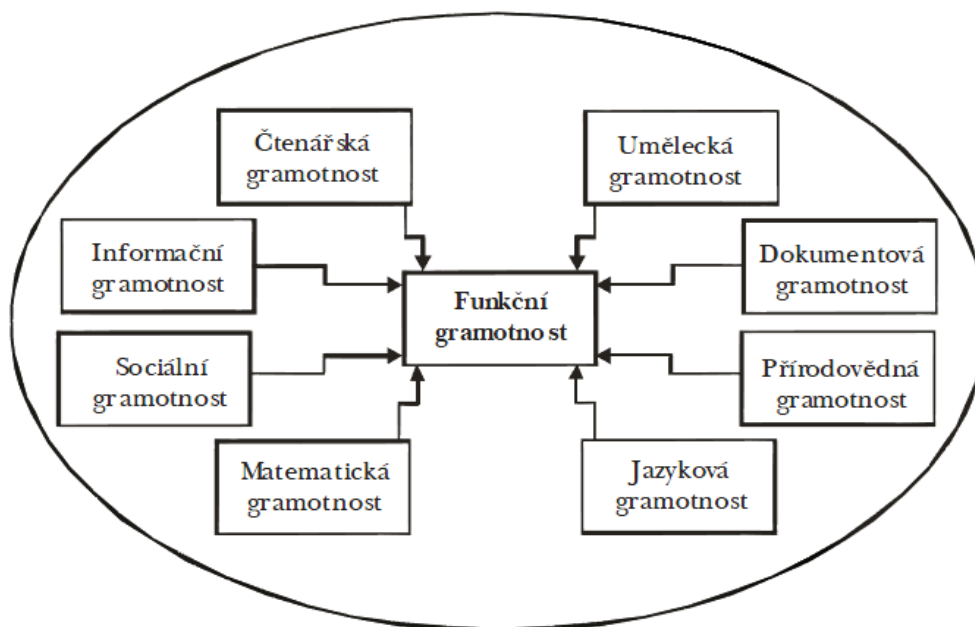

Obrázek 1: Struktura funkční gramotnosti³

Pro vyjádření vztahů mezi jednotlivými oblastmi je vhodný také rozšířený model funkční gramotnosti [Najvarová, 2007], který znázorňuje vztahy mezi jednotlivými gramotnostmi a je paralelní s oblastmi školního vzdělávání, tak jak jsou definovány v Rámcově vzdělávacích programech pro základní vzdělávání (RVP ZV).

² Výzkum SIALS 1998 (Second International Adult Literacy Survey), jehož se účastnila i Česká republika, byl druhou vlnou Mezinárodního výzkumu gramotnosti dospělých (IALS) z roku 1994.

³ Převzato z: Dombrovská, Landová, Tichá, 2004

Obrázek 2: Vztahy mezi jednotlivými oblastmi funkční gramotnosti⁴

Najvarová [2007] uvádí, že dílčí gramotnosti zobrazené v tomto modelu korespondují s jednotlivými oblastmi školního vzdělávání a konkretizují jejich obsahovou náplň. Autorka je zde charakterizuje takto:

Čtenářská gramotnost – je nejdůležitější oblastí gramotnosti vůbec, neboť se dle RVP ZV prolíná se všemi vzdělávacími oblastmi. Čtení již není chápáno v tradičním smyslu technické správnosti a rychlosti, ale je nutno jej z hlediska funkční gramotnosti vnímat jako účelný prostředek rychlého a pružného získávání a efektivního zpracování informací. Získávání znalostí by bez čtení bylo velmi obtížné a nemyslitelné, proto je v rozvíjení čtenářské gramotnosti kladen velký důraz na porozumění textu.

Dokumentová gramotnost – souvisí úzce s gramotností čtenářskou, i když vyžaduje specifické dovednosti a strategie. Schopnost orientovat se v dokumentech je v současné době nezbytná a zahrnuje znalosti a dovednosti, které umožňují jedinci orientovat se v textech nesouvislého charakteru (např. dotazníky, formuláře, grafy, záruční listy, návody apod.)

Jazyková gramotnost – u této gramotnosti lze rozlišit dvě skupiny znalostí, dovedností a schopností: jazykovou gramotnost v mateřském jazyce a jazykovou

⁴ Převzato z: Najvarová, 2007, s. 78

gramotnost v cizím jazyce. První zmíněná gramotnost umožňuje jedinci vyjadřovat své myšlenky, pochopit sdělení ostatních, kriticky posuzovat jejich věrohodnost a správnost. Dovednosti získané v této oblasti jsou zásadní pro získání znalostí a dovedností ve všech ostatních oblastech. U druhé zmíněné gramotnosti je kladen důraz na rozvoj komunikativní funkce cizího jazyka, která pomáhá odstraňovat jazykové bariéry a přispívá k mobilitě v osobním životě i v rámci studia.

Informační gramotnost – je nejmladší a nejrychleji se vyvíjející oblastí funkční gramotnosti. Zahrnuje v sobě dva okruhy znalostí a dovedností: základní dovednosti při ovládání a využívání elektronických médií a využívání informačních technologií při vyhledávání informací, jejich ověřování a porovnávání, tvořivé práci s vyhledanými jejich využívání ve vzdělávání a v praktickém životě.

1.3 Model informační gramotnosti

Existuje celá řada flexibilních a široce použitelných modelů, které demonstrují jednotlivé kroky v procesu osvojení informační gramotnosti. Jedním z nich je "*Model informační gramotnosti dle KISK*", který byl knihovníkům veřejných knihoven představen Mgr. J. Zikuškou⁵ na semináři "Informační vzdělávání uživatelů"⁶. Zikuška [2013] se domnívá, že tento model (obr. 3 na následující straně), který byl primárně vytvořen pro prostředí vysokoškolského vzdělávání, lze implementovat i do prostředí veřejných knihoven.

V modelu je přehledně znázorněn celý proces práce s informacemi:

- Definování potřeby (práce s tématem, hledání nápadů)
- Hledání informací (vyhledávání, zdroje)
- Analýza (tvorba dokumentů, tvorba znalostí, komunikace)
- Organizace poznatků (uchovávání, vytváření struktury)
- Tvorba znalostí (vnímání, učení)

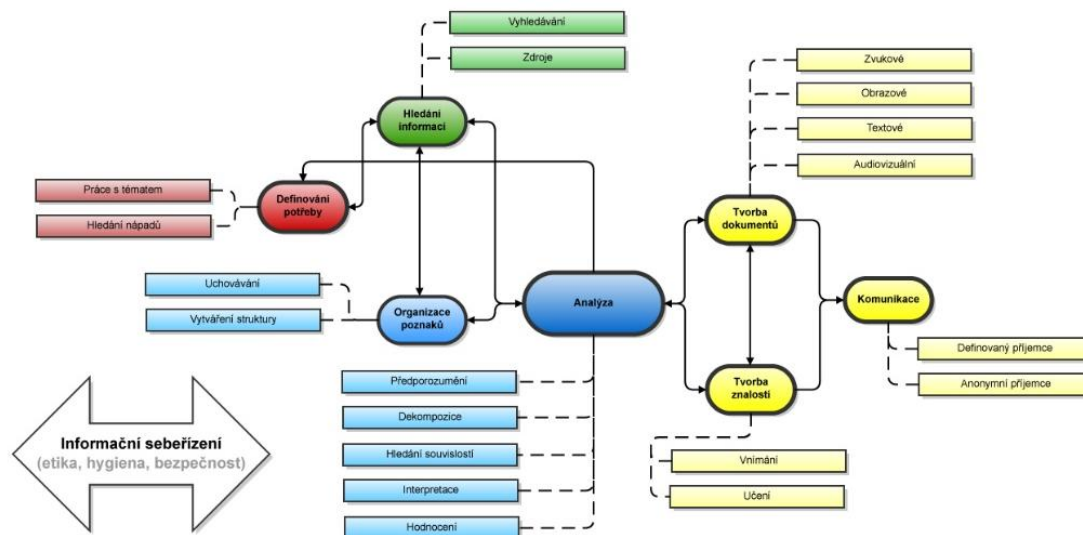
Základem všech stupňů je informační sebeřízení (inf. etika, hygiena, bezpečnost).

⁵ Mgr. Jan Zikuška je lektorem informačního vzdělávání na Filozofické fakultě -Kabinetu informačních studií a knihovnictví v Brně. Pracuje s dalšími odborníky v této oblasti na projektu CEINVE.

⁶ 5. ročník celostátního semináře Informační vzdělávání uživatelů, který se konal 24. – 25. dubna 2013 v Prachaticích.

Model informační gramotnosti dle KISK

Michal Černý, Dáša Chytková, Pavlína Mazáčová, Gábina Šimková, Honza Zikuška

Obrázek 3: Model informační gramotnosti dle KISK⁷

Zikuška [2013] ve svém příspěvku na konkrétních příkladech demonstroval, jak lze jednotlivé moduly účinně propojit s klíčovými kompetencemi a průřezovými tématy definovanými v RVP ZV a ŠVP a prakticky je využít při tvorbě lekcí IV.

Závěrem této kapitoly lze konstatovat, že základem všech výše uvedených gramotností je znalost a schopnost práce s informacemi, tedy osvojení dovedností, které umožní jedinci jejich praktické využití v každodenním životě. Proces, který vede k získání těchto dovedností, se nazývá informační vzdělávání, kterému se věnuje další kapitola.

⁷ Převzato z: <http://www.slideshare.net/CEINVE/implementace-modelu-ig-dle-kisk>

2 INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

2.1 Terminologie

Odborná literatura zmiňuje termín informační vzdělávání v několika definicích, které se vzájemně liší v závislosti na obecném vymezení pojmu či na oborovém zaměření.

V České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy (TDKIV) je termín *Informační vzdělávání* definován jako " *ucelený formativní proces získávání znalostí, vědomostí a návyků z oborů a disciplín, které se zabývají shromažďováním, zpracováním, uchováváním, zpřístupňováním a využíváním informací (především informační vědy a knihovnictví)*" [Planková, 2003].

Naopak v Pedagogickém slovníku je pojem *Informační vzdělávání* definován v obecnějším smyslu: " *Celoživotní proces získávání znalostí, osvojování dovedností a postojů z každodenních zkušeností, z prostředí a kontaktů s jinými lidmi.*"

[Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 109].

2.2 Informační vzdělávání ve veřejných knihovnách ČR

2.2.1 Vývoj

Lekce Knihovnicko – bibliografické přípravy pro žáky základních a středních škol byly ve veřejných knihovnách zaváděny od 70. let 20. století. Obsahově byly zaměřeny na seznámení s prostředím a službami knihovny, práci s informačními prameny, vyhledávání informací i jejich zpracování. Praktická cvičení zahrnovala práci s katalogem a fondem knihovny a následnou ústní prezentaci výsledků. Tyto činnosti byly knihovníkem koordinovány a spojeny do uceleného řešení daného úkolu. V souvislosti s novou výchovně – vzdělávací soustavou v roce 1976/1977 byli knihovníci podpořeni ve svém úsilí ze strany škol. Byla publikována řada teoretických materiálů a v roce 1982 vyšla první metodická pomůcka – Příručka pro školní knihovny⁸, která obsahovala metodické pokyny pro práci s dětským čtenářem.

Podstatné změny v přístupu k informační výchově dětského čtenáře probíhaly od 90. let 20. stol., kdy byly knihovny postupně vybavovány moderními informačními

⁸ PETRTÝL, Miroslav a ŠLAMPOVÁ, Jiřina. *Příručka pro školní knihovny: základní směrnice a metodické pokyny pro budování, správu, vedení a činnost školních knihoven*. Praha: SPN, 1982. 207 s. Zájmové náklady / SPN.

technologiemi. Knihovnické činnosti byly automatizovány, díky připojení k internetu vznikly nové možnosti přístupu k informacím. V souvislosti s těmito změnami vyvstala nutnost propojit obsah stávajících knihovnických lekcí s informačními a komunikačními technologiemi (on-line katalogy, vyhledávání v databázích, na internetu) a rozvíjením dovedností k dosažení informační gramotnosti [Nejezchlebová, 2008].

V prvním desetiletí 21. století si již knihovníci veřejných knihoven plně uvědomovali, že jejich současná praxe se začíná vzdalovat požadavkům škol, které od r. 2007 začaly žáky vzdělávat podle nové strategie, definované v Rámcově vzdělávacích programech (RVP). V jednotlivých typech škol se postupně měnily metody i přístup k výuce, školy vytvořily podle zásad RVP individuální Školní vzdělávací plány (ŠVP), které přizpůsobily individuálním potřebám a podmínkám.

Bohužel v té době v ČR chyběl systém IV ve veřejných knihovnách a nebyla dostupná metodika, která by knihovníkům pomohla změnit obsah lekcí a propojit do nich nové technologie. Proto byli knihovníci nuceni i nadále obsah lekcí zpracovávat sami na základě vlastních zkušeností, schopností a technických možností. Také spolupráce mezi jednotlivými knihovnami v oblasti sdílení zkušeností byla víceméně sporadická [Peslerová, 2011b].

Tento neutěšený stav vyvolal potřebu situaci řešit. V roce 2008 se z podnětu Moravské zemské knihovny v Brně a Studijní vědecké knihovny v Hradci Králové uskutečnil nultý ročník semináře *"Informační vzdělávání uživatelů ve veřejných knihovnách"*. Ze závěrů tohoto semináře vyplynulo, že knihovníci chtějí v této oblasti spolupracovat na vytvoření systému IV ve veřejných knihovnách [Svobodová, 2010] a proto o rok později na dalším semináři k IV vznikla odborná sekce, jejíž činnost bude zmíněna v následující podkapitole.

2.2.2 SDRUK – Sekce pro informační vzdělávání uživatelů

Odborná sekce Informační vzdělávání uživatelů (IVU) vznikla při Sdružení knihoven ČR (SDRUK) v květnu 2009. Od té doby řeší intenzivně otázky spojené s inovací informačního vzdělávání uživatelů veřejných knihoven. Sekce má 22 členů⁹ a zastoupeny jsou všechny krajské knihovny ČR, Moravská zemská knihovna v Brně, Městská knihovna v Praze, Knihovna Jiřího Mahena v Brně a několik městských

⁹ Stav z roku 2011, aktuální údaje k roku 2014 se nepodařilo dohledat

knihoven. Každý rok se konají dvě pracovní setkání sekce a celostátní odborný seminář [Peslerová, 2011a]. V roce 2014 se v MK Havířov konal již 6. ročník.

Sekce IVU si stanovila na počátku své existence (2009) jako jeden z prioritních úkolů zjistit aktuální situaci v oblasti IV v krajských, pověřených a profesionálních knihovnách ČR. Toto šetření provedla dotazníkovým průzkumem (listopad 2009 – únor 2010). Do průzkumu se zapojilo 439 knihoven. Vyhodnocení dotazníku potvrdilo dosavadní poznatky, že knihovny stále málo využívají informační zdroje, databáze, Jednotnou informační bránu, webové stránky různých knihoven a informačních institucí. Informační výchova je stále prioritně zaměřena na exkurze, seznamování s orientací v konkrétní knihovně, s využíváním jejích informačních zdrojů a služeb. Dotazník také ukázal na nedostatek materiálů, které by pomohly knihovníkům v jejich práci a výrazný nedostatek odpovídajícího vzdělávání knihovníků [Nejezchlebová, 2010].

Závěry průzkumu motivovaly členy sekce k užší spolupráci. Byly vytvořeny tři pracovní skupiny, které se zabývají obsahem i metodami lekcí IV pro jednotlivé stupně škol a v současnosti intenzivně pracují na vytvoření chybějících metodických materiálů, které budou rozděleny do následujících modulů:

"Čtenářská gramotnost" (MŠ a 1. stupeň ZŠ) cílem je podpora rozvoje čtenářství, porozumění textu, práce a pochopení beletristického i naučného textu.

"Knihovny - zdroje informací" (2. stupeň ZŠ) cílem bude získání schopností a dovedností informace nejen vybrat a zpracovat, ale umět je dále aplikovat. Dále pracovat s nejrůznějšími zdroji informací, ale také znát a orientovat se v různých typech knihoven a informačních institucí.

"Informační zdroje - tištěné, elektronické, audiovizuální" (SŠ) –modul je zaměřen na práci s databázemi, vyhledávání informací na internetu a využívání elektronických služeb knihoven.

Všechny tři moduly na sebe navazují a rozvíjejí vědomosti, schopnosti žáků a studentů tak, aby byli úměrně svému věku informačně gramotní a práce s informacemi se stala součástí jejich práce ve škole, při studiu i při rozvíjení odborné zájmové činnosti [Peslerová, 2011a].

Závěrem je možno shrnout, že činnost sekce IVU je pro další vzdělávací činnost ve veřejných knihovnách velmi přínosná. Zvláště celostátní semináře¹⁰ nabízejí prostřednictvím aktuálních přednášek pohled na nové trendy v IV, v praktických workshopech si knihovníci mohou vyzkoušet různé nové metody práce. Tato forma vzdělávání je pro knihovníky výbornou příležitostí, jak mohou profesionálním přístupem potvrdit vzdělávací roli své knihovny. Tímto tématem se zabývá následující kapitola.

¹⁰ Materiály, které vznikají v rámci workshopů na jednotlivých celostátních seminářích, jsou dostupné na webových stránkách této sekce: <http://www.sdruk.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatele/clanek/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatele/>

3 ROLE KNIHOVEN V CELOŽIVOTNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Knihovny jsou v současnosti obecně vnímány jako vzdělávací instituce, které tvoří nedílnou součást infrastruktury formálního vzdělávacího systému. Nabízejí studijní podporu a zázemí, disponují rozsáhlými fondy literatury a umožňují přístup k elektronickým zdrojům a rovný přístup k informacím.

Podle Směrnice Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí (IFLA) [Koontz, 2012] mají veřejné knihovny velkou odpovědnost za upevňování návyku čtení u dětí, šíření dětských knih a také za rozvíjení dovedností v oblasti informační gramotnosti dětí. Tyto oblasti by proto měly být ze strany knihoven podpořeny především pořádáním aktivit, vztahujících se ke službám a zdrojům knihoven a dále k rozvíjení schopností využívat tištěná i elektronická média. Vzdělávací aktivity veřejných knihoven vytvářejí příležitosti úzce spolupracovat se školami a dalšími vzdělávacími institucemi.

Jejich významná role ve vzdělávacím systému je charakterizována také v důležitých strategických dokumentech ČR, kterými jsou Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011 – 2015 a Strategie celoživotního učení ČR.

Vymezení vzdělávací role knihoven je v úvodu Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011 – 2015 definováno takto:

"Knihovny jsou přirozenou infrastrukturou vzdělávacího systému v nejširším slova smyslu. Jako centra znalostí a informací podporují formální vzdělávání všech stupňů a mají významnou úlohu v oblasti celoživotního vzdělávání a učení. Veškerou svou činností se podílejí na podpoře čtenářské a informační gramotnosti, mimořádný je i jejich přínos ke gramotnosti funkční."[ČESKO.Ministerstvo kultury, 2011]

V tomto dokumentu jsou zaznamenány změny v postavení knihoven v procesu celoživotního vzdělávání, týkající se především poskytování komplexních služeb v digitálním prostředí, což souvisí s trendem masivního nárůstu digitálních dokumentů, rozšiřování e-knih i množství nabízených informací a poznatků prostřednictvím internetu. To vyvolává potřebu zavádět nové formy vzdělávacích aktivit [Houšková, 2013].

Koncepce vymezuje celkem šest základních oblastí pro další rozvoj knihoven. V části C, která se týká podpory vzdělávání a čtenářské gramotnosti, stanovuje pro podporu zvyšování schopnosti efektivně využívat knihovny ve školských vzdělávacích programech a v koncepci celoživotního učení tyto cíle:

- Zvyšovat úlohu knihoven v procesu celoživotního učení zajišťováním potřebných informačních zdrojů a podporou dalších aktivit.
- Zahrnout principy poskytování služeb systémem knihoven do koncepčních materiálů jiných resortů.
- Vytvořit materiální podmínky k rozvoji knihoven jako center neformálního celoživotního učení (= vzdělávacích institucí) pro oblast zájmového vzdělávání a dále pro oblasti literární, dokumentové, počítačové a informační gramotnosti obyvatel s cílem zvýšení jejich schopnosti efektivně využívat informační zdroje.
- Podporovat dostupnost a rozvoj služeb a prostředků pro využívání e-learningu v knihovnách a pro podporu vzdělávání na internetu.

Za důležitý prvek v systému celoživotního učení a zvyšování informační gramotnosti jsou knihovny považovány také v základním dokumentu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, kterým je Strategie celoživotního učení v ČR. Zde je na knihovny pohlíženo jako na *"kulturně vzdělávací instituce, které jsou vedle škol nejvýznamnějším zázemím pro podporu a rozvoj informační gramotnosti a celoživotního vzdělávání občanů"* [ČESKO. MŠMT, 2007].

Z obou strategických dokumentů je zřejmé, postavení knihoven v procesu formálního vzdělávání se mění. Proto, aby cíle specifikované v současné Koncepci rozvoje knihoven byly naplněny, musí se však změnit přístup samotných knihovníků. Domnívám se, že osobnost knihovníka je v tomto procesu klíčová a právě na jeho přístup a profesní rozvoj záleží, zda bude vzdělávací role knihoven upevněna.

Následující kapitola proto bude věnována profesi knihovníka v oddělení pro děti a jeho kompetencím potřebným pro informační vzdělávání.

4 KOMPETENCE KNIHOVNÍKA PRO INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

V souvislosti s IV jsou mnoha odborníky v současnosti diskutovány kompetence knihovníka v oddělení pro děti. Zcela jasně a podrobně je typová pozice *"Knihovník v oddělení pro děti"* vymezena v Národní soustavě povolání (NSP), která poskytuje základní informace o jednotlivých povoláních a typových pozicích vyskytujících se na trhu práce:

"Knihovník v knihovně pro děti zprostředkovává knihovnické a informační služby vlastní knihovny, knihoven oborově nebo regionálně příbuzných i národního systému knihovnických a informačních služeb jako celku dětským uživatelům ve smyslu podpory čtenářství, vzdělávacích aktivit, spolupráce s rodiči, pedagogy a dalšími zainteresovanými subjekty."[Česko, 2012]

Z hlediska informačního vzdělávání uživatelů jsou v popisu pracovních činností vymezeny tyto dovednosti:

- Poskytování knihovnických, informačních, referenčních a faktografických služeb v knihovně pro děti.
- Vyhledání a formulace odpovědí na informační požadavky uživatelů s využitím interních a externích informačních zdrojů.
- Specifické instruktáže a školení uživatelů v knihovně pro děti o poskytovaných knihovnických a informačních službách instituce.
- Kooperace v národním systému knihovnických a informačních služeb pro dětské uživatele.
- Základní činnosti v oblasti public relations a marketingu knihovny včetně spolupráce s partnery.
- Prezentace knihovnických a informačních služeb knihovny pro děti.
- Realizace lekcí informační výchovy, aktivit k podpoře čtenářství a dalších volnočasových aktivit v knihovně pro děti.
- Poskytnutí specifických poradenských a konzultačních služeb z oblasti čtenářství a informační výchovy rodičům a pedagogům.

Ještě podrobněji popisuje konkrétní odborné způsobilosti potřebné pro výkon povolání *Kvalifikační standard pro povolání knihovníka v oddělení pro děti*, který je

dostupný na portálu Národní soustava kvalifikací (NSK).¹¹ [Národní ústav pro vzdělávání..., 2014]. Z charakteristik odborných způsobilostí v oblasti informačního vzdělávání je zřejmé, že knihovník v oddělení pro děti by měl být schopen:

Orientovat se v základních elektronických informačních zdrojích – znát základní funkce a služby portálů na veřejném internetu, mít přehled o národních elektronických informačních zdrojích z produkce českých knihoven, umět vyhledat dokumenty ve fondech českých i zahraničních knihoven za použití speciálních knihovnických nástrojů

Poskytovat bibliografické a rešeršní služby v knihovnách s lokální a regionální působností - umět vyhledat plný text digitalizované publikace určené jako povinná četba pro základní a střední školy, vyhledat články z českých časopisů na zadané téma, vyhledat bibliografický záznam životopisné monografie o určité osobnosti, vyhledat regionální literaturu na základě specifického požadavku, znát principy služby „Ptejte se knihovny“.

Vyhledávat v bibliografické a faktografické informace a ověřit je - Vyhledat bibliografický záznam v OPAC Národní knihovny České republiky.

Realizovat aktivity k podpoře dětského čtenářství – umět vytvořit rámcový scénář akce k podpoře dětského čtenářství pro konkrétní věkovou skupinu dětí, být schopen vytvořit návrh čtenářské soutěže pro konkrétní věkovou skupinu dětí

Realizovat lekce informační výchovy – být schopen vybrat vhodnou variantu lekce informační výchovy pro konkrétní předškolní či školní ročník a určené téma, vysvětlit základní pojmy z oblasti informačních zdrojů a služeb způsobem adekvátním pro určenou věkovou skupinu dětí.

Ivana Vaňková [2013] se ve svém příspěvku zamýšlí nad kompetencemi současného knihovníka pro práci s dětmi a mládeží z pohledu knihovnice. Autorka zmiňuje průzkum z roku 2013, zaměřený na zjištění povědomí o práci dětských knihovníků očima učitelů, kolegů knihovníků a dětských i dospělých uživatelů knihovny. Z vyhodnocení dotazníku vyplývá, že knihovník pracující s dětmi a mládeží by měl

¹¹ NSK je průběžně budovaný, státem podporovaný a občany i zaměstnavateli využitelný registr profesních kvalifikací existujících na pracovním trhu v ČR. Umožňuje zájemcům získat celostátně uznávané osvědčení o jejich profesní kvalifikaci. Zkoušku pro získání osvědčení v povolání knihovníka v odd. pro děti v současnosti zatím není možno vykonat, neboť ještě nejsou určeny autorizované osoby.

být především učitelem, řečníkem, hercem a dokonce i psychologem. Respondenti uvedli, že pro kvalitní práci s dětským čtenářem by knihovník měl mít tyto kompetence:

- **Vzdělání** - hlavně v oblasti vývojové psychologie a pedagogického minima
- **Znalosti** – všeobecný přehled, perfektní orientace v tradiční i aktuální literatuře pro děti
- **Zkušenosti** – schopnost přizpůsobit besedu (lekci) věku posluchačů
- **Porozumění** – snažit se chápat a umět vnímat svět očima dětí
- **Smysl pro humor** – umět být zábavný, vtipný a sebeironický

Z vlastních zkušeností mohu potvrdit, že práce knihovníka v oddělení pro děti není jednostranná záležitost. K úspěšnému zvládnutí naší profese je důležitá především velká míra kreativity, nadšení, flexibilita, komunikační dovednosti a schopnost přizpůsobit se novým požadavkům a tématům.

I když zkušenosti a délka praxe jistě hrají v úspěchu naší práce důležitou roli, je nezbytné se průběžně a hlavně systematicky vzdělávat. Nelze ustrnout v dosavadním stylu práce, neboť náš obor a metody práce s dětmi se neustále vyvíjejí. V současné době jsou nabízeny v knihovnách ČR nejrůznější formy vzdělávacích aktivit. Samozřejmě záleží na finančních a personálních možnostech či vůli ředitelů nebo zřizovatelů jednotlivých knihoven, zda "svému" pracovníkovi umožní dále se vzdělávat. V některých knihovnách bývá ještě stále problém prosadit si účast na některém ze vzdělávacích seminářů či workshopů, zvláště konají-li se v jiném regionu než v jakém se daná knihovna nachází. Nelze se ovšem odvolávat pouze na neochotu svých nadřízených pro dosažení větší profesionality knihovníků pracujících s dětmi a mládeží. Knihovníci mají možnost vzdělávat se i prostřednictvím e-learningových kurzů, studiem odborné literatury a také v rámci úzké spolupráce s jinými knihovníky a učiteli škol.

Domnívám se, že knihovník by měl být dětem především kolegou, partnerem a konzultantem, který jim pomůže při osvojování pokročilejších technik práce s informacemi, nácviku dovedností a jejich následném praktickém využití ve škole i v běžných životních situacích. Nabízí se tak prostor například pro spolupráci knihovníka s žáky na školní seminární práci (referátu), kdy knihovník v roli konzultanta pomáhá při řešení konkrétního problému.

5 VZDĚLÁVÁNÍ KNIHOVNÍKŮ V KARLOVARSKÉM KRAJI

V Karlovarském kraji slouží veřejnosti systém 121 knihoven (34 profesionálních, 87 neprofesionálních)¹². Jejich služby využívá 40 % dospělé populace a většina dětí a mládeže. Ročně svým uživatelům, kterých evidují v roce 2013 kolem 1 130 000, poskytnou více než 2 mil. výpůjček knih a dalších dokumentů. Nejméně stejný počet návštěvníků využívá i elektronické služby knihoven v podobě různých databází a digitálních knihoven. Metodickým centrem pro všechny knihovny v Karlovarském kraji je Krajská knihovna v Karlových Varech (KK KV) [Krajská knihovna Karlovy Vary, 2011].

Garantem výkonu regionálních funkcí (RF) je KK KV od roku 2002, která dále pověřila výkonem RF Městskou knihovnu v Chebu a Městskou knihovnu Sokolov. V rámci rozpočtu na zajištění RF, který v roce 2013 dosáhl výše 3 591 000 Kč, KK KV poskytuje regionální služby veřejným knihovnám v Karlovarském kraji [Krajská knihovna Karlovy Vary, 2014].

Jednou z vizí *Koncepce rozvoje Krajské knihovny Karlovy Vary na léta 2012-2015* [Krajská knihovna Karlovy Vary, 2011] je, že v knihovnách budou působit knihovníci kvalifikovaní, motivovaní a adekvátně finančně ohodnocení, kteří budou poskytovat služby odborníkům i nejširší veřejnosti a plnit úlohu průvodců a navigátorů při vyhledávání a získávání informací v digitálním prostředí i z klasických tištěných zdrojů. SWOT analýza, která je součástí této koncepce, považuje za slabé stránky v oblasti služeb především nedostatečnou motivaci zaměstnanců k sebevzdělávání, nedostatečnou kooperaci s mládeží a studenty, nezájem škol (zejména II. st. ZŠ a SŠ) o spolupráci a využívání služeb knihovny. V oblasti personalistiky pak zmiňuje u zaměstnanců rigiditu, neochotu ke změně, vyhoření, nedostatečnou pracovní motivaci, nedostatečnou oborovou spolkovou činnost.

Úkolem, který si KK KV stanovila pro naplnění vize, je zaměřit metodickou práci na podporu celoživotního vzdělávání knihovníků v oblasti čtenářské, informační a ICT

¹²Z celkového počtu 121 základních (veřejných) knihoven v Karlovarském kraji je: 18 profesionálních knihoven v regionu Karlovy Vary (z tohoto počtu 6 poboček MK Karlovy Vary a 1 Krajská knihovna KV), 10 profesionálních knihoven v regionu Cheb a 12 profesionálních knihoven v regionu Sokolov. Zdroj: Koncepce rozvoje RF v Karlovarském kraji na léta 2014-2018, dostupné z: <http://www.knihovnakv.cz/pro-knihovny/dokumenty-p232.htm>

gramotnosti. Konkrétně je cílem zajistit pokračování kurzů počítačové gramotnosti podle potřeb, minimálně 2x ročně dle finančních možností realizovat odborné kurzy, spolupracovat s regionálním Sdružením knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) karlovarského regionu při pořádání vzdělávacích akcí pro knihovníky a motivovat knihovníky k účasti na odborném vzdělávání [Krajská knihovna Karlovy Vary, 2011].

Z výše uvedených informací vyplývá, že KK KV považuje za důležité aktivně se podílet na vzdělávání knihovníků především pořádáním odborných seminářů a školení. Jak je ale v koncepci nastíněno, jejich množství je závislé na výši finančních prostředků, které se podaří pro tuto oblast získat.

V období let 2012 – 2014 bylo zatím v KK KV realizováno 5 seminářů zaměřených na vzdělávání knihovníků v oblasti IV uživatelů. Jednalo se o teoretické přednášky i prakticky zaměřené workshopy¹³, jejichž hlavním cílem bylo uvést účastníky do problematiky IV, představit nové metody využitelné při vzdělávacích aktivitách v knihovnách a poskytnout přehled o aktivitách, kterými lze rozvíjet čtenářství.

Dle sdělení krajské metodičky paní Jitky Svobodové byly semináře a školení organizovány KK KV ve spolupráci s regionálním SKIP ČR, financovány byly především z dotací Ministerstva kultury ČR (dotační titul "Knihovna 21. století", žadatel regionální SKIP ČR) a rozpočtu RF. Celkem se těchto vzdělávacích aktivit zúčastnilo více než 100 knihovníků z knihoven Karlovarského kraje, kteří ve zpětné vazbě (dotazníky k hodnocení jednotlivých seminářů¹⁴) hodnotili jejich přínos pro výkon své profese převážně pozitivně a vyjádřili zájem o další vzdělávání.

Jak již bylo výše zmíněno, na podpoře vzdělávání knihovníků v kraji se finančně i organizačně podílí také regionální organizace SKIP ČR. Především díky aktivní činnosti jedné z členek, ředitelce Městské knihovny v Chodově paní Haně Nemčičové, se daří realizovat atraktivní semináře, vedené kvalitními lektory.¹⁵

¹³ Výčet seminářů je uveden ve vyhodnocení průzkumu IV, str. 61 a v příloze A (otázka 20, str. V)

¹⁴ Odpovědi na dotazníky mi byly poskytnuty k náhledu paní Jitkou Svobodovou z KK KV (dotazník k přednášce a semináři "Informační vzdělávání", lektorka Mgr. Lenka Navrátilová, konaný dne 9.11.2012 v KK KV) a PhDr. Ivou Zadražilovou (lektorka semináře "Čtením a psaním ke krit. myšlení", konaným dne 21.11.-22.11.2013 v KK KV).

¹⁵ Hana Nemčičová úzce spolupracuje s odborníky a akademickými pracovníky Kabinetu informačních studií a knihovnictví na Masarykově univerzitě v Brně.

Výraznou podporu vzdělávání knihovníků oddělení pro děti v oblasti IV plánuje pro následující období také sekce regionálního SKIP - Klub dětských knihoven Karlovarského kraje (KDK). Tato organizace vznikla v roce 2003 a sdružuje k dnešnímu dni 15 knihoven. Členi pořádají tři pracovní setkání za rok. V současnosti organizuje jeden společný projekt *"Hry bez hranic aneb knihovnice dětem"*, jehož cílem je podpořit čtenářství, rozšířit znalosti dětí o našem regionu a propagovat práci dětských oddělení veřejných knihoven v Karlovarském kraji.

Vizi pro rok 2015 je rozšíření členské základny a navýšení počtu schůzek během roku. Důvodem je absence času pro sdílení zkušeností a vzájemné informování o trendech v oblasti práce s dětským čtenářem, do které lze zařadit i informační vzdělávání. Členové KDK navrhnou alespoň jedenkrát za rok uspořádat celodenní praktický seminář, kde si vzájemně budou představovat zajímavé vzdělávací aktivity, které pořádají ve svých knihovnách¹⁶.

Krajská knihovna v Karlových Varech i regionální SKIP jsou aktivitám KDK příznivě nakloněni a slíbili podpořit je v jeho úsilí o vytvoření úzké spolupráce jednotlivých knihoven a zlepšení situace v oblasti vzdělávání knihovníků v oddělení pro děti.

Z výše uvedeného lze usuzovat, že je možno očekávat pozitivní vývoj ve zvyšování příležitostí pro vzdělávání knihovníků v Karlovarském kraji a tím i rozšíření a zlepšení služeb v oblasti IV dětí.

V následující kapitole bude představen příklad "dobré praxe" Městské knihovny v Lokti, která již řadu let úspěšně lekce informačního vzdělávání realizuje.

¹⁶ Plán KDK KV na rok 2015, dostupný z: <http://klubkokv.cz/clenove/zapisy-ze-schuzek-klubka/>

6 INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ MĚK LOKET

Městská knihovna v Lokti je organizační složkou Města Loket, které je jejím zřizovatelem. Plní funkci knihovny základní. Je evidována podle zákona č. 257/2001 Sb. o knihovnách a podmínkách provozování veřejných a informačních služeb Ministerstvem kultury ČR pod evidenčním číslem 0005/2002. Pro základní přehled o knihovně jsou zde uvedeny, s ohledem na téma kapitoly, **pouze vybrané** údaje z *Výroční zprávy knihovny za rok 2013* [Městská knihovna Loket, 2013]:

- Knihovní fond celkem: 17 117 knihovních jednotek
- Obsluhovaná populace: 3 200 obyvatel města
- Registrovaných čtenářů v roce 2013: 536, **z toho 192 dětí**
- Kulturní a vzdělávací akce pro veřejnost: 161, **z toho pro děti 79**
- Návštěvnost akcí: 3 258, **z toho dětí 1938**
- Počet zaměstnanců: 3,5 (3 knihovnice /1 VŠ, 2 SŠ odborné knihovnické vzdělání, 0,5 úvazku pomocný personál)

6.1 Koncepce informačního vzdělávání

Městská knihovna v Lokti dlouhodobě úzce spolupracuje s místní mateřskou, základní i Střední průmyslovou školou v oblasti rozvoje čtenářské a informační gramotnosti dětí a dospívajících. Informační výchova (nazývaná původně "knihovnická informatika") zde byla realizována již od 80. let 20. stol. Žáci všech ročníků ZŠ i MŠ absolvovali jedenkrát ročně návštěvu knihovny. Lekce byly obsahově zaměřeny na seznámení s prostředím a službami knihovny, práci s informačními prameny, vyhledávání informací v naučné literatuře, vznik a vývoj písma a psacích látek a dětskou literaturu. Po roce 2007, kdy stále více dětí začalo využívat internet, bylo do nabídky zařazeno i téma bezpečnosti na internetu.

Od roku 2013 knihovna pracuje v oblasti informačního vzdělávání s novou koncepcí, která byla vytvořena na základě potřeby obsahově změnit a upravit lekce IV tak, aby korespondovaly se Školním vzdělávacím programem místní ZŠ a Rámcově vzdělávacím programem pro ZV a dále aby obsahově i svou strukturou splňovaly aktuální požadavky pro IV ve veřejných knihovnách.

Každý ročník ZŠ a MŠ má možnost v rámci vyučování navštívit knihovnu 2x -3x za jeden školní rok. Jednotlivé lekce na sebe navazují (od 1. do 9. ročníku ZŠ), aby bylo

dosaženo komplexního pokrytí celého procesu práce s informacemi. Záměrem pro toto řešení byla také snaha vyloučit opakování témat¹⁷. Cílem této struktury je, aby během školní docházky byli žáci postupně seznámeni s knihovnou nejen jako s půjčovnou knih, ale také jako se vzdělávací institucí, ve které mohou kromě velké škály informačních zdrojů nalézt i podporu při studijním úsilí a místem, kde mohou získat praktické rady knihovnice. V neposlední řadě jsou žákům představeny prostory knihovny jako bezpečné místo pro aktivní trávení volného času.

Nabídka lekcí IV je rozdělena celkem do 3 okruhů:

V prvním okruhu jsou nabízeny lekce vhodné k realizaci v **prvním pololetí školního roku**. Lekce jsou zaměřeny na osvojení a praktickém nácviku dovedností spojených s procesem získávání, zpracování, uchovávání, hodnocení a prezentování informací, dále pak k bezpečnému chování v online prostoru. Žáci si osvojují a trénují orientaci v primárních pramenech (využívání bibliograficko-informačního aparátu primárních dokumentů), porozumění odbornému textu, techniku práce se sekundárními prameny v elektronické podobě (databázemi, online katalogy) a multimediálními dokumenty. Dalším záměrem je snaha přiblížit žákům nové metody efektivní práce s informacemi i zdroji informací. V neposlední řadě je cílem seznámit žáky s prostředím knihovny co nejdříve po začátku školního roku, představit jim nové knihy a sdělit důležité informace týkající se chystaných projektů a akcí.

Ve druhém okruhu, který je vhodný pro realizaci **ve 2. pololetí školního roku**, jsou nabízeny lekce zaměřené na rozvoj čtenářské, literární, informační a dokumentové gramotnosti. Lekce navazují na obsah lekcí určených pro 1. pololetí školního roku, ale jsou již zaměřeny na konkrétní téma, které koresponduje s učebními plány pro daný ročník. Žáci prohlubují dovednosti získané v předchozí lekci (pro 1. pololetí), pracují s tištěnými i elektronickými dokumenty, není opomíjen ani oblíbený zdroj současných dětí – internet. Lekce si kladou za cíl seznámit žáky s moderními metodami učení, strategií vyhledávání informací a online nástroji (např. pro tvorbu referátů, myšlenkových map, výuku jazyků).

¹⁷ např. pokud v aktuálním šk. roce učitel vybere svému ročníku nějaké téma, je možné, že v příštím školním roce vybere tomuto stejnému ročníku, který již bude ve vyšším ročníku, jiný učitel stejné téma

Třetí okruh je určen především **učitelům jednotlivých předmětů**. Realizace lekcí záleží na rozhodnutí učitele daného předmětu, zda využije naší nabídky a zpestří žákům výuku látky právě probírané ve škole návštěvou knihovny. Lekce jsou zaměřené především na průřezová témata ŠVP. Metodika lekcí je totožná jako v lekcích pro 1. a 2. pololetí školního roku, opět jsou vedeny interaktivními výukovými metodami, důraz je kladen na samostatnou práci žáků se zdroji.

Městská knihovna v Lokti nabízí učitelům místní ZŠ kromě tří okruhů lekcí také možnost využívat prostory a fond knihovny pro realizaci jejich vyučovací hodiny. V knihovně mají k dispozici množství tištěných i elektronických zdrojů, přístup na internet a v případě potřeby i pomocnou ruku knihovnice. Lze také s předstihem dojednat s knihovnicí téma jejich vyučovací hodiny a potřebné pomůcky. Knihovnice pak předem připraví potřebnou literaturu a zajímavé webové stránky, vztahující se k vybranému tématu. I když je tato možnost využívána zatím jen některými učiteli, postupně si získává nové příznivce, kteří oceňují změnu výukového prostředí i neformální přístup k učení.

6.2 Lekce informačního vzdělávání pro žáky 2. stupně ZŠ

Lekce IV je chápána jako ucelená vyučovací jednotka. U žáků jsou rozvíjeny konkrétní znalosti a dovednosti. Zatímco lekce určené pro 1. stupeň ZŠ jsou zaměřené primárně na rozvoj čtenářské a literární gramotnosti, ve vyšších ročnících je rozvíjena kromě čtenářské i informační, dokumentová, jazyková a mediální gramotnost.

V rámci každé lekce si žáci osvojují konkrétní dovednosti a znalosti potřebné pro práci s dokumenty všeho druhu, účelné a bezpečné vyhledávání informací v nich, práci s online nástroji a využívání informačních databází a služeb knihovny. V průběhu lekce žáci pracují s celou řadou literatury určené pro danou věkovou skupinu, výběr záleží na daném tématu lekce. Díky aplikování metod kritického myšlení a dalších aktivizačních výukových metod jsou lekce interaktivní. Každý žák, a mnohdy i učitel, je hravou formou zapojen do práce. Cílem je, aby žáci uměli získané dovednosti účelně využít při dalším studiu i v rámci osobních zájmů.

Kompletní nabídka lekcí dle koncepce knihovny pro oblast IV je zveřejněna na webu knihovny v sekci „Nabídka pro školy“.¹⁸

V příloze B a C této práce jsou pro příklad představeny 2 metodicky zpracované lekce, které splňují požadavky pro informační vzdělávání žáků 2. stupně ZŠ.

Lekce IV pro žáky 5.-7. tříd je příkladem lekce zaměřené na osvojení a praktický nácvik dovedností (práce s nesouvislými texty – dokumentová gramotnost), lekce IV pro žáky 9. tříd je příkladem lekce tematicky zaměřené na látku právě probíranou ve vyučování (propojení se ŠVP a RVP ZV). Prezentované lekce byly úspěšně vyzkoušeny v praxi v roce 2013 a 2014.

¹⁸ Nabídka lekcí IV je dostupná na adrese: <http://mkloket.cz/zakladni-informace>.

7 ANALÝZA STAVU INFORMAČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZŠ V KNIHOVNÁCH KV KRAJE

7.1 Úvod

Praktická část bakalářské práce se zabývá analýzou stavu informačního vzdělávání (IV) žáků 2. stupně ZŠ v knihovnách Karlovarského kraje. Téma jsem zvolila z důvodu mého dlouhodobého zájmu o tuto problematiku. Inspirací byl pro mě průzkum, který v roce 2010 realizovala Sekce IVU (SDRUK ČR) [Nejezchlebová, 2010]¹⁹. Vzdělávací roli knihoven chápu jako nezbytnou pro další rozvoj společnosti i budoucí existenci knihoven. Považuji za nezbytné, aby se knihovníci oddělení pro děti dále profesně vzdělávali v oblasti IV a díky tomu byli schopni nabídnout kvalitní vzdělávací aktivity ve svých knihovnách.

7.2 Výzkumný projekt

Pro výzkumný projekt, který byl realizován v období od 12. 10. 2014 do 05. 11. 2014, jsem zvolila techniku kvantitativního výzkumu. Pro sběr dat byla využita metoda online dotazníkového šetření. V rámci průzkumu byli osloveni knihovníci oddělení pro děti²⁰ z 38 profesionálních knihoven v Karlovarském kraji.

V této kapitole bude popsána metodologie, tedy výzkumné cíle, výzkumné otázky a hypotézy, výzkumný vzorek a jeho výběr, technika sběru dat, jejich analýza a zpracování. Výsledky průzkumu budou prezentovány v následující kapitole.

7.2.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Hlavním výzkumným cílem bylo zjištění aktuální situace²¹ v oblasti informačního vzdělávání žáků 2. stupně ZŠ v knihovnách Karlovarského kraje. Primárně jsem se tedy snažila zjistit, zda oslovené knihovny nabízejí základním školám lekce informačního vzdělávání.

Výzkumné otázky vycházejí z hlavního cíle průzkumu, který utvářejí do konkrétnější podoby. **Pro zjištění dílčích cílů jsem stanovila tyto výzkumné otázky:**

¹⁹ viz. též na str. 23

²⁰ V případě malých knihoven, které nemají samostatného knihovníka v odd. pro děti, byli osloveni knihovníci pracující s dětmi a mládeží.

²¹ Aktuální situace byla v dotazníku u jednotlivých otázek řešena slovním vyjádřením "v tomto školním roce".

- Spolupracují knihovny v Karlovarském kraji s učiteli základních škol v místě jejich působení, a jakým způsobem?
- Jaká je obsahová struktura lekcí pro jednotlivé ročníky 2. stupně ZŠ?
- Jaké metody a nástroje knihovníci při tvorbě a realizaci lekcí využívají?
- Sledují knihovníci aktuální vývoj a trendy v oblasti informačního vzdělávání?
- Mají knihovníci v našem regionu zájem dále se vzdělávat a spolupracovat v této oblasti?

7.2.2 Hypotézy

Na základě výzkumného cíle byla vytvořena hlavní hypotéza, která byla ověřována a následně vyhodnocena na základě získaných dat.

Formulace hlavní hypotézy

Hlavní hypotézu (HH) jsem stanovila na základě mých profesních zkušeností.

HH: I přesto, že se knihovny v Karlovarském kraji systematicky věnují práci s dětským čtenářem, lekce informačního vzdělávání pro 2. stupeň ZŠ nejsou zatím běžně nabízeny.

Pracovní hypotézy

Dále byly stanoveny dílčí pracovní hypotézy (PH), které pomohou vyhodnotit aktuální situaci v oblasti IV dětí v knihovnách Karlovarského Kraje a následně navrhnout řešení pro zkvalitnění služeb v této oblasti²².

PH1: Knihovníci hodnotí spolupráci s učiteli kladně, přestože o nabízené lekce IV mají zájem jen někteří učitelé. Učitelé nevyužívají možnosti vyučovat své předměty přímo v knihovně.

PH2: Knihovny nemají zatím vytvořenou vlastní koncepci informačního vzdělávání pro žáky základních škol, lekce nemají návaznost na RVP ZŠ a ŠVP. Nabízené lekce pro jednotlivé ročníky na sebe systematicky nenavazují, učitelé si spíše vybírají z nabídky konkrétní téma dle aktuální potřeby. Některá témata obsahově patřící do IV nejsou v nabídce zahrnuta vůbec.

²² Výraz "zkvalitnění služeb" je v tomto průzkumu chápán takto: rozšíření nabídky lekcí IV v knihovnách, navázání užší spolupráce s místními základními školami, zjištění potřeb dalšího profesního vzdělávání knihovníků v oddělení pro děti.

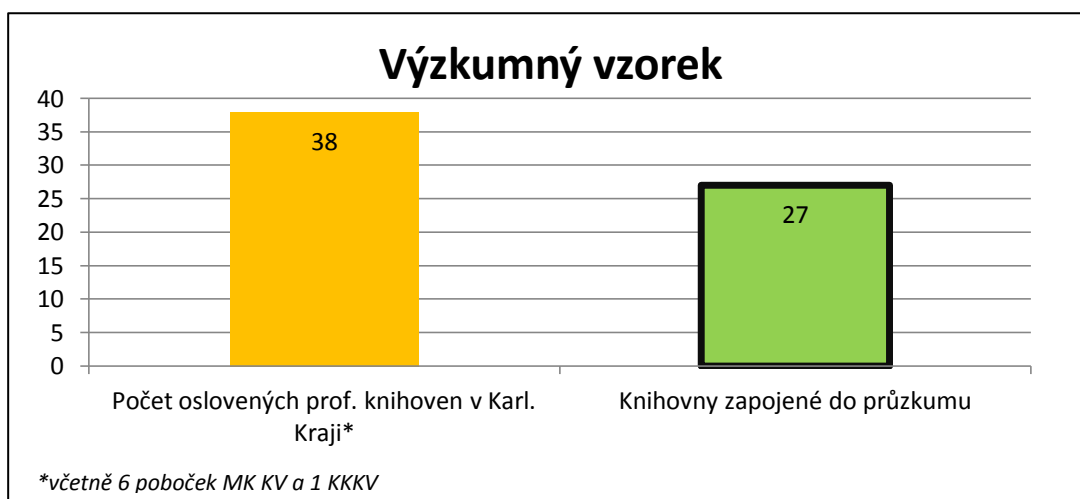
PH3: Knihovny nedostatečně propagují nabídku lekcí IV na webových stránkách knihovny.

PH4: Knihovníci, kteří se věnují informačnímu vzdělávání dětí ve své knihovně, preferují moderní výukové metody práce se žáky (samostatná práce žáků samostatné vyhledávání, pracovní listy, aktivizační výukové metody, kritické myšlení) před tradičním, pasivním vyučováním (přednáška, výklad). Využívají všechny dostupné informační technologie a zdroje v rámci lekce IV.

PH5: Knihovníci mají zájem o profesní vzdělávání v této problematice (účastní se seminářů na téma IV, sledují v odborné literatuře články). Získané poznatky pak aplikují při realizaci lekcí IV. I přesto, že nabídku vzdělávacích akcí pro knihovníky dětských oddělení z hlediska počtu konaných seminářů) hodnotí pozitivně, uvítali by rozšíření nabídky.

7.2.3 Výzkumný vzorek

Výzkumnou populaci tvoří profesionální knihovny Karlovarského kraje. Výběr vzorku probíhal záměrně za použití indikátoru, kterým je knihovník oddělení pro děti. Do výzkumu byly proto zařazeny knihovny, které v dotazníkovém šetření odpověděly kladně. **Výzkumný vzorek tedy tvoří 38 profesionálních knihoven Karlovarského kraje, které se věnují práci s dětmi a mládeží.**²³

Graf 1: Výzkumný vzorek

²³ počet knihoven v jednotlivých regionech (Sokolov, Karlovy Vary, Cheb) je uveden v kap.5, str.29)

7.2.4 Metoda sběru dat a návratnost

Pro sběr dat byl zvolen standardizovaný dotazník, vytvořený v online nástroji pro tvorbu výzkumů Vyplňto.cz²⁴. Dotazník byl distribuován prostřednictvím e-mailu. Sběr dat probíhal v období od 12. 10. 2014 do 05. 11. 2014.

Respondenti byli osloveni opakovaně. V první fázi jsem o pomoc požádala krajskou metodičku a vedoucí oddělení regionálních služeb Krajské knihovny Karlovy Vary (KV) paní Jitku Svobodovou, která můj dotazník rozeslala ředitelům profesionálních knihoven Karlovarského kraje. Ve své žádosti o vyplnění dotazníku jsem popsala důvod průzkumu i cílovou skupinu, které je dotazník určen. Také jsem přiložila přímý odkaz na on-line dotazník.

Vzhledem k nízké návratnosti dotazníku (pouhých 20 %) jsem si vytvořila aktuální databázi kontaktů přímo na knihovníky oddělení pro děti v profesionálních knihovnách KV kraje. Ve druhé fázi jsem proto osobně oslovila, opět prostřednictvím e-mailu, přímo cílovou skupinu průzkumu. Tento krok se ukázal být velmi účinný, neboť během jednoho týdne jsem dosáhla 60 % návratnosti.

Ve třetí fázi, poslední týden před koncem průzkumu, jsem opakovala rozeslání mé žádosti e-mailem. **Tím se mi podařilo získat celkově 75 % návratnost dotazníků, což se jeví jako dostatečně reprezentativní vzorek.**

7.2.5 Struktura dotazníku

Dotazník obsahoval celkem 28 otázek převážně uzavřeného či polouzavřeného typu. Některé otázky však bylo třeba, vzhledem k jejich charakteru, konstruovat jako otevřené. Téměř všechny otázky byly povinné (kromě posledních dvou – e-mail respondenta a možnosti napsat svými slovy jakékoliv připomínky problematice IV nebo k průzkumu).

Pro účely analýzy získaných dat a ověření jednotlivých hypotéz bylo nutné stanovit nezávisle proměnné znaky (dílní skupiny respondentů). Jejich rozdělení a charakteristika budou popsány v úvodu kapitoly "Vyhodnocení průzkumu".

Vzhledem k celkovému počtu otázek byla nastavena možnost větvení dotazníku. V úvodu byly proto zařazeny otázky, umožňující na základě odpovědi respondenta

²⁴ Vyplňto.cz [online]. Praha: ©Marek Demčák, 2015-2014 [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: <http://www.vyplnto.cz/>

"zařadit" jej do určité skupiny a otevřít mu tak pouze okruh otázek, které se vztahují k jeho skupině. Podrobný popis jednotlivých otázek bude prezentován u jejich interpretace v kapitole "Vyhodnocení průzkumu".

Schéma dotazníku, ve kterém je vidět jednotlivé větvení otázek, je k dispozici v příloze A na str. 80.

7.2.6 Pilotní studie

Průzkum byl určen pro konkrétní cílovou skupinu, kterou jsou knihovníci pracující v odděleních pro děti. Pilotní studie byla provedena v první polovině roku 2014 kvalitativní technikou (nestandardizovaný rozhovor) ve skupině členů Klubu dětských knihoven Karlovarského kraje.

Cílem pilotní studie bylo zjistit, zda informace, které byly v následném průzkumu požadovány, v této populaci lze požadovat a následně ověřit. Zkoumána byla především srozumitelnost otázek a orientace v terminologii použité v dotaznících.

Na základě poznatků získaných pilotní studií byly některé otázky upraveny (např. rozšířeny možnosti odpovědí, zpřesněno znění otázek), 3 otázky byly přidány a naopak 2 jiné zcela vypuštěny.

7.2.7 Analýza dat a zpracování výsledků

Základní analýza dat byla automaticky provedena již online nástrojem Vyplňto.cz. Pro podrobnější zpracování byly výsledky následně převedeny do tabulkového editoru Excel za účelem provedení dalších operací. Výsledky výzkumu jsou prezentovány formou grafů a komentářů v následující kapitole.

7.3 Vyhodnocení průzkumu

7.3.1 Indikátory

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 27 profesionálních knihoven v Karlovarském kraji. **Pro zařazení respondenta do průzkumu byly určeny dva indikátory:**

1. **kladná** odpověď na otázku č. 1, týkající se jeho pracovní náplně v knihovně, tedy v tomto případě pokud pracuje v oddělení pro děti, případně se v rámci svých pracovních povinností věnuje práci s dětským čtenářem²⁵
2. **kladná** odpověď na otázku č. 2, týkající se přítomnosti ZŠ v místě působení knihovny.

Na tyto dvě otázky odpovědělo 100 % respondentů kladně, a proto se jim v dotazníku otevřela další "rozdělující" otázka.

7.3.2 Rozdělení respondentů do skupin

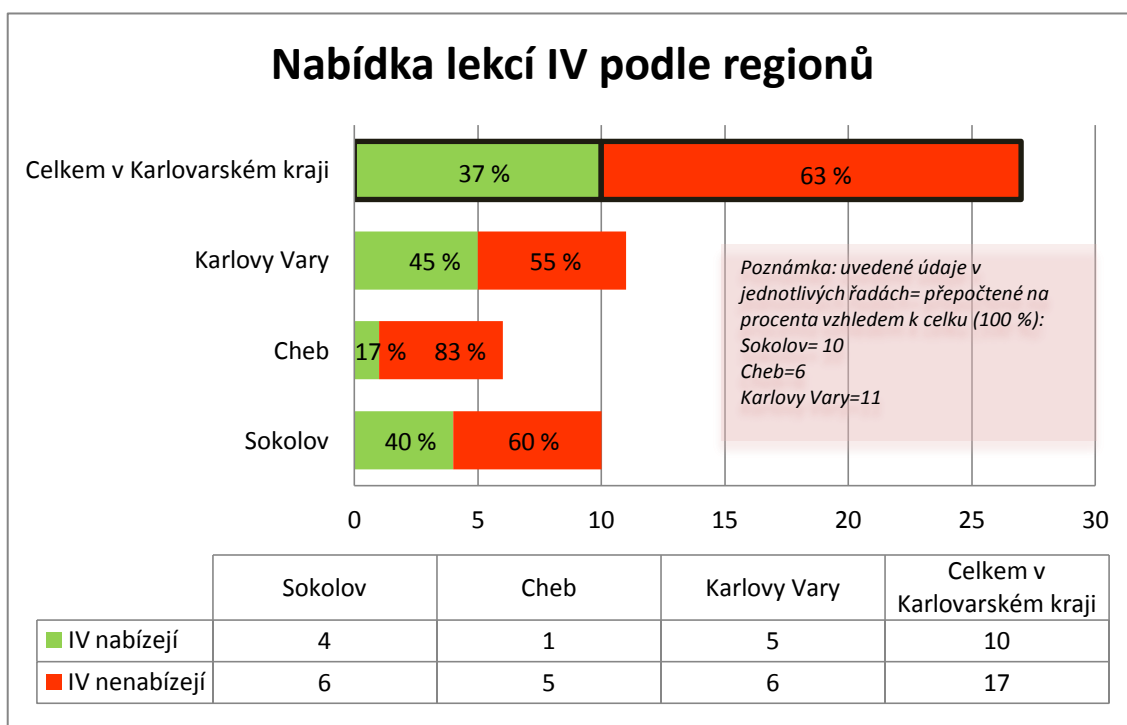
Vzhledem k složitější struktuře dotazníku a jeho následnému vyhodnocení bylo nutné rozdělit respondenty do tří základních skupin²⁶, které jsou označeny písmeny A, B a C:

- **A:** knihovny, které nabízejí lekce IV žáků 2. stupně ZŠ
- **B:** knihovny, které nenabízejí lekce IV žáků 2. stupně ZŠ
- **C:** všichni respondenti (tedy skupina A i B)

Toto rozdělení umožnila otázka č. 3, která zjišťovala, zda knihovna nabízí aktuálně, tedy v tomto školním roce, lekce informačního vzdělávání žáků 2. stupně ZŠ. V následujícím grafu je zobrazen přehled odpovědí, pro lepší názornost je otázka č. 3 kombinována ještě s otázkou č. 29, zjišťující region, ve kterém se knihovna nachází.

²⁵ Otázka byla specifikována takto z toho důvodu, že některé menší knihovny nemají samostatného knihovníka v odd. pro děti.

²⁶ tedy určit nezávisle proměnné znaky

Graf 2: Nabídka lekcí IV podle regionů

Z tohoto grafu je zřejmé, že v Karlovarském kraji nabízí lekce informačního vzdělávání žáků 2. stupně ZŠ pouhých 37 % knihoven. Pokud data porovnáme z hlediska zastoupení respondentů v jednotlivých regionech, je jasné, že nejvíce jsou lekce nabízeny v regionu Karlovy Vary (celkem 45 % knihoven), nejméně pak v regionu Cheb (17 % knihoven).

Na základě zvolených odpovědí byli respondenti přesměrováni na jednotlivé okruhy otázek, které se týkaly pouze dané skupiny. Nejdříve budou vyhodnoceny otázky týkající se skupiny B (lekce IV nenabízejí), následně budou interpretovány otázky týkající se skupiny A (lekce IV nabízejí). V další části budou interpretovány otázky týkající se obou skupin respondentů (skupina C).

Otázky nejsou uvedené v přesném pořadí, jak následovaly v dotazníku. V některých případech je použito slučování přidružených otázek. Jsou interpretována pouze vybraná data. Po vyhodnocení všech skupin následuje ověření jednotlivých hypotéz.

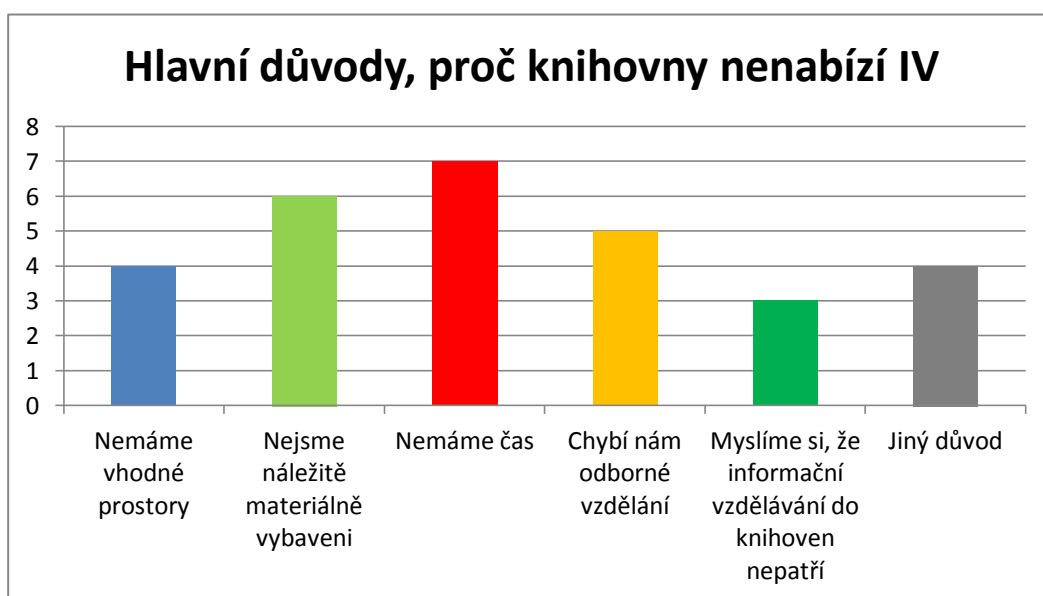
7.3.3 Skupina B – knihovny, které lekce IV nenabízejí

Tato část se věnuje otázce, která se týká knihoven, které v rozdělovací otázce č. 3 odpověděly záporně (tedy zvolili možnost "ne"). V této skupině pracuji s výsledky 17 respondentů.

Otázka 1B

Víme, že i přes vaši dobrou vůli nabízet školám vzdělávací a kulturní aktivity nemáte z nějakého důvodu možnost lekce realizovat. Jaký je podle Vás hlavní důvod, proč lekce IV nezajišťujete?

Tato otázka byla povinná. Respondent musel zvolit alespoň některou z 5 nabízených odpovědí, nebo napsat vlastní (min. 1, max. 2). V popisících grafu jsou vzhledem k prostorovým možnostem uvedeny jen části nabízených odpovědí, plné znění je k dispozici v příloze A na str. 80.

Graf 3: Hlavní důvody, proč knihovny nenabízí lekce IV

Respondenti měli možnost uvést jiný důvod také ve volné odpovědi. Této možnosti využili 4 respondenti:

"Besedy pro 2. stupeň pořádáme na "přání" a po dohodě s vyučujícím, na jaké téma má beseda být."

"Rekonstrukce knihovny-v provizoriu špatné technické podmínky."

"Zatím nevíme, jak to do toho, časově - máme k dispozici jen 1 vyučovací hodinu, to je málo."

"Ze strany II. stupně ZŠ není zájem."

Odpovědi ukazují na fakt, že se knihovníci nejvíce potýkají s nedostatkem času, což dle mého názoru souvisí s personálním obsazením knihovny. V menších knihovnách pracuje často pouze 1 knihovník, který má na starosti chod celé knihovny. To ovlivňuje i celkové množství nabídek aktivit dětským čtenářům, které se někde

omezuje pouze na práci s prvním stupněm ZŠ. Personální obsazení knihovny ovlivňuje také možnosti profesního vzdělávání knihovníka, např. pokud se semináře (školení) konají v čase půjčovní doby knihovny a zřizovatel knihovníkům neumožní knihovnu uzavřít.

Druhým nejčastěji uváděným důvodem je podle knihovníků nedostatečné materiální vybavení (absence pomůcek či informačních technologií). Tento důvod podle mého názoru souvisí s třetím nejčastěji voleným důvodem (chybí nám odborné vzdělání). Souvislost spatřuji především s tím, že respondenti se nedostatečně orientují v problematice IV, tedy nevědí, co je obsahem IV a co je potřeba k tomu, aby lekce IV mohla být v knihovně realizována.

Samotný důvod absence pomůcek a informačních technologií mi přijde neopodstatněný, neboť dle SWOT analýzy uvedené v Koncepci rozvoje RF v Karlovarském kraji na léta 2014-2018 [Krajská knihovna Karlovy Vary, 2014] jsou v současnosti internetem vybaveny všechny knihovny v Karlovarském kraji.

Domnívám se, že pro lekci IV není potřeba mít nějaké speciální vybavení knihovny. Fond každé knihovny obsahuje tištěné dokumenty, knihovny mají své webové stránky i online katalogy.

Prekvapivé je zjištění, že 3 respondenti uvedli jako hlavní důvod názor, že informační vzdělávání do knihoven nepatří (je v kompetenci školy žáky v této oblasti vzdělávat). Domnívám se, že tento důvod opět souvisí s nedostatečnou orientací v této problematice.

Zodpovězení této otázky skupinu B přesměrovalo na okruh otázek týkajících se dalšího profesního vzdělávání, výsledky budou interpretovány společně se skupinou A.²⁷

7.3.4 Skupina A – knihovny, které lekce IV nabízejí

Tato část se věnuje nejdůležitější skupině tohoto průzkumu, tedy knihovnám, které nabízejí lekce IV. Zobrazuje odpovědi respondentů, kteří v rozdělovací otázce č. 3 odpověděli kladně (tedy zvolili možnost "ano"). V této skupině pracuji s výsledky 10 respondentů.

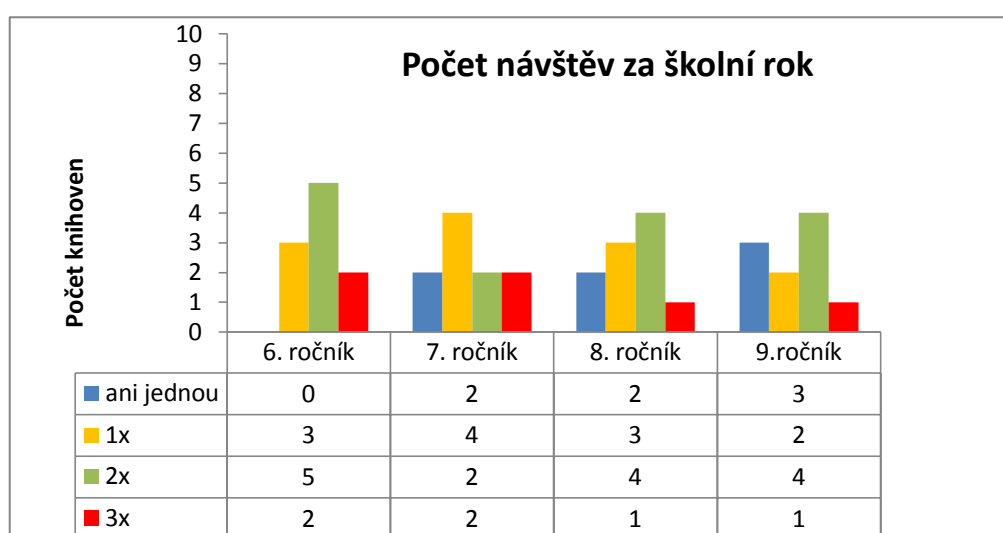
²⁷ Pro společnou interpretaci tohoto okruhu otázek byla vytvořena skupina C-viz. "Rozdělení respondentů do skupin)

Otázka 1A

Kolikrát navštíví každý ročník 2. stupně ZŠ vaše lekce IV během jednoho školního roku?

Tato otázka byla povinná a jejím cílem bylo zjistit, zda knihovny pracují v rámci IV se všemi ročníky 2. stupně ZŠ a jaká je četnost návštěv jednotlivých ročníků během jednoho školního roku.

Respondentovi byla nabídnuta baterie podotázek (6.7.8.9. ročník) se škálou odpovědí (1x-2x-3x a více) a musel zvolit u každé podotázky jednu možnost.

Graf 4: Počet návštěv jednotlivých ročníků během jednoho školního roku

Z výsledků je patrné, že nejčastěji navštíví žáci 2. stupně ZŠ knihovnu 2x za školní rok, což je dle mého názoru pozitivní zjištění. Tuto periodicitu návštěv praktikují v Městské knihovně Locket již řadu let. Domnívám se, že pokud má knihovna vytvořenou kvalitní koncepci IV, kde jednotlivé lekce na sebe obsahově navazují, je návštěva žáků 2x během školního roku skvělou příležitostí, jak se nějakou dovednost naučit a následně ji při druhé návštěvě zopakovat a prohloubit.

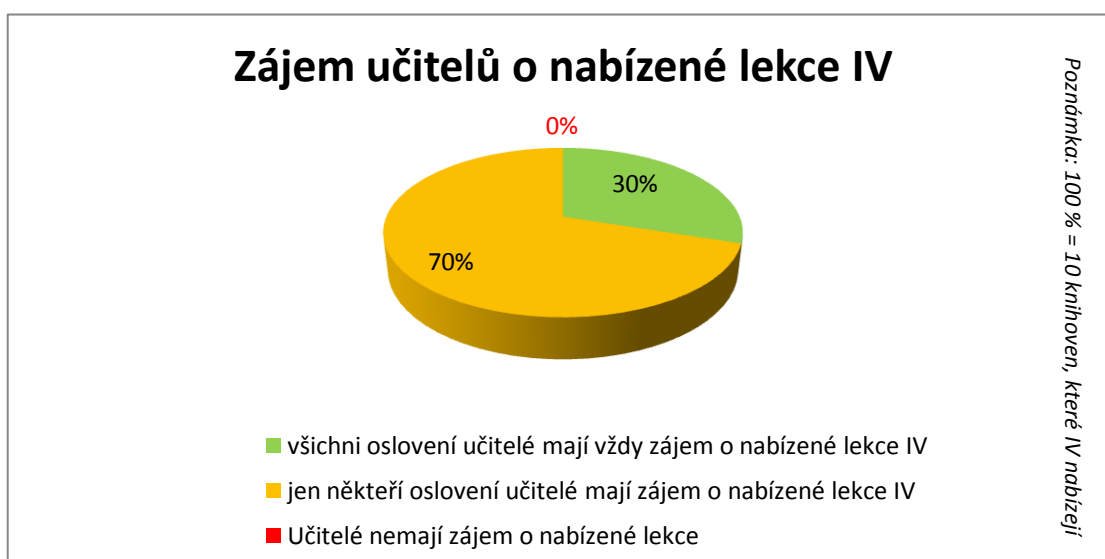
Graf zobrazuje zajímavou skutečnost, že čím vyšší je ročník ZŠ, tím méněkrát knihovnu navštíví. To může souviset jednak s nezájmem ze strany učitelů (téma je pro ně nezajímavé, nechtějí "obětovat" svou hodinu na návštěvu knihovny), ale také s překážkami ze strany knihovníků (nenabízí lekce, které by byly pro učitele vyšších ročníků zajímavé z hlediska obsahu).

Otázka 2A + 3A

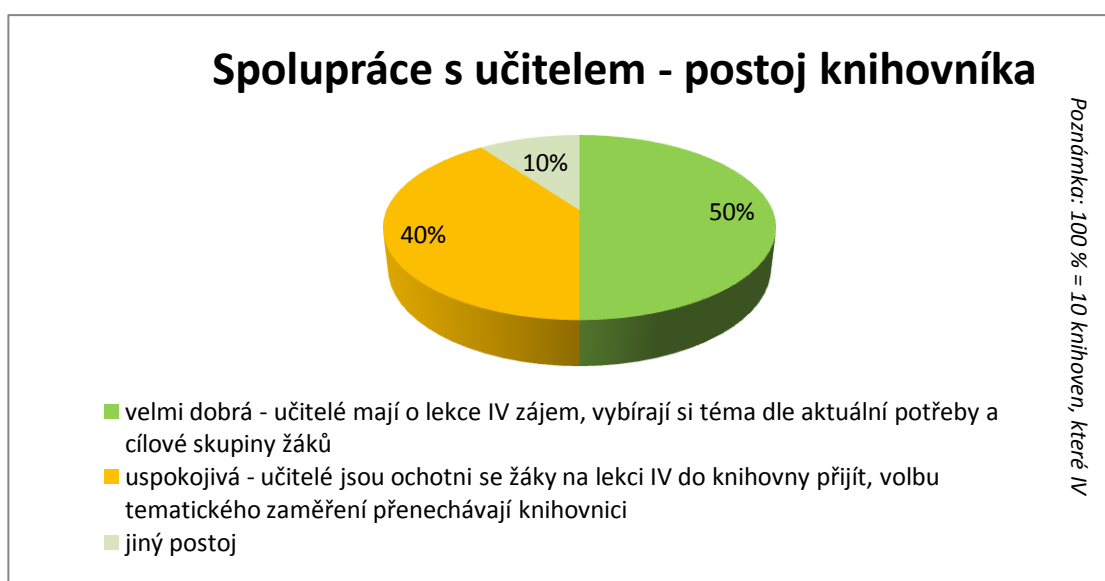
2A: Jak hodnotíte zájem učitelů o nabízené lekce IV?

3A: Jak hodnotíte spolupráci s učiteli?

Tyto otázky byly povinné. V otázce 2A respondent vyjadřoval svou zkušenost, respektive svůj názor na zájem učitelů o lekce IV. Mohl zvolit jednu z 3 nabízených odpovědí. Pokud zvolil jednu z prvních dvou možností (pozitivní hodnocení), byl přesměrován na otázku 3A, kde mohl ještě upřesnit svůj postoj, tedy míru spokojenosti při spolupráci s učitelem. Vzhledem k tomu, že obě otázky spolu souvisí, budou výsledky hodnoceny společně.

Graf 5: Zájem učitelů o nabízené lekce IV

Graf 6: Spolupráce s učitelem – postoj knihovníka

Z obou grafů je patrné, že knihovníci se vyjadřují ke spolupráci s učiteli pozitivně. Tuto skutečnost lze hodnotit tak, že pokud knihovny lekce IV nabízejí místním základním školám, jsou ze strany učitelů přijímány, tedy učitelé mají zájem s žáky do knihovny přijít. Jejich ochota spolupracovat s knihovnami však není všude stejná. Záleží vždy na konkrétním učiteli, zda využije nabídky knihovny a s žáky na lekci přijde.

Z vlastní zkušenosti vím, že spolupráce s některými učiteli není vůbec snadná. Trvá to často i několik let, než konkrétního učitele přesvědčíme, že čas strávený s dětmi v knihovně není zbytečný. Učitelé jsou často nedůvěřiví, mají pocit, že knihovník nemá pedagogické vzdělání a proto nedokáže připravit kvalitní lekci, která bude pro žáky přínosem. Někteří učitelé odmítnou nabídku s vysvětlením, že jim bude jejich vyučovací hodina, kterou ztratí návštěvou hodiny, chybět. Knihovník pak musí mít připravenou celou řadu argumentů, aby učiteli vysvětlil smysl lekce.

Pro tento účel je dobré mít dobře připravené podklady, nejlépe anotaci lekce, kde jsou dobře popsány metody i konkrétní znalosti, které lekce rozvíjí. Z praxe mám vyzkoušeno, že v některých případech lze o smyslu lekce přesvědčit učitele, pokud je na lekci osobně přítomen a může tak vidět, jak knihovník s žáky pracuje. Pokud se mu lekce líbí, není pak problém přesvědčit jej, aby příště na další lekci s žáky přišel. Připravit kvalitní lekci však může knihovník pouze tehdy, pokud je sám informačně gramotný, umí pracovat s informačními zdroji a používá moderní výukové metody, což opět souvisí se vzděláváním knihovníka v této problematice. Platí zde tedy jednoduchá rovnice: kompetentní knihovník = spokojený učitel ochotný spolupracovat.

Ideální spolupráci knihovníka s učiteli vidím především tehdy, pokud učitel zvolí sám téma lekce (například právě probíranou látku ve škole) pro daný ročník a knihovník k danému tématu připraví konkrétní zdroje (tištěné i elektronické) a také vhodné metody, kterými žák získá požadované dovednosti.

Mé osobní zkušenosti ke spolupráci s učiteli dobře vystihl jeden z respondentů, který využil pro odpověď na tuto otázku volbu "jiný postoj" a vyjádřil svůj názor takto:

"Dobrá spolupráce je, jen pokud dokážeme přesvědčit učitele, že jsem schopný připravit kvalitní lekci či besedu, což také může trvat i několik let. Vyžaduje to neustále se připomínat a nabízet, přesvědčovat..."

Knihovník však může být učitelům dobrým partnerem i tehdy, když nabídne prostor a fond knihovny učitelé s tím, že může svou vyučovací hodinu učit právě v knihovně. Podrobněji k této možnosti se vyjádřím v hodnocení další otázky.

Otázka 4A

Využili učitelé místní ZŠ v posledních 2 letech prostory vaší knihovny v rámci své vyučovací hodiny?

Tato otázka byla povinná a zjišťovala, zda učitelé realizovali výuku svého předmětu v knihovně. To znamená, že vyučovací hodinu sami vedli bez zapojení knihovníka (případně knihovník sloužil jen jako "asistent" učitele.) a využili tak prostory knihovny, fond knihovny, přístup k e-zdrojům v knihovně.

Graf 7: Využití knihovny učiteli v rámci své výuky

Z výsledků je patrné, že učitelé této možnosti příliš nevyužívají. Důvodem může být i fakt, že knihovny takovou možnost zatím nenabízejí. Domnívám se, že i nabídka prostoru a fondu knihovny a asistence knihovníka při vyučovací hodině v knihovně je pozitivním krokem k lepší spolupráci s učiteli. Přinejmenším je to možnost, jak učitelům dokázat, že partnerství knihovny a školy má smysl.

Záleží však na konkrétní knihovně, zda je pro ni tato možnost spolupráce reálná. Svou roli zde hraje opět čas (např. půjčovní doba knihovny – nenaruší přítomnost žáků v době, kdy je knihovna otevřená veřejnosti, chod knihovny?) a také personální obsazení knihovny (může být knihovník "při ruce" učiteli, když se musí věnovat ostatním čtenářům?).

Smysl této otázky spatřuji v tom, že i když kladně odpověděli pouze 3 respondenti, může sloužit druhé skupině respondentů přinejmenším k zamyšlení, zda svou nabídku služeb směrem k místní základní škole nerozšířit i o tuto možnost.

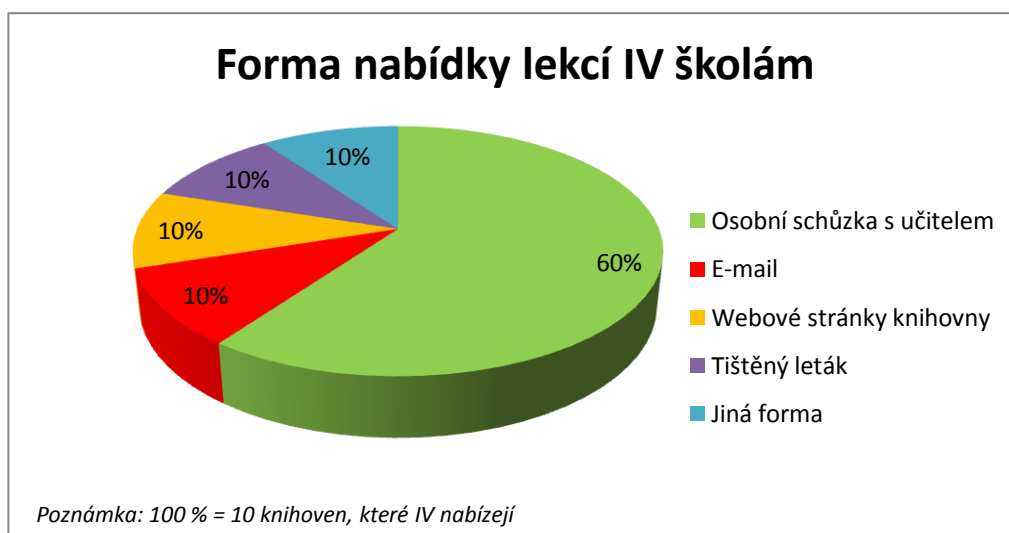
Jakým způsobem nabízejí knihovníci lekce IV místním ZŠ a zda na svých webových stránkách prezentují svou nabídku, zjišťovaly další dvě otázky.

Otázka 5A + 6A

5A: Jakým způsobem obvykle nabízíte místní ZŠ lekce IV?

6A: Zveřejňujete nabídku lekcí IV pro ZŠ aktuálně na webových stránkách knihovny?

Obě tyto otázky byly povinné. Otázka 6A upřesňovala předchozí otázku 5A, kdy byli respondenti v případě, že odpověděli kladně (možnost "ano") požádáni o vložení odkazu na své webové stránky s nabídkou lekcí IV.

Graf 8: Forma nabídky lekcí IV školám

Na tuto otázku odpovědělo 60 % respondentů, že preferují osobní schůzku s učitelem, což dle mého názoru nejefektivnější způsob, jak s učitelem lépe navázat spolupráci. Domnívám se, že pokud knihovník s učitelem hovoří osobně, mohou společně lépe sladit nabídku s poptávkou. Knihovník má příležitost lépe vysvětlit své záměry a cíle konkrétní lekce a učitel může navrhnout vhodné téma, například aktuálně probírané ve výuce. Společně pak mohou vytvořit výslednou podobu nabízené lekce.

Graf 9: Nabídka lekcí IV na webu knihovny

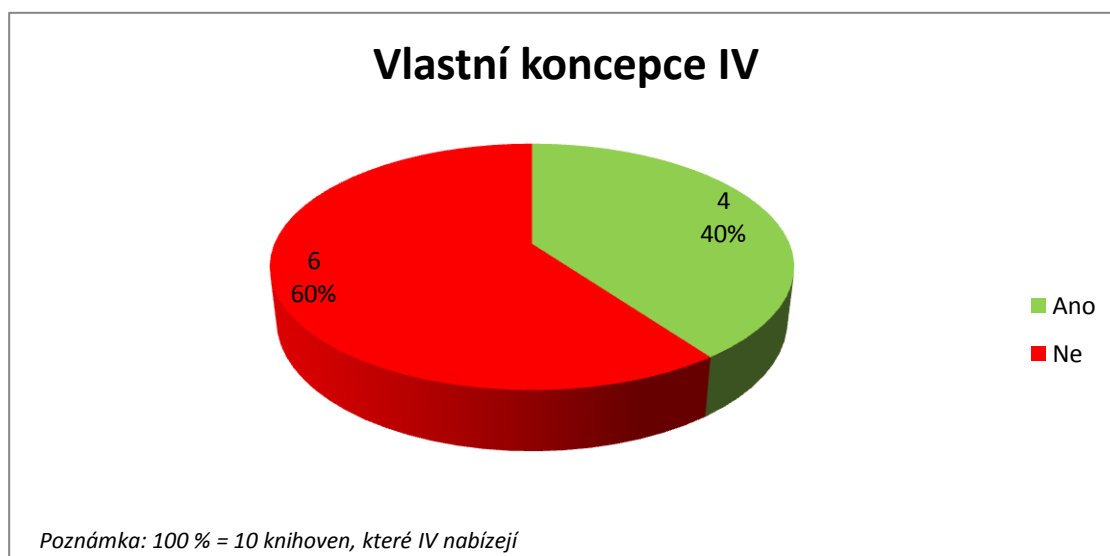
Z grafu je patrné, že na tuto otázku odpověděli kladně jen 2 respondenti, což dle mého názoru není pozitivní ukazatel. Domnívám se, že prezentace nabídky lekcí IV na webu knihovny by měla být v dnešní době samozřejmostí. Tato nabídka umožňuje virtuálním návštěvníkům získat informace o poskytovaných službách v oblasti vzdělávání. Zájemci z řad učitelů mají možnost dozvědět se o nabízených lekcích potřebné informace, například pro jaký ročník je konkrétní lekce určena, co je cílem lekce a jaké znalosti a dovednosti žák získá či prakticky vyzkouší.

Důležitá je však i forma nabídky. Neměl by chybět úvodní text, který popisuje důležitost a smysl informačního vzdělávání žáků v dané knihovně, dále pak přehledný seznam lekcí s anotacemi, doplněnými například fotografiemi z již uskutečněných akcí. Knihovny by měly propagovat nabídku pro školy na jasně viditelném místě na webu knihovny.

Oba respondenti, kteří odpověděli kladně na tuto otázku, měli možnost vložit odkaz na webovou nabídku lekcí IV. Využila jsem tak příležitosti a zobrazila si odkaz. Musím konstatovat, že pouze jedna knihovna má nabídku pro školy ve formě, která splňuje výše popsané požadavky.

Otázka 7A

Má vaše knihovna v současnosti vytvořenou vlastní koncepci či strategii informačního vzdělávání žáků ZŠ?

Graf 10: Vlastní koncepce IV

Tato otázka byla povinná a zjišťovala, zda knihovny pracují při nabízených lekcích IV podle vlastní koncepce, tedy zda mají vytvořen plán pro jednotlivé ročníky 2. stupně ZŠ. V dotazníku byla k této otázce vytvořena poznámka, která respondentům blíže vysvětlovala dotaz a jeho cíl.

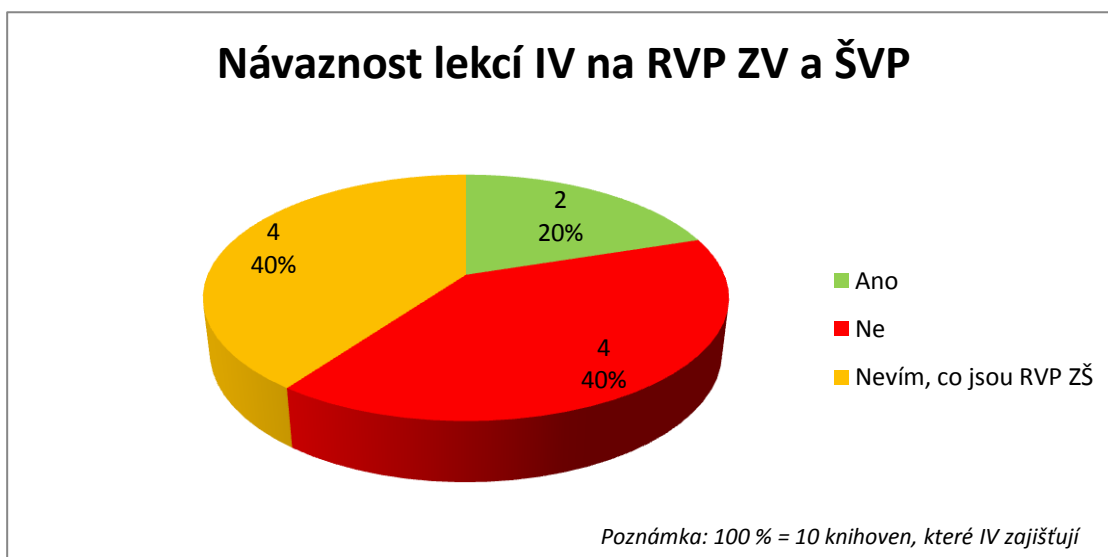
Z grafu je patrné, že pouze 4 knihovny pracují s vlastní koncepcí. Existenci koncepce považují za velmi důležitou, každá lekce by měla odrážet potřeby a schopnosti jednotlivých věkových skupin. Nutná je také návaznost lekcí pro jednotlivé ročníky ZŠ, témata by se neměla opakovat.

V koncepci je možno navrhnout okruhy IV pro daný ročník, představit konkrétní dovednosti, které žák v průběhu lekce bude rozvíjet. Pokud má knihovna vytvořenou vlastní koncepci, může ji prezentovat ředitelům základních škol a také učitelům, kteří tak získají přehled toho, co knihovna může nabídnout. Konzultací s učiteli za účelem zjištění jejich aktuálních potřeb lze koncepci vytvořit tak, aby služby v této oblasti byly "šity škole přímo na míru". Koncepce by měla být vytvořena v návaznosti na ŠVP místní základní školy a RVP ZV. Zda tomu tak je, zjišťovala další otázka.

Otázka 8A

Mají vaše lekce návaznost na Rámcové vzdělávací programy pro ZŠ nebo Školní vzdělávací programy?

Tato otázka byla povinná. Jejím cílem bylo zjistit, zda respondenti připravují témata lekcí v návaznosti na Rámcové vzdělávací program pro základní vzdělávání, případně na Školní vzdělávací program. Respondenti mohli vybrat z nabídky odpovědí volbu "ano", "ne", nebo "nevím, co jsou RVP ZŠ". Otázka byla v dotazníku zařazena za otázku týkající se vlastní koncepce (otázka 6A).

Graf 11: Návaznost lekcí IV na RVP ZV a ŠVP

Výsledky ukazují na fakt, že lekce IV v knihovnách nejsou ve většině případů propojeny na RVP ZV (ŠVP). Kladně odpověděli pouze 2 respondenti, kteří zároveň v předchozí otázce odpověděli, že mají vlastní koncepci IV.

Knihovník, který spolupracuje při vzdělávacích akcích se základní školou, by se měl seznámit s těmito dokumenty, měl by znát jejich obsah. Rámcové vzdělávací programy nabízejí přehled klíčových kompetencí, které by žák 2. stupně ZŠ měl během školní docházky získat. Knihovník může při přípravě lekce IV pro daný ročník snadněji stanovit cíle lekce, najít témata, která jsou doménou knihovníků.

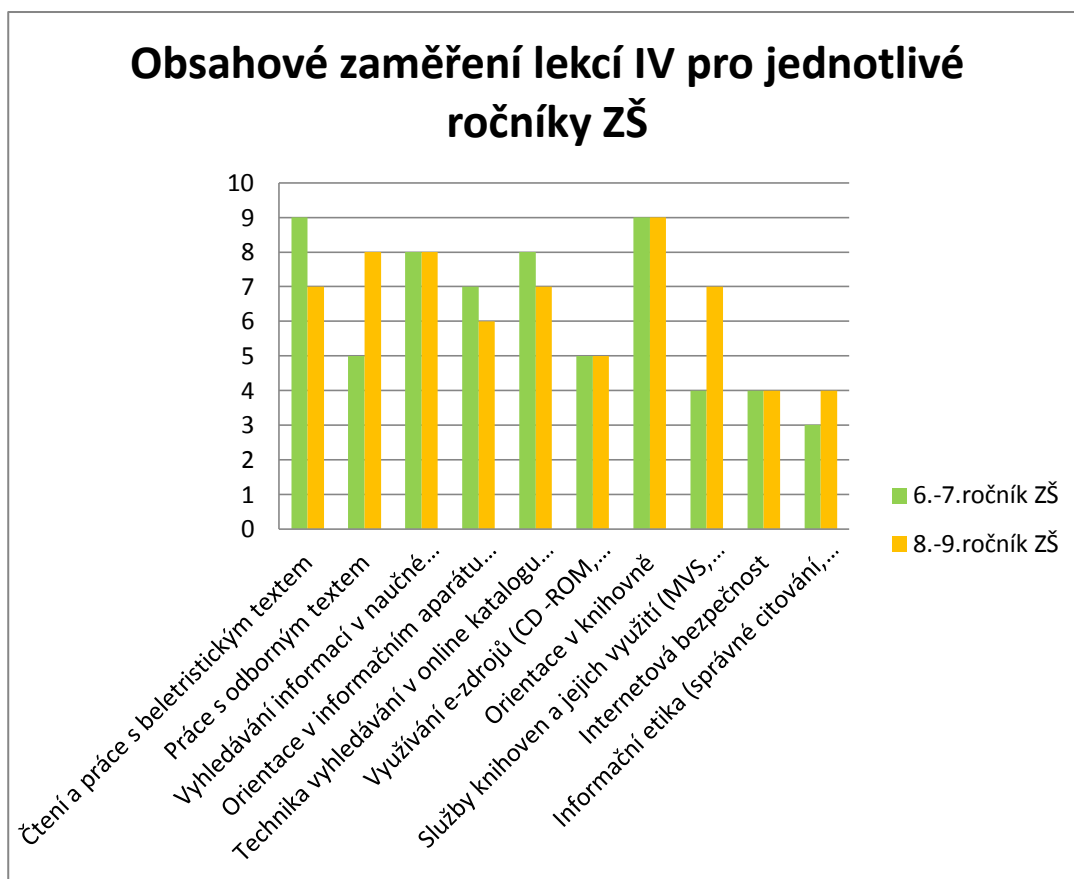
V klíčovém dokumentu každé školy, kterým je ŠVP, jsou zanesena průřezová témata a knihovník tak může s nimi propojit obsah své lekce, konkrétně dovednosti pro rozvoj informační gramotnosti integrovat do konkrétního tématu.

Překvapivé je zjištění, že 4 respondenti zvolili možnost "nevím, co je RVP ZŠ". Zde se opět nabízí téma pro další vzdělávání knihovníků, které by jim přiblížilo tyto dokumenty a ukázalo možnosti, jak je při přípravě lekcí IV využít.

Otázka 9A

Jaké je obsahové zaměření vašich lekcí pro konkrétní ročník 2. stupně ZŠ?

Tato otázka byla povinná a zjišťovala, jaký je obsah lekcí pro daný ročník 2. stupně ZŠ. Byla použita matice pro výběr odpovědí, která umožnila respondentům vybrat možnost ze seznamu položek a zároveň zvolit, pro který ročník ZŠ je lekce určená. Bohužel online nástroj pro tvorbu dotazníku neumožnil matici sestavit tak, aby bylo možno zvlášť vypsát všechny 4 ročníky (6. – 9. r.), proto byly 2 ročníky vždy sloučeny (tedy 6. +7. a 8. +9. ročník ZŠ). Bylo možno zaškrtnout i více možných odpovědí.

Graf 12: Obsahové zaměření lekcí IV pro jednotlivé ročníky

Z grafu je patrné, že bez ohledu na konkrétní ročník 2. stupně ZŠ se knihovny zaměřují ve svých lekcích IV nejvíce na orientaci v knihovně. Pokud porovnáme výsledky 1. sloupce grafu (práce s beletristickým textem) s výsledky 2. sloupce grafu (práce s odborným textem), vyplývá z toho, že zatímco lekce pro 6. a 7. třídy jsou zaměřeny více na čtení a práci s beletristickým textem (což může souviset se zaměřením lekce na literární téma), ve vyšších ročnících jsou lekce zaměřeny více na práci s odborným textem.

Výsledky odpovídají předpokladu i mým zkušenostem, že u nižších ročníků je primárně rozvíjena čtenářská gramotnost, zatímco ve vyšších ročnících žáci častěji pracují ve škole s naučnou literaturou a je třeba trénovat porozumění textu a vyhledávání konkrétních informací v textu. Tato zjištění korespondují i s výsledky zobrazenými ve 3 sloupci (vyhledávání informací v naučné literatuře), což ukazuje na fakt, že knihovníci považují za důležité rozvíjet u žáků všech tříd 2. stupně dovednosti potřebné např. pro přípravu referátů či jiných školních prací.

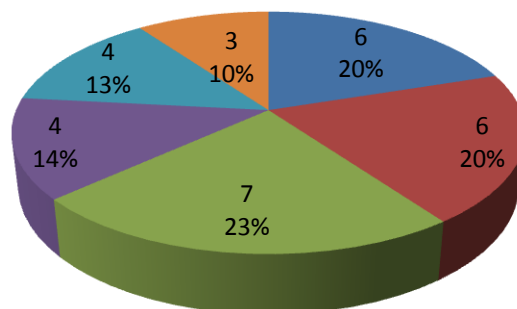
V nejmenší četnosti jsou zastoupena témata informační bezpečnost, informační etika a využívání e- zdrojů, jako např. databází, internetu, CD ROM a pod, která jsou zatím nabízena v průměru pouze ve 4 knihovnách. Jednou z příčin může být opět nedostatečné odborné vzdělání knihovníků, kteří se nedokážou v dané problematice s přehledem orientovat, a proto se těmto tématům vyhýbají.

Otázka 10A

Jaké výukové metody nejčastěji používáte při lekci IV?

Tato otázka byla povinná a zjišťovala, jakým způsobem pracují knihovníci v lekcích IV se žáky. Respondentům bylo nabídnuto 6 možných odpovědí: Samostatná práce žáků (např. samostatné vyhledávání, pracovní listy atd.); Praktické ukázky (instruktáž); Přednáška/výklad; Diskuse; Didaktické hry (interakční, scénické, simulační); Metody kritického myšlení. Respondent musel zvolit min. 1 možnost (max. však 3), nebo mohl napsat vlastní odpověď, pokud využívá jinou metodu než nabízené v seznamu odpovědí.

Nejčastěji aplikované výukové metody při lekcí IV

Poznámka: 100 % = 10 knihoven, které IV nabízejí

- Praktické ukázky (instruktáž)
- Přednáška/výklad
- Samostatná práce žáků (např. samostatné vyhledávání, pracovní listy atd.)
- Diskuse
- Didaktické hry (interakční, scénické, simulační)
- Metody kritického myšlení
- Jiné (volná odpověď)

Graf 13: Nejčastěji aplikované výukové metody při lekcí IV

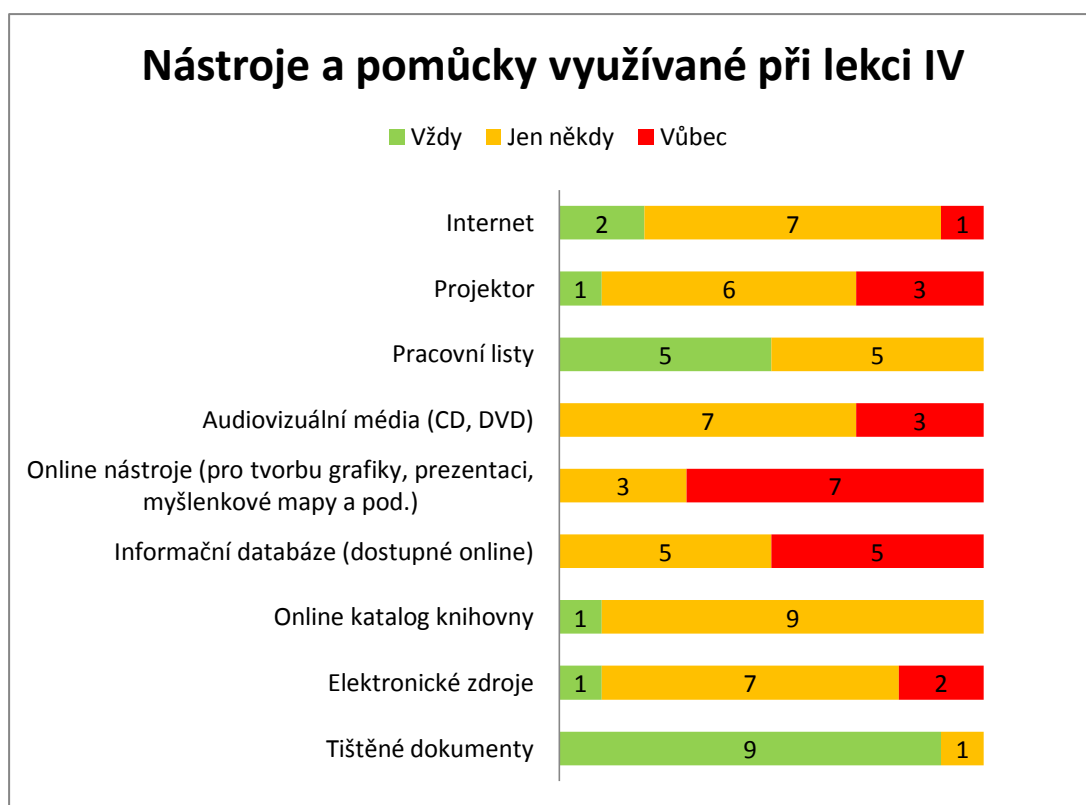
Z grafu je patrné, že nejčastěji využívanými metodami je samostatná práce žáků (7 respondentů), přednáška/výklad a praktické ukázky (obě metody zvolilo 6 respondentů). Toto zjištění odpovídá opět tradičnímu pojetí lekce (besedy) v knihovně.

Oproti tomu moderní výukové metody, které staví především na interakci žáků a jejich aktivnímu zapojení do procesu získávání znalostí, jsou praktikovány v knihovnách velmi zřídka. Ukazuje to na fakt, že knihovníci se potřebují dále vzdělávat v oblasti pedagogiky a naučit se těmito metodami pracovat, aby byli schopni je účelně využít při realizaci lekcí IV.

Otázka 11A

Jaké zdroje, nástroje, a pomůcky využíváte při realizaci lekce?

V této povinné otázce bylo cílem zjistit, zda knihovníci používají při lekcích IV informační technologie a další moderní pomůcky pro výuku a dále také četnost jejich využití. Respondent u každé položky z nabízeného seznamu zaškrtnul jednu možnost ze tří nabízených odpovědí (byla použita škála 3 možností: "vždy", "jen někdy" a "vůbec").

Graf 14: Nástroje a pomůcky využívané při lekci IV

Výsledky odpovídají mým předpokladům, že knihovny v lekcích IV pracují téměř vždy s tištěnými dokumenty a v 50% používají pracovní listy pro plnění úkolů. Také občasné využívání online katalogu je zastoupeno v 90 %, což vypovídá o tom, že knihovníci učí žáky vyhledávat dokumenty ve fondu knihovny. Naopak využívání informačních databází a audiovizuálních médií není v knihovnách zatím běžné, alespoň občasné využití potvrdilo 50 % respondentů.

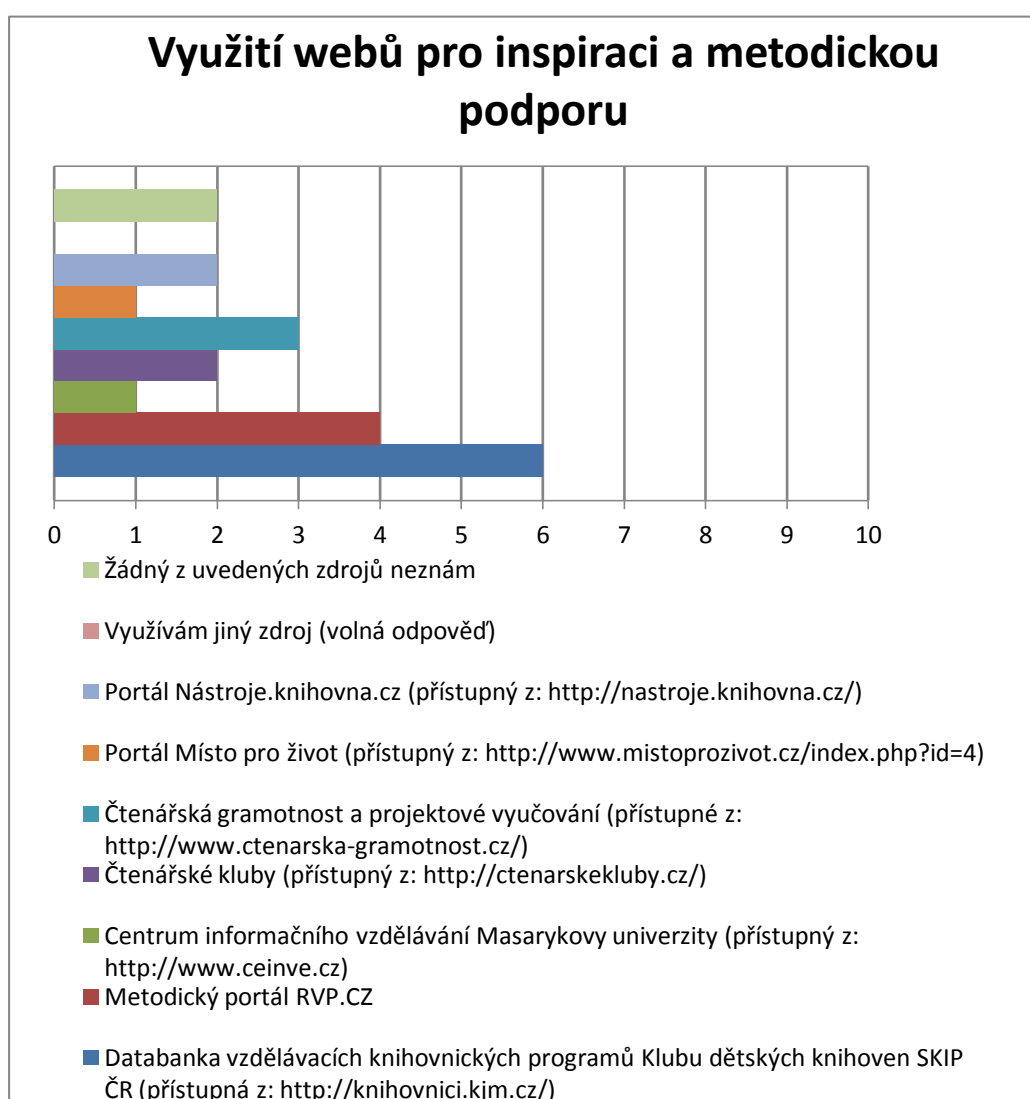
Nejméně jsou zatím používány online nástroje, což může být způsobeno tím, že knihovníci je buď sami neznají, nebo není při lekci IV dostatek času je využít. Pokud chceme žákům tyto nástroje představit a vysvětlit jim alespoň základní funkce tak, aby s nimi mohli v lekci pracovat, vyžaduje to mít větší časovou dotaci pro konkrétní lekci, než je obvyklé (většinou lekce trvá 45 – 60 minut). Používání projektoru je závislé na tom, zda knihovna tento nástroj ve svém vybavení má.

Překvapivé jsou výsledky zobrazující používání elektronických zdrojů. Vždy je používá pouze jedna knihovna a občas je používá 7 knihoven, což je dle mého názoru nedostatečné, neboť během lekce IV by mělo být využito pro vyhledávání informací všech zdrojů, tedy tištěných i elektronických.

Otázka 12A

Využíváte některý z následujících online zdrojů jako metodickou podporu (inspiraci) pro přípravu vašich lekcí IV?

Tato otázka byla povinná. Jejím cílem bylo zjistit, zda mají knihovníci povědomí o webových stránkách a portálech, kde mohou čerpat inspiraci a hledat metodickou podporu při přípravě lekcí IV. Respondenti vybírali z předloženého seznamu 7 webových stránek (uvedeny i přímé odkazy na ně), nebo mohli zvolit možnost "žádný z níže jmenovaných zdrojů neznám", případně do volné odpovědi napsat jiný zdroj, který využívají.

Graf 15: Využití webů pro inspiraci

Z grafu je patrné, že nejvíce je knihovníky využívána Databanka vzdělávacích programů Klubu dětských knihoven SKIP ČR. Tento zdroj využívá 6 z 10 respondentů.

To svědčí o dobré propagaci této databáze v posledním roce, kdy je v odborné knihovnické literatuře i na seminářích tento zdroj často zmiňován. Na druhém místě je nejvíce využíván metodický portál RVP (4 respondenti), i když v celkovém počtu 10 respondentů, kteří odpověděli na tuto otázku, je to pouze 40 %. Ostatní zdroje jsou využívány zřídka, v průměru jen dvěma respondenty.

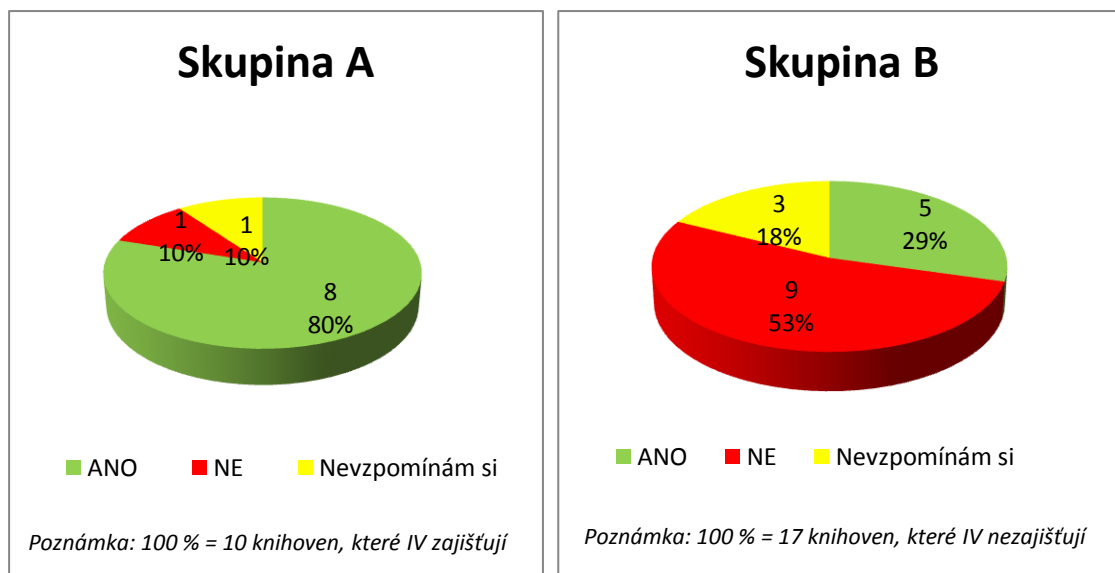
7.3.5 Skupina C (skupiny A+B)

Tato část hodnocení se týká všech respondentů, kteří vyplnili dotazník, tedy knihoven, které lekce IV nabízejí i knihoven, které lekce IV nenabízejí. Otázky byly zaměřeny na profesní vzdělávání knihovníků v této oblasti. Pro podrobnější zhodnocení těchto otázek jsou obě skupiny (A i B) v některých grafech prezentovány společně.

Otázka 1C

Absolvovali jste za poslední 2 roky nějaké školení či seminář k informačnímu vzdělávání?

Tato otázka byla povinná a zjišťovala, kolik z dotázaných respondentů navštívilo nějaké školení či seminář vztahující se k informačnímu vzdělávání v knihovnách. Respondenti mohli vybrat ze tří možností ("ano", "ne", "nevzpomínám si").

Graf 16 A+B: Absolvování seminářů(školení) na téma IV za poslední 2 roky

Při porovnání obou grafů je patrné, že lekce IV jsou spíše nabízeny v knihovnách, jejichž knihovníci absolvovali některý ze seminářů na toto téma. 80 % respondentů skupiny A, kteří odpověděli na tuto otázku kladně, realizuje lekce IV ve své knihovně, oproti 29 % respondentů skupiny B, kteří lekce IV nenabízejí. To potvrzuje mé přesvědčení, že pokud se knihovny chtějí podílet na vzdělávání žáků v oblasti informační gramotnosti, je potřeba, aby se knihovníci pracujícími s dětmi dále profesně vzdělávali.

Ve vyhodnocení následujících dvou otázek jsou zobrazeny konkrétní semináře, které knihovníci absolvovali. Na tyto otázky odpovídalo 13 respondentů, kteří v otázce 1C odpověděli kladně ("ano").

Otázka 2C + 3C

2C: Kde se konal seminář či školení k IV, který jste navštívili?

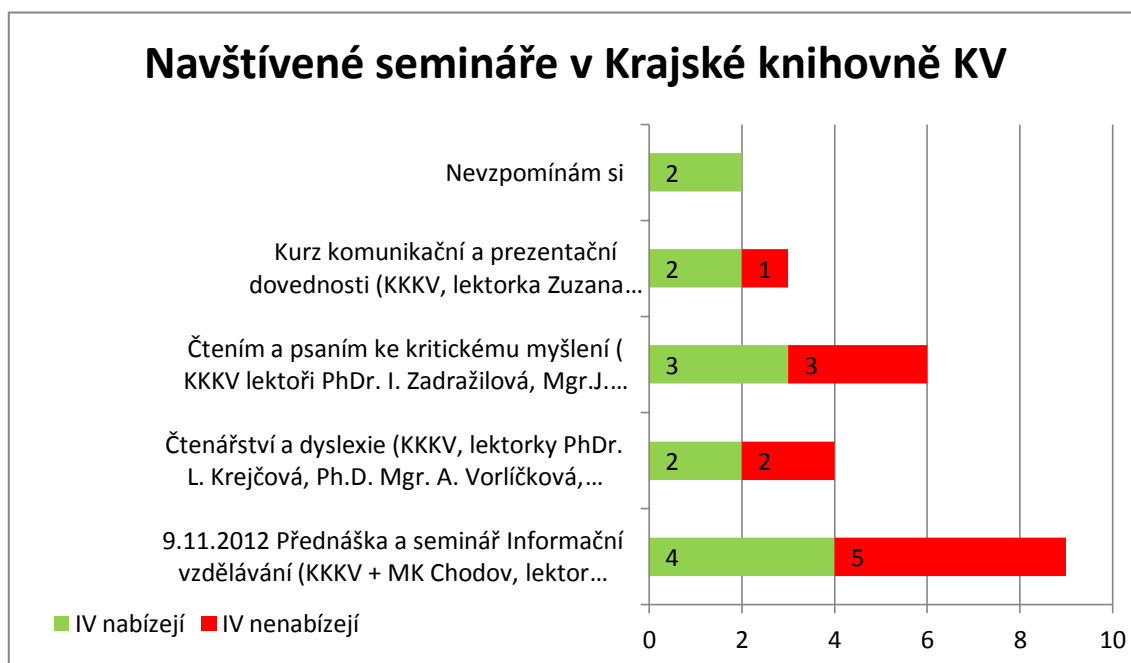
Tato otázka byla povinná a zjišťovala, zda knihovníci absolvovali za poslední 2 roky některý ze seminářů (školení), které byly realizovány v Krajské knihovně Karlovy Vary či seminář, který se konal v jiném kraji.

Na tuto otázku odpovídalo 13 respondentů, kteří v předchozí otázce zvolili kladnou odpověď ("ano").

Vzhledem k tomu, že 90 % respondentů (12) odpovědělo, že navštívili některý ze seminářů konaných v Karlovarském kraji, nebyl vyhotoven graf.

3C: Zkuste si vzpomenout, které konkrétní semináře či přednášky jste absolvovali?

Tato povinná otázka zjišťovala, které konkrétní semináře respondenti absolvovali. Mohli zvolit některou (min. 1, max. 5) položek ze seznamu. Otázka byla zařazena do průzkumu jako doplňující pro přehled návštěvnosti jednotlivých seminářů respondenty průzkumu.

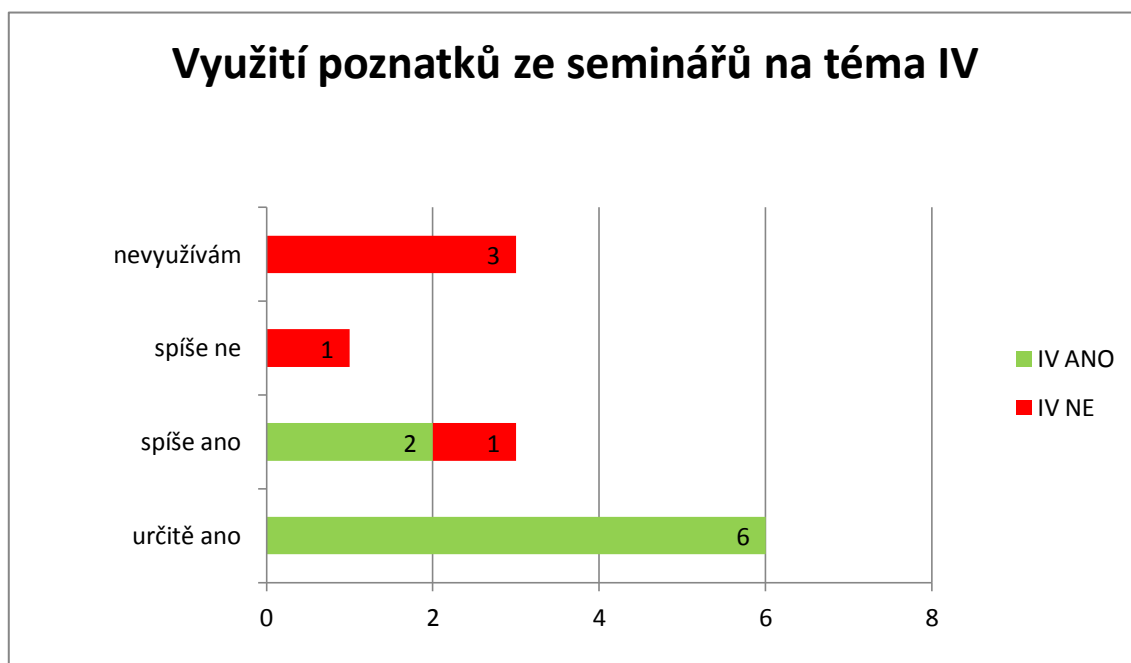
Graf 17: Semináře konané v KKKV a návštěvnost zkoumané skupiny

Z odpovědí znázorněných v grafu je patrné, že nejvíce respondentů absolvovalo 2 ze seminářů zaměřených přímo na IV. Přednášku a seminář "Informační vzdělávání" s lektorkou Mgr. Lenkou Navrátilovou absolvovalo celkem 9 respondentů, seminář "Čtením a psaním ke kritickému myšlení" s lektory PhDr. I. Zdražilovou a Mgr. J. Zikuškou absolvovalo 6 respondentů. Oba tyto semináře osobně považují za nejvíce přínosné, neboť si účastníci mohli prakticky vyzkoušet jednotlivé metody práce s žáky při rozvoji informační gramotnosti, které mohou následně aplikovat ve svých lekcích IV. Získali také řadu cenných informací, jak lekce připravovat, jaké zdroje lze při lekci využít a také jak aktivně zapojit žáky do výuky. Zda nabyté dovednosti knihovníci prakticky využívají při své práci, zjišťovala další otázka.

Otázka 4C

Využíváte poznatky a dovednosti získané na těchto seminářích při vzdělávacích akcích pro děti v knihovně?

Tato otázka byla povinná. Zjišťovala, zda byly semináře pro respondenty přínosné a dále míru využití získaných poznatků. Respondenti mohli zvolit jednu ze 4 nabízených možností ("určitě ano", "spíše ano=jen někdy", "spíše ne= zřídka", "vůbec"). Na tuto otázku odpovídalo 13 respondentů, kteří v otázce 1C odpověděli kladně ("ano").

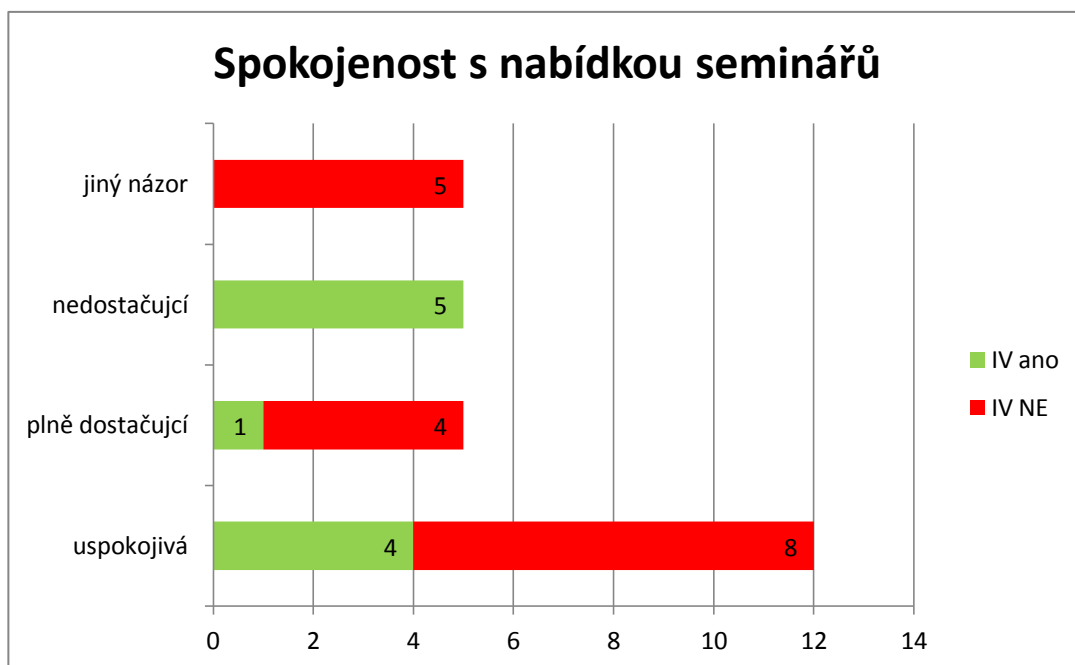
Graf 18: Využití poznatků ze seminářů na téma IV

Výsledky zobrazené v grafu korespondují s vyhodnocením odpovědí na otázku 1C. Zatímco v knihovnách, kde se lekce IV konají, respondenti potvrdili přínos seminářů pro jejich práci s dětmi (tedy odpovídali kladně), respondenti druhé skupiny (B) odpovídali ve všech případech záporně. To potvrzuje fakt, že vzdělávání v této oblasti je důležité a pro knihovníky přínosné, neboť získané poznatky a dovednosti mohou prakticky využívat při realizaci lekcí IV.

Otázka 5C

Vyjádřete prosím svůj názor: Nabídka odborných školení (seminářů) na téma IV je v Karlovarském kraji:

V této povinné otázce se respondenti vyjadřovali k nabídce vzdělávacích seminářů. Ze 4 nabízených možností mohli vybrat jednu možnost, případně svůj názor vyjádřit vlastními slovy ve volné odpovědi.

Graf 19: Spokojenost s nabídkou seminářů

Pokud porovnáme výsledky skupiny A (IV nabízejí) s výsledky skupiny B (IV nenabízejí), vidíme, že názory se značně liší. Respondenti skupiny A vyjádřili v největší míře (5 odpovědí "nedostačující" a 4 odpovědi "uspokojivá, tj. mohlo by jich být více") svou potřebu dále se vzdělávat a proto je nutné nabídku vzdělávání knihovníků v této oblasti rozšířit.

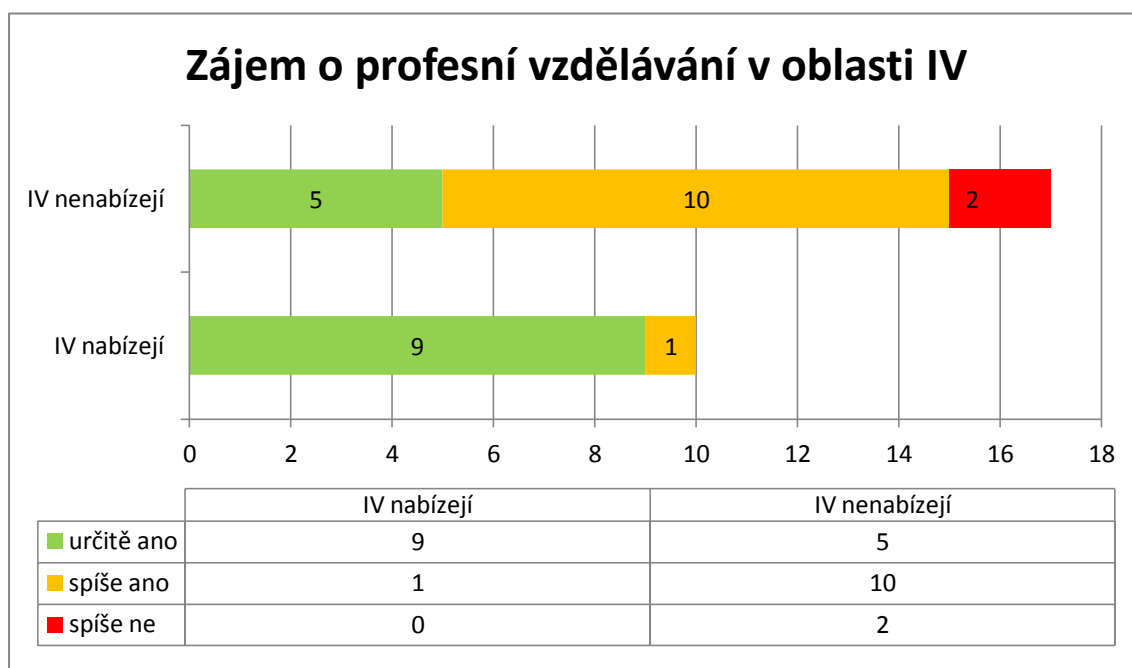
Oproti tomu odpovědi skupiny B, která považuje nabídku seminářů zaměřenou na IV spíše za plně dostačující (4 respondenti) nebo uspokojivou (8 respondentů) ukazují podle mého názoru na fakt, že tito respondenti nepocítují potřebu se dále vzdělávat v této oblasti, protože IV v knihovně nerealizují nebo nemají povědomí o tom, co je smyslem a cílem IV. Proto zastávají názor, že není potřeba nabídku rozšiřovat, neboť z jejich pohledu je dostačující. Mou domněnku potvrzují i volné odpovědi (tuto možnost využilo 5 respondentů pouze ze skupiny B). Odpovědi předkládám v následujícím přehledu:

- "Nedokážu odhadnout, ale asi jsou pro nás dětské knihovníky důležité..hodně se o tom mluví, tedy začnu to sledovat :-)"
- "Nevím, nesledovala jsem, IV mě nezajímá"
- "Nesleduji, protože nechci lekce IV v knihovně dělat"
- "Nedokážu posoudit, ještě jsme s IV nezačali, nevím, co to obnáší"
- "Osobně postrádám více seminářů o literatuře, obdoba seminářů p. Dr. Čaňkové, ale např. pro děti a mládež."

Otázka 6C

Máte zájem se dále profesně vzdělávat v oblasti IV?

Cílem této povinné otázky bylo zjistit zájem ze strany knihovníků o rozšíření nabídky seminářů tematicky zaměřených na oblast IV. Opět je použit srovnávací graf, ve kterém jsou zobrazeny odpovědi obou skupin (A i B). Respondenti měli možnost zvolit jednu ze tří nabízených odpovědí ("určitě ano", "spíše ano", "spíše ne").

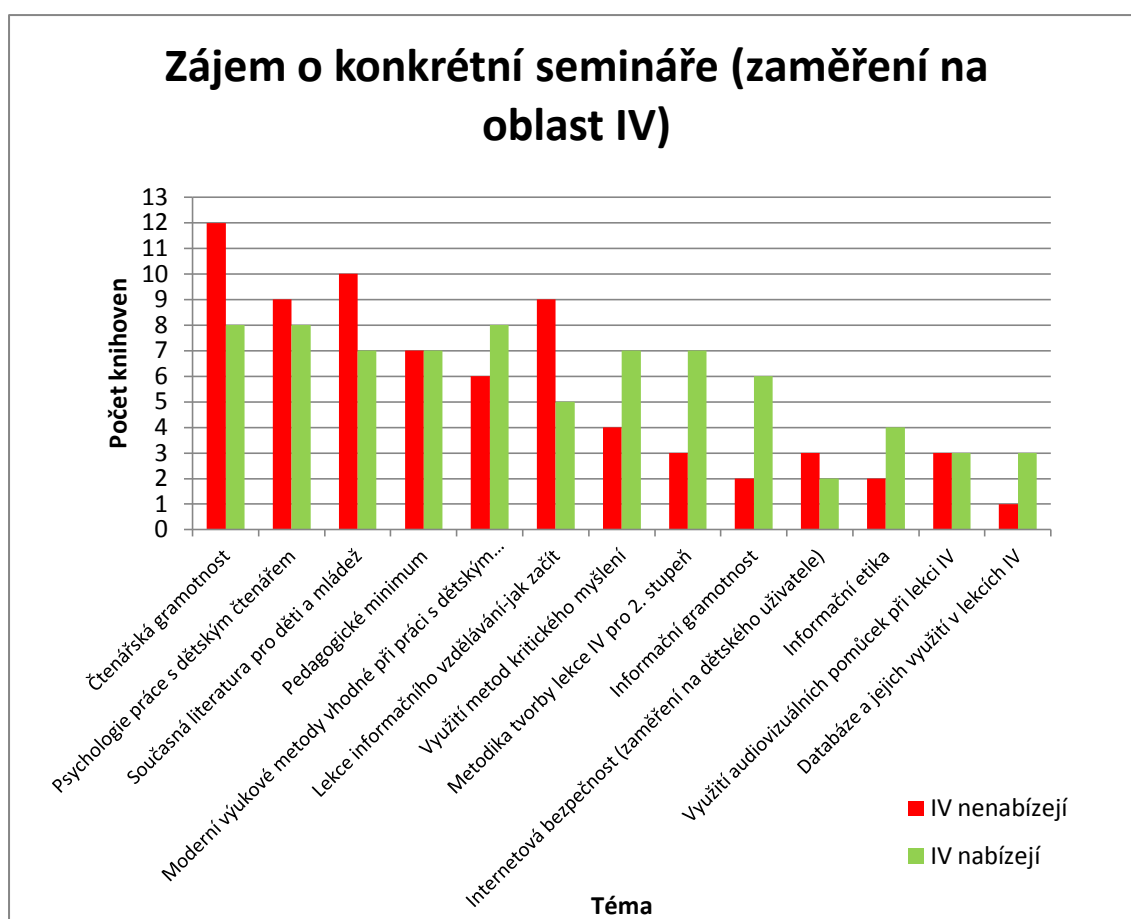
Graf 20: Zájem o profesní vzdělávání v oblasti IV

Výsledky, zobrazené v tomto grafu jsou pozitivní. Kladně ("určitě ano" nebo "spíše ano") odpovědělo 93 % všech respondentů (25). Možnost "spíše ne" zvolilo pouze 7 % respondentů (2) ze skupiny B. To potvrzuje mou domněnku, že má smysl rozšířit nabídku seminářů pro knihovníky dětských oddělení, protože knihovníci mají o další profesní vzdělávání zájem.

Otázka 7C

Jaký z níže uvedených seminářů (školení) byste v budoucnu rádi absolvovali?

V této povinné otázce této části byl zjišťován zájem o konkrétní semináře či školení, které by mohly být v budoucnu v tomto kraji realizovány. Kromě hlavních témat v oblasti IV byla do nabídky zahrnuta i témata z hlediska IV okrajová (která se zaměřují na rozvoj čtenářské gramotnosti), neboť se domnívám, že do lekcí IV také patří. Respondenti mohli zvolit libovolný počet možností z předloženého seznamu. V následujícím grafu jsou opět pro srovnání zahrnuty obě skupiny (A i B).

Graf 21: Zájem o konkrétní semináře (zaměření na oblast IV)

Výsledky zobrazené v grafu ukazují, že obě skupiny (A i B) mají nejvíce zájem o témata týkající se rozvíjení čtenářské gramotnosti (celkem 20 respondentů), literatura pro děti a mládež (celkem 17 respondentů) a téma psychologie práce s dětským čtenářem (celkem 17 respondentů).

Při celkovém porovnání výsledků u jednotlivých skupin (A, B) je však vidět, že zájem o konkrétní semináře je rozdílný.

Respondenti skupiny B (IV nenabízejí) preferují obecná témata, která mají souvislost s profesí knihovníka v oddělení pro děti (pedagogické minimum, psychologie práce s dětským čtenářem, literatura pro děti a mládež), naopak o semináře zaměřené přímo na informační vzdělávání dětí je zájem velmi malý (v průměru 3 respondenti u každého tématu). Výjimku tvoří u této skupiny pouze téma "Informační vzdělávání-jak začít", kterou zvolilo 9 respondentů. Tento výsledek považují za pozitivní, neboť dle mého názoru knihovníci uvažují o tom, že se v knihovnách budou informačním vzděláváním v budoucnu zabývat a potřebují vědět, jak na to.

Zhodnocení výsledků u skupiny A ukazuje, že tito knihovníci již mají s informačním vzděláváním nějaké zkušenosti, respektive lekce IV ve své knihovně praktikují. Zájem o jednotlivá konkrétní témata související přímo s IV je u této skupiny celkem vyrovnaný. Pociťují potřebu vzdělávat se v oblasti pedagogiky (pedagogické minimum, moderní výukové metody, kritické myšlení) a také se zajímají o metodickou přípravu lekcí.

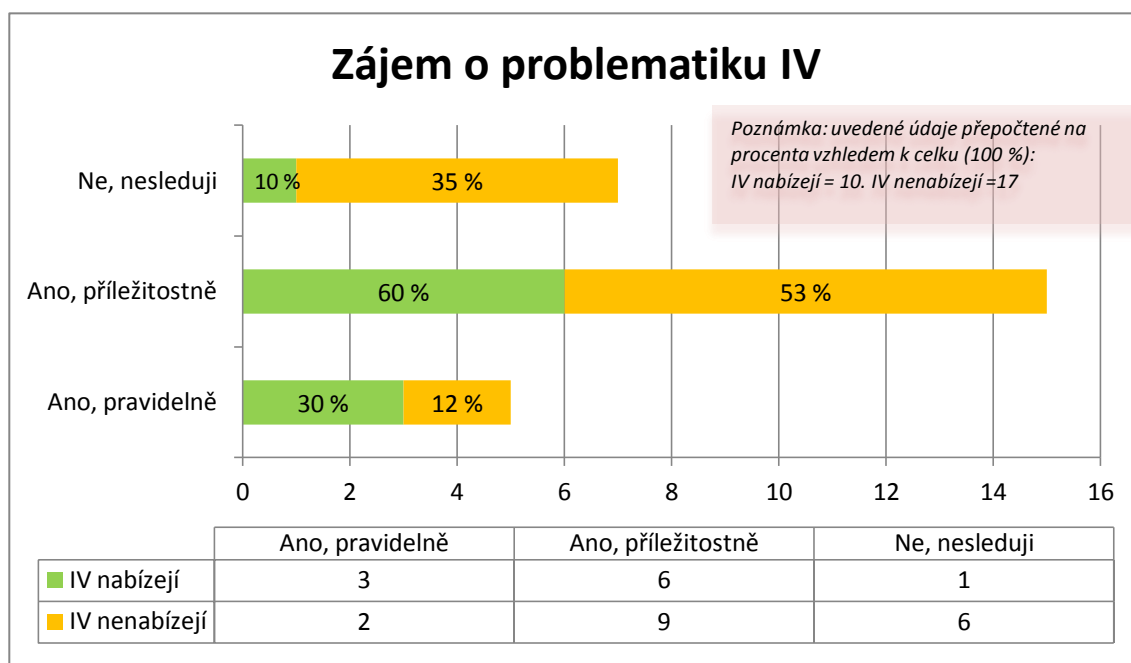
U obou skupin (A, B) je bohužel nejmenší zájem o témata spojená s informačními technologiemi (informační bezpečnost, využití audiovizuálních pomůcek, databáze a jejich využití, informační etika), které já osobně považuji za velmi důležitá. Žáci s informačními technologiemi každodenně pracují ve škole i v běžném životě a je proto nezbytné, aby byli v rámci lekcí IV seznámeni s výhodami i riziky jejich využívání. Proto bychom se my, knihovníci pracující s dětmi, měli v této oblasti vzdělávat, abychom své znalosti mohli v lekcích IV prakticky uplatnit.

Výsledky této části průzkumu mohou dle mého názoru být užitečné Krajské knihovně v Karlových Varech při plánování vzdělávacích aktivit pro knihovníky dětských oddělení v následujících letech.

Otázka 8C

Sledujete v odborném tisku či na internetu články či příspěvky týkající se informačního vzdělávání dětí?

Poslední povinná otázka zjišťovala, zda respondenti sledují aktuální vývoj v problematice IV. Respondenti měli možnost zaškrtnout jednu z nabízených odpovědí ("ano, ale jen příležitostně", "ano, pravidelně", "ne").

Graf 22: Zájem o problematiku IV (studium odborné literatury)

Z grafu je patrné, že alespoň příležitostně sledují problematiku informačního vzdělávání obě skupiny (A, B), což je pozitivní zjištění. Při porovnání obou skupin se opět ukazuje, že ti, kteří lekce IV v knihovnách nabízejí, sledují odbornou literaturu s touto tematikou pravidelně oproti druhé skupině (IV nenabízejí).

Z celkového zhodnocení výsledků vyplývá, že knihovníci mají zájem o vývoj v oblasti IV, tedy považují za důležité získávat aktuální informace pro svou práci s dětskými uživateli knihovny.

Přehled a vyhodnocení odpovědí na závěrečnou (nepovinnou) otázku

Poslední otázka v dotazníku byla nepovinná. Respondenti měli možnost vyjádřit vlastními slovy jakékoliv připomínky týkající se tohoto průzkumu a také informačního vzdělávání dětí v našem kraji. Vítány byly veškeré názory a podněty. Této možnosti využilo 5 respondentů. Přesné znění tak, jak je respondenti napsali, předkládám v následujícím přehledu:

"Jsme menší knihovna, aktuálně se dvěma knihovnicemi. Obě pracují jak s dospělými, tak dětskými čtenáři. Besedy pro žáky 2. stupně připravujeme dle potřeb vyučujících a žáků. Pravidelně připravujeme besedy pro mateřskou školu a 1. stupeň základní školy."

"Měla bych chuť do různých možností vzdělávání, ale nemám příliš prostoru. Jsem sama v celém dětském oddělení a volno na vzdělávání mám pouze ve středu, kdy za mě může vzít službu některá z kolegyně z poboček, protože mají zavřeno. Jinak není, kdo by mě zastoupil."

"Poznatky ze školení se snažím zpracovat do literárních a jiných besed s dětmi, ale při běžném provozu a zvládání všech druhů prací není možné se věnovat pouze informačnímu vzdělávání. Jde to v knihovnách, které na to mají pracovníka."

"Spolupracujeme s MŠ, I. stupněm ZŠ a ŠD. II. stupeň ZŠ nemá zájem, nejspíš proto, že je asi problém během jedné vyučovací hodiny dojít do knihovny, zúčastnit se akce a stihnout další vyuč. hodinu. Přehození vyučovacích hodin asi není moc reálné...nabourá vyučování dalších tříd. Na I. stupni, kde je 1 učitel může třída přijít do knihovny třeba na celé dopoledne. To je můj názor- nevím jestli to tak ve skutečnosti opravdu je."

"V tomto a příštím roce v naší knihovně omezují IV na minimum - knihovna se přestěhovala do náhradních prostor kvůli rekonstrukci. Knihovna se rekonstruuje právě z důvodu nedostačujících prostor a podmínek pro pořádání akcí kulturních a IV."

"Vítám tento průzkum a věřím, že bude podnětný nejen pro autorku dotazníku, ale přinese mnohé další rozměry a témata obzvláště pro nová vzdělávání knihovníků co se týká práce s dětským čtenářem."

Mnohé z odpovědí korespondují s výsledky získanými z vyhodnocení dílčích otázek. Z reakcí knihovníků je patrné, že k informačnímu vzdělávání mají pozitivní přístup a chuť jej ve své knihovně dělat, někde však čelí různým překážkám, především personálnímu obsazení knihovny, prostorovým možnostem či obtížné komunikaci s učiteli 2. stupně. Je tedy namístě knihovníky podpořit v jejich úsilí a ze strany zřizovatelů či ředitelů knihoven jim vyjít maximálně vstříc, aby měli možnost lekce IV ve svých knihovnách úspěšně realizovat.

7.4 Ověření hypotéz

V této části budou stručně vyhodnoceny hypotézy, stanovené v kapitole "Výzkumný projekt". Interpretace výsledků a vlastní komentář autorky průzkumu je k dispozici

u jednotlivých otázek v kapitole "Vyhodnocení průzkumu". Nejdříve budou hodnoceny pracovní hypotézy, následně hlavní hypotéza.

Ověření pracovních hypotéz

PH1: *Knihovníci hodnotí spolupráci s učiteli kladně, přestože o nabízené lekce IV mají zájem jen někteří učitelé. Knihovníci by uvítali užší spolupráci s učiteli místní ZŠ.*

Na základě vyhodnocení responsí na otázky č. 1A, 2A, 3A, 4A a volných odpovědí u otázky č. 1B lze usuzovat, že knihovníci hodnotí spolupráci s učiteli spíše pozitivně, i když by uvítali z jejich strany větší zájem o nabízené lekce. **Platnost této hypotézy byla potvrzena.**

PH2: *Knihovny nemají zatím vytvořenou vlastní koncepci informačního vzdělávání pro žáky základních škol. Nabízené lekce pro jednotlivé ročníky na sebe systematicky nenavazují, učitelé si spíše vybírají z nabídky téma dle aktuální potřeby. Některá témata obsahově patřící do IV nejsou v nabídce zahrnuta vůbec.*

Tato hypotéza byla ověřována otázkami č. 1A, 7A, 8A, 9A a dále byly využity volné odpovědi z poslední, volné otázky. Z posouzení výsledků u těchto otázek vyplývá, že knihovny při lekcích IV stále ještě staví na zažitých a lety prověřených tématech, která pokládají za nezbytně nutná pro rozvoj základních dovedností dětského čtenáře v souvislosti s využíváním knihovny (orientace v knihovně, práce s online katalogem knihovny) a orientaci a vyhledávání informací v tištěných zdrojích informací. Lekce pro jednotlivé ročníky na sebe tematicky nenavazují, učitelé vybírají buď z aktuální nabídky knihovny, nebo podle svých potřeb. Dále bylo ověřeno, že knihovny nemají vytvořenou vlastní koncepci pro IV a nabízené lekce nemají návaznost na RVP ZŠ a ŠVP. **Platnost této hypotézy byla potvrzena.**

PH3: *Knihovny nedostatečně propagují nabídku lekcí IV na webových stránkách knihovny.*

Na základě vyhodnocení odpovědí otázky č. 5A a 6A, kterými byla ověřována tato hypotéza, bylo zjištěno, že pouze 2 z 10 knihoven prezentují nabídku lekcí IV na svých webových stránkách. Knihovníci preferují osobní schůzku s učitelem. **Platnost této hypotézy byla potvrzena.**

PH4: *Knihovníci, kteří se věnují informačnímu vzdělávání dětí ve své knihovně, preferují moderní výukové metody práce se žáky (samostatná práce žáků samostatně vyhledávání, pracovní listy, aktivizační výukové metody, kritické myšlení) před tradičním, pasivním vyučováním (přednáška, výklad). Využívají všechny dostupné informační technologie a zdroje v rámci lekce IV.*

Tato hypotéza byla ověřována otázkami č. 10A a 11A. Na základě získaných odpovědí a jejich zhodnocení vyplývá, že knihovníci používají při lekcích IV spíše tradiční výukové metody (přednáška, výklad) v kombinaci se samostatnou prací žáků a praktickými ukázkami. Metody kritického myšlení a další aktivizační metody výuky jsou využívány v průměru jen 12 % knihovníků. Dále bylo zjištěno, že knihovníci nevyužívají běžně veškeré dostupné zdroje a nástroje, které mají k dispozici. **Platnost této hypotézy byla vyvrácena.**

PH5: *Knihovníci mají zájem o profesní vzdělávání v této problematice (účastní se seminářů na téma IV, sledují v odborné literatuře články týkající se této tematiky. Získané poznatky pak využívají při realizaci lekcí IV. I přesto, že nabídku vzdělávacích akcí pro knihovníky dětských oddělení z hlediska počtu konaných seminářů) hodnotí pozitivně, uvítali by rozšíření nabídky o další témata.*

Platnost této hypotézy byla ověřována otázkami 1C, 2C, 3C, 4C, 5C, 6C, 7C a 8C. Ze všech posouzených responsí na tyto otázky jasně vyplývá, že knihovníci mají zájem dále se profesně vzdělávat v oblasti IV, sledují aktuální vývoj a uvítají další semináře (školení) zaměřená na práci s dětským čtenářem i konkrétní témata vztahující se přímo k IV. **Platnost této hypotézy byla potvrzena.**

Ověření hlavní hypotézy průzkumu

HH: *I přesto, že se knihovny v Karlovarském kraji systematicky věnují práci s dětským čtenářem, lekce informačního vzdělávání pro 2. stupeň ZŠ nejsou zatím běžně nabízeny.*

Na základě vyhodnocení a posouzení všech získaných dat v tomto průzkumu a následném ověření pracovních hypotéz je patrné, že lekce informačního vzdělávání jsou zatím nabízeny pouze ve 37 % veřejných profesionálních knihoven, které pracují s žáky 2. stupně místních základních škol. Z výsledků lze dále usuzovat, že co se týče IV, knihovny v KK kraji jsou zatím na počátku dlouhé cesty v oblasti poskytování kvalitních vzdělávacích aktivit pro tuto věkovou skupinu. I přesto se

ukázalo, že knihovníci mají zájem tuto situaci změnit především tím, že se budou dále profesně vzdělávat a sledovat aktuální trendy v této problematice. **Z těchto důvodů lze hlavní hypotézu tohoto průzkumu potvrdit.**

8 NÁVRHY A DOPORUČENÍ

Na základě analýzy stavu IV v knihovnách Karlovarského kraje provedené tímto průzkumem budou v této kapitole prezentována doporučení a navržena možná řešení, která by mohla být přínosná pro zlepšení situace v této oblasti).

Systematické vzdělávání knihovníků oddělení pro děti

Vzdělávací semináře pro knihovníky by měly být zaměřeny především na oblast pedagogiky, psychologie a aktuální témata IV, což je především vyhledávání informací ve všech typech informačních zdrojů, využívání elektronických databází, kritické hodnocení vyhledaných informací, praktické využití online zdrojů a nástrojů při tvorbě a organizaci znalostí, internetová bezpečnost a informační etika. **Toho lze dosáhnout rozšířením nabídky kurzů a školení pro knihovníky oddělení pro děti ze strany Krajské knihovny Karlovy Vary a organizace SKIP Karlovarského kraje. Neméně důležité je i samostudium, konkrétně sledování aktuálních trendů IV v odborné literatuře, konzultace s kolegy knihovníky, kteří již lekce IV ve svých knihovnách praktikují (návštěvy konkrétních lekcí).**

Posílení spolupráce knihoven v Karlovarském kraji

Spolupráce by měla být posílena zejména v oblasti sdílení zkušeností, příkladů dobré praxe, vzájemné informovanosti o nových trendech v IV, vzdělávacích aktivitách pro knihovníky oddělení pro děti, které se konají v Karlovarském kraji i v jiných krajích. Důležitá je i vzájemná podpora při vzdělávacích aktivitách pro děti a mládež. **Toho lze dosáhnout členstvím v Klubu dětských knihoven Karlovarského kraje²⁸, který knihovníky oddělení pro děti sdružuje a věnuje se výše popsáním úkolům.**

Zpracování vlastní koncepce (strategie) pro IV v knihovnách

Každá knihovna by měla zpracovat vlastní koncepci (strategii) IV, která bude reflektovat potřeby místní základní školy. **Koncepce by měla být vytvořena v návaznosti na Rámcově vzdělávací plány pro základní vzdělávání a Školní**

²⁸ Webové stránky Klubu dětských knihoven Karlovarského kraje, kde lze nalézt informace o jeho činnosti, jsou dostupné na: <http://klubkokv.cz/>

vzdělávací plány místní ZŠ. Jednotlivé lekce, specifikované v koncepci, by měly na sebe tematicky navazovat a jejich obsah by měl být vytvořen s ohledem na věk žáků (od jednodušších témat pro nižší ročníky 2. stupně ZŠ po složitější témata určená pro vyšší ročníky 2. st. ZŠ). **Toho lze dosáhnout studiem kurikulárních dokumentů pro školní vzdělávání²⁹ a dále pak konzultacemi s jednotlivými učiteli, kteří mohou knihovníkům být nápomocni především ve výběru vhodného tematického zaměření lekce pro daný ročník ZŠ.**

Posílení spolupráce s učiteli místní ZŠ

Úzká spolupráce s místními ZŠ je klíčovým úkolem pro dosažení úspěchu při zavedení a realizaci lekcí IV v knihovnách. Knihovnici by měly být vstřícní a otevření podnětům ze strany školy, důležitý je vzájemný respekt a důvěra. **Toho lze dosáhnout optimální komunikací s vedením školy i jednotlivými učiteli. Základem pro úspěšné navázání spolupráce je existující koncepce (strategie) knihovny pro oblast IV a kvalitní argumentace pro vzdělávání žáků ZŠ. Knihovnici by měli být schopni vedení školy i učitelům vysvětlit svůj záměr, vyzdvihnout možnosti, kterými knihovna disponuje (moderní technologie, zajímavá témata, fond knihovny, který obsahuje dokumenty všech typů, přístup do informačních databází atd.) a dále nabídnout vzdělávání neformálním, kreativním způsobem v prostředí knihovny. Za účinné (a v praxi vyzkoušené) považují pozvat učitele na lekci IV, aby se mohl sám přesvědčit, jak struktura i obsah lekce vypadá a jak knihovník s žáky pracuje.**

Propagace lekcí IV prostřednictvím webových stránek knihovny

Nabídka lekcí IV by měla být knihovnami dobře propagována. Je proto nezbytné, aby každá knihovna svou nabídku prezentovala na viditelném místě svých webových stránek. **Základem je opět existence koncepce (strategie) pro oblast IV v dané knihovně, kterou lze na webových stránkách vystavit, a dále přehledná nabídka lekcí pro jednotlivé ročníky, která bude obsahovat anotaci lekce se záměrem, cíly, použitými metodami, nástroji a zdroji, se kterými žák bude během lekce pracovat.**

²⁹ Rámcově vzdělávací program pro ZV a Školní vzdělávací program místní ZŠ

Využití všech dostupných informačních technologií a nástrojů při lekci IV

Při realizaci lekce IV je nezbytné využívat všech dostupných typů zdrojů v knihovně (záleží ovšem na daném obsahu a tématu konkrétní lekce), nevyhýbat se tématům zaměřeným na vyhledávání informací v elektronických zdrojích a na internetu. V lekcích, pokud je to z hlediska časové dotace lekce možné, využívat online nástroje a představit je tak žákům. **Doporučuji při lekci pracovat se žáky moderními výukovými metodami, vhodné jsou aktivizační metody a metody kritického myšlení, jejichž výhodou je zvýšení aktivizace žáků a jejich vzájemná interakce a také aktivní práce s tématem.**

ZÁVĚR

Informační vzdělávání dětí ve veřejných knihovnách považuji za velmi aktuální téma, kterým bychom se my, knihovníci oddělení pro děti, měli vážně zabývat. Jak je nastíněno v teoretické části práce, postavení knihoven v procesu celoživotního vzdělávání se mění a s ním i kompetence potřebné pro povolání knihovníka oddělení pro děti. Je třeba si uvědomit, že práce knihovníka přesahuje i do oblasti pedagogické. Ukazuje se, že dnes není pro nikoho problém sehnat téměř jakoukoliv knihu a informace o čemkoliv, ale je velmi potřebné a důležité naučit se, jak se v obrovském množství informací orientovat. Vyhledávání v informačních zdrojích se stává triviálním úkonem, ale je nutné se již od dětství systematicky učit, jak s informacemi správně pracovat.

Informační vzdělávání má smysl a pro knihovny je to obrovská příležitost, jak přežít elektronický věk. Pokud budeme o své čtenáře pečovat již od dětství, budeme rozumět jejich zájmům a podporovat je v jejich cestě za vzděláním, můžeme si být jisti, že budou připraveni pro další studijní, profesní i osobní život.

Pokud však chceme poskytovat kvalitní informační vzdělávání, musíme my sami být na tuto roli připraveni. To znamená především využívat v maximální míře příležitosti pro další profesní vzdělávání, která jsou, anebo v budoucnu budou, nabízena.

Na základě výše uvedených východisek vznikl záměr pokusit se zjistit aktuální situaci IV ve veřejných knihovnách Karlovarského kraje a následně navrhnout doporučení, která by mohla vést k dalšímu pozitivnímu vývoji v této oblasti.

Věřím, že výsledky tohoto průzkumu budou přínosem pro Krajskou knihovnu v Karlových Varech, především z toho důvodu, že obdobný průzkum nebyl dosud realizován. Jeho praktické využití spatřuji zejména v oblasti systematického plánování budoucích vzdělávacích seminářů, kurzů a školení, určených primárně pro knihovníky pracujícími s dětmi a mládeží, které zatím v Karlovarském kraji nejsou realizovány v takové míře, abychom si byli svými kompetencemi pro IV jistí a mohli vzdělávací aktivity ve svých knihovnách nabízet v plné šíři a kvalitě.

Pevně věřím, že pokud se podaří další profesní vzdělávání knihovníků prosadit a knihovníci sami projeví snahu a zájem spolupracovat a sdílet poznatky a zkušenosti, vytvoříme vhodné podmínky pro navázání užší spolupráce se základními školami a v neposlední řadě také posílíme informační gramotnost dětí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALTMANOVÁ, Jitka, 2010. *Gramotnosti ve vzdělávání: příručka pro učitele*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010, s. 4. ISBN 978-80-87000-41-0.

AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION, 1989. *Presidential Commission on Information Literacy : final report 1989* [online]. Chicago: The american library Association, © 1996–2014 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>.

ČESKO. MINISTERSVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2007. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 2007 [cit. 2014-12-10]. ISBN 978-802-5422-182. Dostupné ve formátu pdf z: http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostrany.pdf.

ČESKO. MINISTERSTVO KULTURY, 2011. *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015 včetně internetizace knihoven* [online]. Praha: Ministerstvo kultury ČR [cit. 2014-10-24]. 35 s. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf. Dostupné také z: http://files.ukr.knihovna.cz/200000077-a8cc8a9c7b/Koncepce_PIK_Rozp.doc.

DOMBROVSKÁ, Michaela, Hana LANDOVÁ a Ludmila TICHÁ, 2004. Informační gramotnost – teorie a praxe v ČR. *Knihovna: knihovnická revue*, 2004, roč. 15, č. 1, s. 7-18. ISSN 1801-3252. Dostupný také z: <http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0401/0401007.html>. ISSN 1802-8772 (elektronická verze).

HOUŠKOVÁ, Zlata, 2013. Jak se mění role knihoven v celoživotním vzdělávání a učení. In: *Jak zařadit naši knihovnu mezi vzdělávací instituce, aneb, Informační vzdělávání uživatelů v teorii i v praxi: knihovnicko-informační zpravodaj východních Čech*. V Hradci Králové: Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, 2013, s. 3. ISBN 978-80-7052-110-6.

KLUB DĚTSKÝCH KNIHOVEN KARLOVARSKÉHO KRAJE, 2012. *Klubko* [online]. Loket, © 2012, 2014-10-03 [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://klubkokv.cz/>

Knihovník v knihovně pro děti, 2012. In: *Národní soustava povolání* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, poslední aktualizace 15. června 2012 [cit. 2014-10-26]. Dostupné z:

http://katalog.nsp.cz/karta_tp.aspx?id_jp=102291&kod_sm1=23.

KOONTZ, Christie, ed. a Barbara GUBBIN, ed., 2012. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. 2. zcela přeprac. vyd., v tomto překl. 1. vyd. Z angl. orig. přel. Anna Malá a Miroslav Ressler. Praha: Národní knihovna České republiky, 2012. ISBN 978-80-7050-620-2. Dostupné také v elektronické verzi ve formátu pdf z:

http://knihovnam.nkp.cz/docs/IFLA/Smernice_IFLA_DEF_2012.pdf.

KRAJSKÁ KNIHOVNA KARLOVY VARY, 2011. *Koncepce rozvoje Krajské knihovny Karlovy Vary na léta 2012-2015* [online]. Karlovy Vary: Krajská knihovna Karlovy Vary, 2011 [cit. 2014-12-03], s. 1. Dostupné z:

<http://www.knihovnakv.cz/pro-knihovny/dokumenty-p232.htm>.

KRAJSKÁ KNIHOVNA KARLOVY VARY, 2014. *Koncepce rozvoje regionálních funkcí v Karlovarském kraji v letech 2014 – 2018* [online]. Karlovy Vary: Krajská knihovna Karlovy Vary, 2014 [cit. 2014-12-03], s. 7. Dostupné z:

<http://www.knihovnakv.cz/pro-knihovny/dokumenty-p232.htm>

MĚSTSKÁ KNIHOVNA LOKET, 2013. *Výroční zpráva 2013*. Vyprac. Marcela Hadravová. Locket: Městská knihovna Locket, 2013, 13 s. Dostupné také v elektronické formě z: <http://mkloket.cz/vyrocní-zpravy>.

MĚSTSKÁ KNIHOVNA LOKET, 2014. Nabídka pro školy. *Městská knihovna Locket* [online]. 2014-08-28 [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://mkloket.cz/zakladni-informace>.

NAJVAROVÁ, Veronika, 2007. Model funkční gramotnosti a RVP ZV. In: *Příspěvky k tvorbě a výzkumu kurikula*. Brno: Paido, 2007, s. 77-84. Pedagogický výzkum v teorii a praxi, sv. 8. ISBN 978-80-7315-153-9. Dostupné také ve formátu pdf z: http://www.paido.cz/pdf/prispevky_k_tvorbe_kurikula.pdf.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ, ŠKOLSKÉ PORADENSKÉ ZAŘÍZENÍ A ZAŘÍZENÍ PRO DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ, 2014. *NSK: Národní soustava kvalifikací* [online]. Verze 2.1.4399.27656. [Praha]: Národní ústav pro vzdělávání, ©2006-2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://www.narodnikvalifikace.cz>.

NEJEZCHLEBOVÁ, Jana, 2008. Informační výchova ve veřejných a školních knihovnách. *Knížnica* [online]. 2008, roč. 9, č. 8, s. 30-35 [cit. 2014-10-22]. ISSN 1336-0965. Text v českém jazyce. Dostupný z: http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2008/august/30.pdf. Dostupný také v tištěné formě (ISSN 1335-7026, Print).

NEJEZCHLEBOVÁ, Jana, 2010. Dotazník k informačnímu vzdělávání uživatelů v knihovnách ČR. *Duha: informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online]. 2010-06-1, roč. 24, č. 2 [cit. 2014-12-10]. ISSN 1804-4255. Dostupný z: <http://duha.mzk.cz/clanky/dotaznik-k-informacnimu-zdelavani-uzivatelu-v-knihovnach-cr>.

PESLEROVÁ, Veronika, 2011a. Informační vzdělávání uživatelů – aktuální úkoly odborné sekce SDRUK. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2011, roč. 11, č. 2 [cit. 2014-12-10]. ISSN 1213-8231. Dostupný z: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=1350&idr=11&idci=29>.

PESLEROVÁ, Veronika, 2011b. Vzdělávání uživatelů ve veřejných knihovnách není nutné zlo. In: Eva ŽÁKOVÁ, sest. *Knihovny současnosti 2011: sborník z 19. konference, konané ve dnech 13.-15. září 2011 v Českých Budějovicích*. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, září 2011, s. 19-26. ISBN 978-80-86249-62-0. Dostupný také ve formátu pdf z: http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2011/sbornik_2011.pdf.

PLANKOVÁ, Jindra, 2003. Informační vzdělávání. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2014-10-20]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002041&local_base=KTD.

PLANKOVÁ, Jindra a Jan ŠVEJDA, 2003. Informační gramotnost. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002038&local_base=KTD.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2009. *Pedagogický slovník*. 6. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 109. ISBN 9788073676476.

RABUŠICOVÁ, Milada, 2002. *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2002, s. 6. Rubikon (Masarykova univerzita), sv. 8. ISBN 8086251144.

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

SDRUŽENÍ KNIHOVEN ČESKÉ REPUBLIKY, 2013. *SDRUK: Sdružení knihoven ČR* [online]. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, ©2013. [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://www.sdruk.cz/>.

Sdružení knihoven ČR: odborné sekce, 2013. Sekce pro informační vzdělávání uživatelů [online]. Ostrava: Sdružení knihoven ČR [SDRUK], ©2013 [cit. 2014-12-10]. Dostupný z: <http://www.sdruk.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatelu/clanek/sekce-pro-informacni-vzdelavani-uzivatelu/>.

SVOBODOVÁ, Eva, 2010. Sekce SDRUK pro informační vzdělávání uživatelů se představuje. In: *Duha: informace o knihách a knihovnách z Moravy* [online]. 2010-06-18, roč. 24, č. 2 [cit. 2014-12-10]. ISSN 1804-4255. Dostupný z: <http://duha.mzk.cz/clanky/sekce-sdruk-pro-informacni-vzdelavani-uzivatele-se-predstavuje>

VANĚKOVÁ, Ivana, 2013. Ono se řekne...knihovník. In: *Knihovny současnosti 2013: sborník z 21. konference, konané ve dnech 10. -12. září 2013 v areálu Univerzity Palackého v Olomouci*. 1. vyd. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2013, s. 182-187. ISBN 978-80-86249-44-5, ISSN 1805-6962.

Vyplňto.cz [online]. Praha: ©Marek Demčák, 2015-2014 [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: <http://www.vyplnto.cz/>.

ZIKUŠKA, Jan, 2013. Implementace modelu informační gramotnosti dle KISK do prostředí veřejných knihoven. In: *Seminář Informační vzdělávání uživatelů ve veřejných knihovnách [SDRUK]*, 24. -25. dubna 2013 [online]. Prachatice: Městská knihovna, 2013 [cit. 2014-12-10]. PPT prezentace, 24 slidů. Dostupné ve formátu pdf z: <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/2013/zikuska.pdf>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Struktura funkční gramotnosti.....	14
Obrázek 2: Vztahy mezi jednotlivými oblastmi	15
Obrázek 3: Model informační gramotnosti dle KISK.....	17

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Výzkumný vzorek	38
Graf 2: Nabídka lekcí IV podle regionů	42
Graf 3: Hlavní důvody, proč knihovny nenabízí lekce IV	43
Graf 4: Počet návštěv jednotlivých ročníků během jednoho školního roku	45
Graf 5: Zájem učitelů o nabízené lekce IV	46
Graf 6: Spolupráce s učitelem – postoj knihovníka	46
Graf 7: Využití knihovny učiteli v rámci své výuky	48
Graf 8: Forma nabídky lekcí IV školám	49
Graf 9: Nabídka lekcí IV na webu knihovny	50
Graf 10: Vlastní koncepce IV	51
Graf 11: Návaznost lekcí IV na RVP ZV a ŠVP	52
Graf 12: Obsahové zaměření lekcí IV pro jednotlivé ročníky	53
Graf 13: Nejčastěji aplikované výukové metody při lekci IV	55
Graf 14: Nástroje a pomůcky využívané při lekci IV	56
Graf 15: Využití webů pro inspiraci	57
Graf 16 A+B: Absolvování seminářů(školení) na téma IV za poslední 2 roky.....	58
Graf 17: Semináře konané v KKKV a návštěvnost zkoumané skupiny	60
Graf 18: Využití poznatků ze seminářů na téma IV	61
Graf 19: Spokojenost s nabídkou seminářů	62
Graf 20: Zájem o profesní vzdělávání v oblasti IV.....	63
Graf 21: Zájem o konkrétní semináře (zaměření na oblast IV)	64
Graf 22: Zájem o problematiku IV (studium odborné literatury)	66

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Dotazník k průzkumu IV	i
Příloha B: Lekce IV pro žáky 5-7. třídy ZŠ.....	viii
Příloha C: Lekce IV pro žáky 9. třídy ZŠ	xiv

PŘÍLOHA A

Dotazník k průzkumu: Informační vzdělávání žáků 2. stupně ZŠ ve veřejných knihovnách Karlovarského kraje.³⁰

Průvodní dopis

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

velmi vás prosím o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je určen knihovníkům oddělení pro děti (knihovníkům pracujícím s dětmi a mládeží). Cílem průzkumu je zjistit aktuální situaci v oblasti informačního vzdělávání žáků 2. stupně ZŠ ve veřejných knihovnách Karlovarského kraje.

I přesto, že průzkum je primárně určen pro mou bakalářskou práci (FFUK - Ústav informačních studií a knihovnictví) na téma "Informační vzdělávání dětí v Karlovarském kraji", budou získaná data, jejich analýza a závěry průzkumu sloužit dále k vytvoření plánu na budoucí profesní vzdělávání knihovníků oddělení pro děti v našem kraji. Průzkum si v žádném případě neklade za cíl hodnotit úroveň práce knihovníků v oddělení pro děti. Jeho posláním je snaha zjistit aktuální stav v této oblasti a na základě výsledků pak vytvořit podmínky vedoucí ke zkvalitnění nabídky služeb knihoven našeho kraje, navázání užší spolupráce mezi knihovnami a základními školami a v neposlední řadě také ke zvyšování informační gramotnosti dětí.

Děkuji vám upřímně za vaši ochotu a spolupráci

Klára Rozsypalová -Městská knihovna Loket

Důležité poznámky před vyplňováním dotazníku:

Dotazník je strukturován tak, že na základě vašich odpovědí budete přesměrováni na další otázku podle zvolené odpovědi. To umožní v některých případech přeskočit blok otázek, na které již není nutno odpovídat (netýkají se vás). Dotazník má v plném znění 32 otázek, **ale průměrně budete odpovídat na 18-22 otázek. Průměrná doba vyplňování dotazníku je 10 minut.**

Poznámka k použité terminologii:

Vzhledem k nejednotnosti pojmů označujících vzdělávací aktivity pro děti v jednotlivých knihovnách (varianty označení: lekce informačního vzdělávání, informační výchova, bibliografická výchova, lekce knihovnické informatiky apod.) byl pro účely tohoto dotazníku vybrán termín: **Informační vzdělávání (dále v dotazníku vymezen zkratkou IV).**

³⁰ Dotazník byl vytvořen v online nástroji na tvorbu dotazníků "Vyplíto.cz". Vzhledem k tomu, že se nepodařilo stáhnout dotazník přímo z webových stránek, bylo nutno otázky přepsat.

Znění otázek a větvení dotazníku

Poznámka k přepisu otázek: Pro lepší orientaci ve struktuře dotazníku jsem vytvořila grafické symboly. V online nástroji bylo větvení dotazníku nastaveno při zadávání otázek a poté se již podle zvolené odpovědi respondentovi otevíraly další otázky.

	Otázky pro skupinu A	Knihovny, které lekce IV nabízejí
	Otázky pro skupinu A	Knihovny, které lekce IV nenabízejí
	Otázky pro skupinu C	Všichni respondenti (A i B)

1. Pracujete jako knihovník v oddělení pro děti?

Upřesnění: Pracujete v rámci své pracovní náplně s dětskými čtenáři?
[Ano → [otázka č. 3](#), Ne → [ukončení dotazníku](#)].

2. Nachází se v oblasti působení vaší knihovny základní škola (respektive 2. stupeň ZŠ)?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [Ano → [otázka č. 3](#), Ne → [otázka č. 19](#)].

3. Nabízí vaše knihovna aktuálně lekce informačního vzdělávání 2. stupni základní školy?

Vysvětlivka: Aktuálně = v tomto školním roce

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [Ano → [otázka č. 5](#), Ne → [otázka č. 4](#)].

4. Víme, že i přes vaši dobrou vůli nabízet školám vzdělávací a kulturní aktivity nemáte z nějakého důvodu možnost lekce realizovat. Jaký je podle Vás hlavní důvod, proč lekce IV nezajišťujete?

Upřesnění: Zaškrtněte prosím max. 2 důvody.

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní (min. 1). [po zadání odpovědi: → [otázka č. 11](#)].

- Nemáme čas (jsme příliš pracovně vytíženi jinými povinnostmi)
- Nejsme náležitě materiálně vybaveni (chybí nám pomůcky či informační technologie)
- Chybí nám odborné vzdělání (nevíme, co je obsahem informačního vzdělávání, neznáme metody práce se žáky)
- Nemáme vhodné prostory (např. knihovna je malá, nemáme kde lekci uspořádat)
- Myslíme si, že informační vzdělávání do knihoven nepatří (IV je v kompetenci základní školy)
- Volná odpověď

5. Jakým způsobem obvykle nabízíte místní ZŠ lekce IV?

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí [po zadání odpovědi: → [otázka č. 6](#)]

- Osobní návštěva knihovnika ve škole
- E-mail
- Tištěný leták s nabídkou lekcí
- Jiným způsobem
- Webové stránky knihovny

6. Zveřejňujete nabídku lekcí IV pro ZŠ aktuálně na webových stránkách knihovny?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [Ano → [otázka č. 7](#), Ne → [otázka č. 8](#)].

7. Vložte prosím odkaz na nabídku pro školy z webových stránek vaší knihovny:

Nepovinná otázka, respondent mohl napsat odpověď vlastními slovy [po zadání odpovědi: → [otázka č. 8](#)]

8. Kolikrát navštíví každý ročník 2. stupně ZŠ vaše lekce IV během jednoho školního roku?

Povinná otázka, respondent se musel u každé podotázky rozhodnout mezi odpověďmi na dané škále. [po zadání odpovědi: → [otázka č. 9](#)]

6.r.	0x	1x	2x	3x
7.r.	0x	1x	2x	3x
8.r.	0x	1x	2x	3x
9.r.	0x	1x	2x	3x

9. Jak hodnotíte zájem učitelů o nabízené lekce IV?

Upřesnění: vyjádřete prosím svůj názor (zkušenost)

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [oslovení učitelé mají vždy zájem o nabízené lekce IV → [otázka č. 10](#), jen někteří oslovení učitelé mají zájem o nabízené lekce IV → [otázka č. 10](#), oslovení učitelé nemají zájem o nabízené lekce IV → [otázka č. 11](#)]

10. Jak hodnotíte spolupráci s učiteli?

Upřesnění: vyjádřete prosím svůj názor (zkušenost)

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí nebo napsat odpověď vlastními slovy. [po zadání odpovědi: → [otázka č. 11](#)]

- velmi dobrá - učitelé mají o lekce IV zájem, vybírají si téma dle aktuální potřeby a cílové skupiny žáků
- uspokojivá - učitelé jsou ochotni se žáky na lekci IV do knihovny přijít, volbu tematického zaměření přenechávají knihovnici
- volná odpověď

11. Využili učitelé místní ZŠ v posledních 2 letech prostory vaší knihovny v rámci své vyučovací hodiny?

Upřesnění: Tato otázka zjišťuje, zda učitelé realizovali výuku svého předmětu ve vaší knihovně - hodinu sami vedli bez vašeho zapojení? Např. v rámci své vyučovací hodiny využili prostory knihovny, fond knihovny, přístup k e-zdrojům ve vaší knihovně?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

[Ano, Ne → [otázka č. 12](#), respondenti skup. → [otázka č. 18](#)]

12. Má vaše knihovna v současnosti vytvořenou vlastní koncepci či strategii informačního vzdělávání žáků ZŠ?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

[Ano, Ne → [otázka č. 13](#)]

13. Mají vaše lekce návaznost na Rámcové vzdělávací programy pro ZŠ nebo Školní vzdělávací programy?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

[Ano, Ne, Nevím, co jsou RVP pro ZŠ (ŠVP) → [otázka č. 14a,b](#)]

14a. Jaké je obsahové zaměření vašich lekcí pro 6. a 7. ročníky ZŠ?

14b. Jaké je obsahové zaměření lekcí pro 8. a 9. ročníky ZŠ?

Nápověda k otázce: V této otázce prosím zaškrtněte u každé položky:

ANO = lekce pro 6. či 7. ročník je zaměřena na toto téma (trénink těchto dovedností).

NE = tímto tématem se v lekci pro 6. či 7. ročník nezabýváme

Povinná otázka, respondent se musel u každé podotázky rozhodnout mezi odpověďmi na dané škále.

[po zadání odpovědi: → [otázka č. 15](#)]

- Čtení a práce s beletristickým textem
- Práce s odborným textem
- Vyhledávání informací v naučné literatuře
- Orientace v informačním aparátu tištěných zdrojů (obsahy, tiráž, rejstříky, resumé, vysvětlivky)
- Technika vyhledávání v online katalogu knihovny
- Využívání elektronických informačních zdrojů (databáze, CD-ROM, lokální báze dat, internet)
- Orientace v knihovně
- Služby knihovny a jejich využití (MVS, rešerše apod.)
- Internetová bezpečnost
- Informační etika (správné citování, autorská práva apod.)

15. Využíváte některý z následujících online zdrojů jako metodickou podporu (inspiraci) pro přípravu vašich lekcí IV?

Nápověda k otázce: ANO = zaškrtněte jej (lze i více možností) NE = zaškrtněte poslední položku v seznamu

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní (min. 1)

[po zadání odpovědi: → [otázka č. 16](#)]

- Žádný z níže jmenovaných zdrojů neznám
- Databanka vzdělávacích knihovnických programů Klubu dětských knihoven SKIP ČR (přístupná z: <http://knihovnici.kjm.cz/>)
- Metodický portál RVP.CZ (přístupný z: <http://rvp.cz>)
- Portál Nástroje.knihovna.cz (přístupný z: <http://nastroje.knihovna.cz/>)
- Čtenářská gramotnost a projektové vyučování (přístupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/>)
- Čtenářské kluby (přístupný z: <http://ctenarskekluby.cz/>)
- Centrum informačního vzdělávání Masarykovy univerzity (přístupný z: <http://www.ceinve.cz>)
- Portál Místo pro život (přístupný z: <http://www.mistoprozivot.cz/index.php?id=4>)
- Jiný zdroj – jaký?

16. Jaké výukové metody nejčastěji používáte při lekci IV?

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní (min. 1). [po zadání odpovědi: → [otázka č. 17](#)]

- Samostatná práce žáků (např. samostatné vyhledávání, pracovní listy atd.)
- Praktické ukázky (instruktáž)

- Přednáška/výklad
- Diskuse
- Didaktické hry (interakční, scénické, simulační)
- Metody kritického myšlení

17. Jaké zdroje, nástroje, a pomůcky využíváte při realizaci lekce?

Povinná otázka, respondent se musel u každé podotázky rozhodnout mezi odpověďmi na dané škále. [po zadání odpovědi: → [otázka č. 18](#)]

Škála: **vždy** **jen někdy** **vůbec**

- Tištěné dokumenty
- Elektronické zdroje
- Online katalog vaší knihovny
- Informační databáze (dostupné online)
- Online nástroje (pro tvorbu grafiky, prezentaci, myšlenkové mapy a pod.)
- Audiovizuální média (CD, DVD)
- Pracovní listy
- Projektor
- Internet

18. Absolvovali jste za poslední 2 roky nějaké školení či seminář k informačnímu vzdělávání?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [ano → [otázka č. 19](#), ne → [otázka č. 22](#), nevzpomínám si → [otázka č. 22](#)].

19. Kde se konal seminář či školení k IV, který jste navštívili?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [V karlovarském kraji → [otázka č. 20](#), V jiném kraji → [otázka č. 21](#), Možnost A i B → [otázka č. 21](#)].

20. Zkuste si prosím vzpomenout, kterého konkrétního semináře či přednášky jste se zúčastnili:

Povinná otázka, respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat jakou vlastní (min. 1). [po zadání odpovědi: → [otázka č. 21](#)]

- 9. 11. 2012 Přednáška a seminář Informační vzdělávání (KKKV + MK Chodov, lektor Mgr. L. Navrátilová, Polička)
- 21. a 22. 11. 2013 Čtením a psaním ke kritickému myšlení (KKKV lektori PhDr. I. Zadražilová, Mgr. J. Zikuška)
- 19. 4. 2013 Čtenářství a dyslexie (KKKV, lektorky PhDr. L. Krejčová, Ph.D. Mgr. A. Vorlíčková, Mgr. J. Zajíčková)
- 16.5.2014 Kurz komunikační a prezentační dovednosti (KKKV, lektorka Zuzana Helínská)
- nevzpomínám si

21. Využíváte poznatky a dovednosti získané na těchto seminářích při přípravě a realizaci lekcí IV ve vaší knihovně?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí. [po zadání odpovědi: → [otázka č. 22](#)]

- určitě ano

- spíše ano (=jen někdy)
- spíše ne (=zřídka)

22. Vyjádřete prosím svůj názor: Nabídka odborných školení (seminářů) na téma IV je v Karlovarském kraji:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí nebo napsat odpověď vlastními slovy. [po zadání odpovědi:: → [otázka č. 23](#)]

- uspokojivá(=mohlo by jich být více)
- plně dostačující
- nedostatečná
- vlastní odpověď

23. Máte zájem se dále profesně vzdělávat v oblasti IV?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky [určitě ano → [otázka č. 24](#), spíše ano → [otázka č. 24](#), spíše ne → [otázka č. 25](#), určitě ne → [otázka č. 25](#)].

24. Jakého z níže uvedených seminářů (školení) byste se v budoucnu rádi účastnili?

Vysvětlivka: Otázka zkoumá vaši aktuální potřebu dalšího profesního vzdělávání (školení, semináře, kurzy). Na základě vašeho zájmu bude vytvořen plán na další vzdělávání knihovníků odd. pro děti v Karlovarském kraji.

Povinná otázka, respondent musel alespoň některou z nabízených odpovědí (min. 1) [po zadání odpovědi:: → [otázka č. 25](#)]

- Čtenářská gramotnost
- Psychologie práce s dětským čtenářem
- Současná literatura pro děti a mládež
- Pedagogické minimum
- Moderní výukové metody vhodné při práci s dětským čtenářem
- Lekce informačního vzdělávání-jak začít
- Využití metod kritického myšlení
- Metodika tvorby lekce IV pro 2. stupeň
- Informační gramotnost
- Internetová bezpečnost (zaměření na dětského uživatele)
- Informační etika
- Využití audiovizuálních pomůcek při lekci IV
- Databáze a jejich využití v lekcích IV

25. Sledujete v odborném tisku či na internetu články či příspěvky týkající se informačního vzdělávání dětí?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.) [po zadání odpovědi:: → [otázka č. 26](#)]

- ano, ale jen příležitostně
- ne
- ano, pravidelně

26. Uveďte prosím region, ve kterém se vaše knihovna nachází:

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí. [po zadání odpovědi:]
→ [otázka č. 27](#)

- region Sokolov
- region Karlovy Vary
- region Cheb

27. Uveďte prosím váš e-mail kontakt:

Upřesnění: Tato otázka je nepovinná. Budu ale ráda, pokud ji uvedete z důvodu zaslání výsledků průzkumu.

Nepovinná otázka, respondent mohl napsat odpověď vlastními slovy.

28. Zde můžete napsat jakékoliv připomínky týkající se tohoto průzkumu a také informačního vzdělávání dětí v našem kraji. Velmi děkuji za veškeré vaše názory a podněty.

Nepovinná otázka, respondent mohl napsat odpověď vlastními slovy.

Konec dotazníku. Následovalo krátké poděkování.

PŘÍLOHA B

NÁZEV LEKCE

VAŘÍM – LEPÍM – HRAJU SI

lekce IV pro rozvoj dokumentové gramotnosti

autorka lekce: Klára Rozsypalová, Městská knihovna Locket, 2013

Definice dokumentové gramotnosti

Dokumentová gramotnost je schopnost nalézt a porozumět informacím obsaženým v konkrétním dokumentu (jízdní řád, návod k obsluze, žádost o vydání dokladu ...) a schopnost na tyto informace adekvátně reagovat (doplnit chybějící údaje, vyplnit formulář, postupovat podle návodu, pochopit dopravní spojení...).³¹

Anotace

Lekce je zaměřena na rozvíjení znalostí a dovedností v oblasti dokumentové gramotnosti studentů.

Klíčovým materiálem jsou dokumenty vybrané s ohledem na cílovou skupinu žáků, tedy 5. – 7. tříd ZŠ. Mezi tyto dokumenty, se kterými v této lekci budeme pracovat, patří: herní návod na stolní hru, příbalový leták léku, návod na výrobu dárku (nebo jiného výrobku).

Žáci si na základě vlastní práce ve skupinách ověří své schopnosti orientovat se v těchto typech dokumentů a aplikovat je do praxe, součástí práce je také argumentace, prezentace a hodnocení.

Cílová skupina

Žáci 6. – 7. tříd ZŠ

Časová dotace

60 – 90 minut (dle zvolených aktivit)

Pomůcky

vybrané texty k použití pro skupiny (viz níže), tabule, psací potřeby, přístup na internet (není nezbytně nutný), ukázky jednotlivých textů – recept, návod na hru, příbalový leták léku, jízdní řád... lze i naskenovat a promítnout na zeď (pokud máme k tomu zařízení ☺), ale je to lepší, dokument je velký a vidí na něj všichni). Nezapomeneme připravit také vhodnou literaturu dostupnou ve fondu – příručky, kuchařky atd. Pomůcky a příprava podrobně u každé z aktivit.

Žák v průběhu lekce rozvíjí:

- **čtenářské dovednosti:** čtení s porozuměním, třídění podstatných a méně důležitých informací v textu
- **orientace nesouvislých textech:** návod, příbalové informace (léky, potraviny)
- **komunikační kompetence:** argumentace, komunikace ve skupině, vyjádření vlastního názoru, prezentace
- **sociální kompetence:** kooperace, sebereflexe, naslouchání
- **aplikační dovednost:** uplatnění v praktickém životě

³¹ <http://kmen.uhk.cz/kmen/dvpp/clanky/gramotnosti.html>

Použité metody³²

- Myšlenková mapa
- Řízené psaní
- Řízené čtení
- Práce s textem
- Argumentace

Úvodní slovo

Číst, získávat a hledat potřebné informace potřebujeme každý den. Nejen ve škole, ale i doma, v práci, když chceme někam cestovat, když jsme nemocní, když si hrajeme, když něco tvoříme.

Otázka: Dokážete si vybavit, kde tyto informace můžeme získat, nebo kdy potřebujeme rozumět takovému druhu dokumentů?

Příprava: – na tabuli napíšeme do kruhů: škola, domácnost, volný čas, cestování, práce, nemoc..

I. ČÁST

Aktivita: Myšlenková mapa

- ✓ Společná práce
- ✓ Čas. dotace 10 minut

Zadání: Pojdme si společně vytvořit přehled (myšlenkovou mapu) různých druhů dokumentů, které pro svůj život a práci potřebujeme.

Příklad, jak mapu vytvořit:

Domácnost: návod na obsluhu nějakého přístroje (televize, počítač, vysavač), recept (dort, omáčka), návod na vyčištění skvrny, etiketa na tričku (složení, na kolik stupňů Celsia vyprat, žehlit/nežehlit), příbalový leták nějakého kosmetického přípravku (barva na vlasy)

Nemoc: příbalový leták léku (mast, kapky, pilulky, sirup), informace o složení výrobku (důležité pro alergiky, osoby s dietou), leták s informacemi o nemoci

Hraní a volný čas: návod na hru (na PC, stolní, karetní), návod na postup při výrobě (dárku, výrobky z papíru..), péče o domácí zvíře

Cestování: jízdní řády (vlaky, autobusy), zájezd (informace před odletem), mapa (plán trasy)

Škola, úřad: formulář – přihláška do zájmového kroužku, dotazník, žádost o vydání občanského průkazu (cestovního pasu)

Poznámka: žáci většinou vymyslí spoustu dalších možností, jednotlivá hesla lze dále rozvíjet a upřesňovat

Smysl této aktivity:

Tato metoda žákům pomůže utřídit znalosti, které již mají z praxe, „nastartujeme“ jejich myšlení a pomůžeme jim uvědomit si, že jsou v běžném životě doslova obklopeni těmito druhy dokumentů. Myšlenkovou mapu necháme na viditelném místě po celou lekci, žáci se k ní mohou vracet. Je také možné jim doporučit, aby v případě, že je během další práce napadne další příklad (rozvinutí řetězce), mohou jej sami doplnit. (*tato metoda se mi velmi osvědčila*)

³²Popis použitých metod "Čtením a psaním ke kritickému myšlení":
<http://mistoprozivot.cz/index.php?id=41>

II. ČÁST

Úvod

Na naší myšlenkové mapě vidíme, že se s potřebnými informacemi setkáváme a pracujeme denně. Pro nás je ale velmi důležité, abychom je uměli správně číst, abychom jim rozuměli, abychom dokázali v textu vyhledat to, co je pro nás podstatné.

Aktivita: Volné psaní

- ✓ Práce jednotlivce
- ✓ Uvědomění si podstatných informací v textu
- ✓ Čas. dotace: 5 minut

Příprava: Papíry se 3 hesly: návod na hru, příbalový leták léku, návod na výrobu náramku z korálků (příklad, lze zvolit jiný). Rozdáme každému žákovi.

Úkol: Na papíru, který držíte v ruce, jsou napsána 3 hesla. Vaším úkolem je napsat ke každému heslu 2 informace, které jsou podle vás u každého typu dokumentu pro nás nejdůležitější. *Př: Návod na hru: věkové určení, počet hráčů.*

Po skončení čas. limitu krátce s žáky diskutujeme, co ke každému heslu napsali, můžeme je také nechat **argumentovat „proč“**.

III. ČÁST

Aktivita: Práce s textem

- ✓ Vyhledávání důležitých a podstatných informací v textu
- ✓ Práce ve skupinách
- ✓ Časová dotace: 15 min pro práci, 5-10 min. společná kontrola (diskuse)

Popis: Každá ze skupiny dostane 1 text (návod na užívání léku, herní návod na stolní hru, postup na výrobu nějakého výrobku, recept ...- nejlepší je mít 6 skupin a každý typ textu mít připraven 2x, při vyhodnocování si mohou skupiny, které mají stejný text, porovnat své poznámky.

Příprava: Tabulka se 4 kolonkami: nejdůležitější, důležité, zajímavé, méně důležité (tzv. přidané informace)

Varianta bez psaní (děti se specifickými poruchami učení, zdravotně znevýhodnění, nebo pokud potřebujeme ušetřit čas): rozdat 4 zvýrazňovače, každý v jiné barvě (tento způsob je dle praxe lepší, neboť odpadá zdlouhavé vypisování (opisování) textu. Je třeba ale žákům na tabuli napsat, co která barva zvýrazňovače znamená, např. zelená = nejdůležitější, žlutá = důležité, růžová = zajímavé, červená = nepodstatné, přidané informace

Úkol pro každou skupinu:

Napsat do kolonek (nebo zvýraznit barvou) informace podle důležitosti.

Žáci pracují se svými texty ve skupině 15 minut. Protože je to skupinový úkol, je důležité, aby předem dobře porozuměli úkolu a věděli, že se musí ve své skupině dohodnout. V případě, že mají členové skupiny rozdílný názor, měli by umět zdůvodnit, proč prosazují právě ten svůj. Důležité je vysvětlit, že v některých případech (třeba u příbalového letáku léků) nemusí použít všechny kolonky (barvy) – všechny informace jsou důležité či podstatné (dále viz příklad).

Doporučení: necháme děti pracovat samostatně, ale procházíme mezi skupinkami a v případě nějakého rozporu se vmísíme do diskuse a snažíme se, aby si ti „v rozporu“

s ostatními zdůvodnili, proč mají odlišný názor. Učíme tak žáky argumentovat. Pokud je učitelka, která žáky na lekci doprovází, svolná, může nám pomoci.

Očekávaný výstup – třídění informací dle důležitosti - příklad:

Herní návod na hru:

- nejdůležitější informace: věkové určení (pro jaký věk je hra doporučena), počet hráčů, hodnocení=konec hry a počítání bodů
- důležité: délka hry, obtížnost
- zajímavé: doporučení, možnosti obměny hry
- méně podstatné: varianta hry (rozšíření)

Návod na užívání léku:

- nejdůležitější informace: indikace léku (žákům vysvětlit, co to znamená = tj. na jakou nemoc lék používáme), dávkování, způsob použití, pro koho je lék určen.
- důležité: kontraindikace (opět vysvětlit – kdy se nesmí lék používat),
- zajímavé: nežádoucí účinky
- méně podstatné: Z hlediska čtenářů letáků-uživatelů léků (v našem případě dětí) mohou být jako méně podstatné informace označeny např. informace o složení léků. Vysvětlíme dětem, že tyto informace slouží především lékařům a lékárníkům, pro ně jsou důležité. Pro nás jako uživatele přípravku jsou důležité méně, neboť jim stejně nerozumíme 😊

Poznámka: další příklady již není třeba uvádět, u návodu na výrobu nějakého výrobku či recept lze snadno určit, co je důležité a co méně. Záleží také na tom, jaký druh dokumentu pro práci ve skupince zvolíme (záleží na věku žáků, např. příbalový leták je vhodný pro starší děti, žáci 6. tříd již tento úkol zvládnou většinou dobře)

Po skončení časového limitu s žáky opět **diskutujeme**, jaké informace a proč vybrali do jednotlivých kolonek (zvýraznili).

IV. ČÁST

Aktivita: Řízené psaní

Práce ve skupinách

- ✓ Časová dotace: 20 minut pro práci ve skupině, 10 minut na společné přečtení výsledků
- ✓ Pomůcky: papír, tužky, podložky

Úkol: Sestavení návodu na přípravu určitého jídla nebo návodu na výrobu nějakého dárku (výrobku).

Poznámka: Aby to děti bavilo a tento úkol byl kreativní, vymyslíme si nějaké zvláštní jídlo (nebo výrobek), který není obecně znám. Může to být třeba nějaké speciální vymyšlené jídlo. V zadání bude jen název jídla (výrobku), záleží pak na dětech, co vymyslí. Tato aktivita je velmi oblíbená, děti si rády vymýšlejí a baví je kombinovat různé ingredience či pomůcky na výrobu atd.

Smysl této aktivity:

Smyslem je, aby si žáci uvědomili, jaké informace jsou pro uživatele našeho návodu důležité, co musí v návodu být a které informace je dobré připojit (zajímavosti, doporučení.). Nezáleží na tom, co konkrétně nakonec vytvoříme (tj. zda výrobek či jídlo v realu půjde vyrobit či v případě jídla zda bude požitelné), důležité je, aby náš návod obsahoval

veškeré podstatné informace. My jako lektori musíme ale žákům přesně vysvětlit, co po nich chceme, na tabuli napsat v bodech postup práce – na co by neměli zapomenout. U mladších žáků vytvoříme osnovu společně a napíšeme jí na tabuli, žáci pak tvoří samostatně jen náplň každého bodu v osnově.

Doporučení: Vzhledem k poměrně krátké čas. dotaci volíme jednoduché téma

Úkol: Pokusíme se společně napsat návod na přípravu jídla (výrobu něčeho). Každá skupinka dostane papír a tužku a název výrobku. Vaším úkolem je napsat přesný postup výroby a dodržet podmínku, že návod musí obsahovat všechny druhy informací (nejdůležitější až nepodstatné (přidané) informace).

Varianty práce na úkolu:

Varianta 1 (nejlepší podle mě): Návod sestavují žáci postupně. Nejdřív společně sestaví osnovu – tedy co v návodu nesmí chybět (tz. jednotlivé části) 1. ze skupinky napíše větu (či několik vět – podle věku). Podá papír dalšímu, který zase vymyslí další bod návodu..atd. Ve skupince se tak vystřídají všichni žáci, někteří i vícekrát. Tím, že každý ze skupinky vymyslí něco sám, bývá výsledek zajímavý a děti to baví. Vhodné je žákům předem přesně vysvětlit, jak na úkolu mají pracovat.

Varianta 2: žáci pracují celou dobu společně, tj. jeden píše, ostatní mu říkají své nápady.

Po skončení čas. limitu si společně výsledky práce přečteme. Čte vždy jeden ze skupiny, ostatní žáci poslouchají a kontrolují, zda nejsou vynechány nějaké důležité informace.

V. ČÁST

Tato část je volitelná, nabízí 2 další aktivity pro skupinovou práci. Lze je zařadit místo některé z výše uvedených aktivit. V případě, že máme dostatek času, můžeme je zařadit jako další aktivitu, doporučuji zařadit jako „opakovací“ aktivitu na konec lekce, neboť během lekce se žáci seznámili s různými druhy textů a touto aktivitou si vlastně zopakují právě získané poznatky.

Aktivita: Kompletace textu

- ✓ Čas. limit: 5 – 10 minut
- ✓ skupinová práce

Příprava: Vybereme 4 **různé** druhy textů (návod na výrobek, recept, příbalový leták, návod na hru). Texty upravíme (nebo přepíšeme) tak, aby všechny byly jednotně upravené (velikost a druh písma, barva) – barevně zvýrazníme pouze názvy oddílů (částí textu). Jednotlivé části rozstříháme podle oddílů (tj.4-5 částí). Rozložíme na zemi nahodile (zpreházíme).

Úkol: každá skupina si vylosuje název textu (tj. část: nadpis). V časovém limitu 5 minut vybere z připravené hromádky textů ty části, které se vztahují k jejich zadání. Další částí úkolu je sestavit text tak, jak jde logicky posloupně za sebou.

Smysl této aktivity:

Žáci rozvíjí čtenářskou dovednost, soustředí se na konkrétní vyhledávání, učí se rozeznávat druhy textů, protože každý z předložených textů má svá specifika (názvy jednotlivých oddílů (částí)). Zároveň se učí seřadit informace dle důležitosti a logické posloupnosti.

Aktivita: Třídění textů

- ✓ Čas. dotace: 5 minut
- ✓ společná práce

Příprava: Vytvoříme kartičky s názvy: jízdní řád, formulář, příručka, přihláška, návod, kuchařka, leták... Připravíme tyto typy dokumentů (od každého typu několik příkladů). Rozložíme na zemi. Kartičky rozložíme v jiné části místnosti.

Úkol: Žáci roztřídí všechny dokumenty, ke každé kartičce přinesou správný typ dokumentu. Žáci mohou pracovat společně.

Hodnocení aktivity (kontrola): Vytvoříme kolečko kolem dokumentů a společně kontrolujeme, zda jsou správně přiřazeny (roztříděny). Případně diskutujeme správné umístění.

***Poznámka na konec lekce:** Vhodné je dát žákům ještě nějaký čas (5 -10minut), aby si mohli v klidu prohlédnout všechny předložené dokumenty, ukázat jim, kde ve fondu knihovny najdou příručky a kuchařky.*

Pokud chceme využít při lekci internet:

Lze zařadit při lekci pro starší žáky. Pokud máme projektor, můžeme žákům ukázat, jak najít na internetu nějaký dokument, se kterým jsme pracovali v lekci (návod, recept, příbalový leták). Ukážeme jim, jak vyhledat např. návod na výrobu něčeho, jak správně zadat do vyhledávače dotaz. Žákům od 5. třídy lze již vysvětlit krátce výhodu použití booleovských operátorů (AND, OR, NOT) pro přesnější vyhledávání v Google – tj. příklad zadání dotazu na vyhledávání návodu na papírového draka: **Návod AND výroba AND papírový drak**

Také lze žákům ukázat, jak se hledá v jízdních řádech (IDOS).

Poznámka: Pokud zařadíme do lekce i část s internetem, je třeba počítat s cca 30 min. času navíc. Nebo se dá škole nabídnout téma ve dvou lekcích (jedna bez internetu, další navazující jen internet).

Databáze, které používám v lekci pro ukázkou:

- <http://jizdnirady.idnes.cz/vlakyautobusymhdvse/spojeni/>
- <http://www.recepty.cz/>
- <http://www.sukl.cz/modules/medication/search.php> = tyto ale pro žáky 8.-9.ročníků (pokud lekci nabízíme i pro tyto ročníky)
- <http://www.i-creative.cz/>

... a podobné stránky určené dětem – dětské weby, kde lze také nalézt rubriky tvoření a nápady.

PŘÍLOHA C

NÁZEV LEKCE

1. SVĚTOVÁ VÁLKA: ČESKOSLOVENŠTÍ LEGIONÁŘI V RUSKU

lekce IV pro rozvoj informační gramotnosti

autorka lekce: Klára Rozsypalová, Městská knihovna Locket, 2014

Definice informační gramotnosti:

Schopnost jednotlivce prostřednictvím dostupných informačních metod a technologií vyhledávat, zpracovávat, vyhodnocovat a využívat informace³³

Anotace

Lekce tematicky zaměřená na práci s tištěnými i elektronickými zdroji. Žák se učí vyhledávat konkrétní informace o tématu, kterým je 1. světová válka (Českoslovenští legionáři). V průběhu lekce žák pracuje s literaturou zaměřenou na toto téma i s online zdroji. Žákům jsou představeny zajímavé online zdroje.

Cílová skupina

žáci 9. ročníku ZŠ

poznámka: podle požadavků pedagogů a návaznosti na ŠVP (téma by mělo korespondovat se školním učivem)

Časová dotace

60 - 90 minut

poznámka: 2 vyučovací hodiny jsou optimální pro vypracování všech úkolů

Vymezení v RZP ZV

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost, vzdělávací obor: dějepis

- Člověk v dějinách: význam zkoumání dějin, získávání informací o dějinách; historické prameny
- Moderní doba: první světová válka a její politické, sociální a kulturní důsledky

Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace, vzdělávací obor: český jazyk a literatura

- samostatné získávání informací z různých zdrojů a k zvládnutí práce s jazykovými a literárními prameny i s texty různého zaměření

Pomůcky

vybrané texty k použití pro skupiny (viz níže), tabule (flipchart), psací potřeby, přístup na internet. Vhodná literatura dostupná ve fondu, tematicky zaměřená na 1. světovou válku (naučná i beletrie – výběr přizpůsobíme věku žáků) *Pomůcky a příprava podrobně u každé z aktivit.*

³³ PLANKOVÁ, Jindra a Jan ŠVEJDA, 2003. Informační gramotnost. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002038&local_base=KTD

Cíl lekce

- představení literatury tematicky zaměřené na 1. světovou válku ve fondu knihovny /beletrie i naučná literatura (výběr vhodný pro danou věkovou skupinu)
- ukázka literárního žánru: deníky
- nácvik čtení s porozuměním, definování informační potřeby na základě čteného textu
- osvojení dovednosti pracovat s odborným textem – vyhledání relevantních informací v textu
- strategie vyhledávání v různých informačních zdrojích (tištěných i dostupných na internetu)
- strategie zpracování referátu na dané téma

Žák v průběhu lekce rozvíjí:

- **čtenářské dovednosti:** čtení s porozuměním, práce s beletristickým i odborným textem, posuzování a hodnocení čteného textu, formulace vlastních názorů,
- **informační dovednosti:** definování informační potřeby, propojování informací z různých pramenů, používání klíčových slov, vyhledávání informací v sekundárních zdrojích /online katalog
- **komunikační dovednosti:** prezentace informací, komunikace při týmové práci, naslouchání, vyjádření vlastního názoru
- **sociální kompetence:** spolupráce ve skupině, naslouchání, sebereflexe

Použité metody³⁴

- brainstorming
- tabulka V-CH-D (Vím, chci vědět, dozvěděl jsem se)
- klíčová slova

Online zdroje využité v lekci

- Český rozhlas: Před 100 lety, dostupný z: <http://www.rozhlas.cz/pred100lety/portal/>
- Paměť národa, dostupný z: <http://www.pametnaroda.cz/>
- Vojenský historický ústav: dostupný z: <http://www.vhu.cz/operace-historikon-zakladni-informace-a-objednavky-2/tajemstvi-vojenskeho-kufriku/rusky-legionar/>
- Památník čs. legií: dostupný z: <http://pamatnik.valka.cz/index.php/s-legie/v-rusku>
- Klub přátel ppk. Karla Vašátky: československé legie: dostupný z: <http://www.karlasvatko.cz/historie-ceskoslovenskych-legii>

Tištěné zdroje využité v lekci³⁵

KRIS. *Svoboda!: Rusko, 1914-1920: fiktivní válečný deník příslušníka Československé legie. 1. díl, Z Prahy do Čeljabinska*. Praha: Meander, 2013. 89 s. Pro Emu; sv. 14. ISBN 978-80-87596-29-6.

SEIFERTOVÁ, Lucie. *Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí*. Praha: Petr Prchal, 2003. [88] s. ISBN 80-242-1042-8.

AUGUSTA, Pavel a HONZÁK, František. *Československo 1918-1938*. Praha: Albatros, 1992. 63 s. Dějiny v obrazech. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00546-8.

³⁴ Popis použitých metod "Čtením a psaním ke kritickému myšlení": <http://mistoprozivot.cz/index.php?id=41>

³⁵ poznámka: z těchto zdrojů byly použity kopie stran. Přímé odkazy (strany, web) zaznamenány u jednotlivých úkolů

Poznámka před začátkem lekce: Žáci jsou učitelem předem připraveni na to, že lekce je tematicky zaměřená na 1. světovou válku, ale nevědí užší tematické zaměření.

Úvod

- žáci jsou rozděleni do skupin – losování obrázků s legionáři– připravíme podle počtu žáků (nejlépe skupiny po 3-4)
- Příprava kartiček s obrázky: vojáci –uniformy, které nosili legionáři v Rusku.(viz foto č.1 v příloze C.1)
 - Na druhé straně kartičky je pro každého vojáka napsán úkol (2 otázky – součást dalšího úkolu lekce)

I. ČÁST

UVEDENÍ DO TÉMATU

1. Zjištění tématu lekce

Příprava: na tabuli je napsáno 5 klíčových slov, které se vztahují k tématu LEGIONÁŘI: Rusko, dobrovolník, Česká družina, Zborov, Jaroslav Hašek

Cíl: Žáci se podle klíčových slov pokusí najít, co tato slova spojuje.

Zadání:

- V první fázi: vyzveme žáky, aby přemýšleli a nahlas říkali návrhy. Ty zapisujeme na tabuli. Pokud uhodnou hledané slovo, ověří si na internetu, zda byl úsudek správný (viz fáze 2)
- V druhé fázi: pokud neuhodnou slovo na základě úsudku, přistoupíme k vyhledání slova za použití internetu
 - ✓ **Pokyn žákům k úkolu** (nutné vysvětlit pro nácvik správného hledání na internetu): do vyhledávače (např. google) zadat 3 libovolná slova (výběr ze zadaných slov – možno pokusit se společně rozhodnout, která tři z pěti slov jsou nevhodnější), vzájemně je propojit booleovským operátorem **AND**.
 - ✓ **cíl**: žák se naučí zpřesnit dotaz pomocí operátoru AND

Po nalezení slova alespoň 2 skupinami napíšeme na tabuli odpověď: ČS. LEGIONÁŘI

Očekávaný výstup: Žáci po tomto úkolu tedy již vědí, jaké je přesné zaměření lekce.

2. Brainstorming

- ✓ práce ve skupině.
- ✓ Časová dotace: 5 minut

Zadání: Pište na papír ve skupině hesla/krátké věty, která vás napadnou téma 1. světová válka a legionáři. Může to být cokoliv, na co si vzpomenete z výuky, nebo jste sami četli, slyšeli v TV nebo v rádiu. Pište velkými písmeny.

Vysvětlení, proč toto děláme (smysl úkolu): tuto metodu můžeme využít například pro školní práce (referáty). Metoda nám pomůže z mozku "vydolovat", co již o tématu víme. Utřídíme tak myšlenky.

Vyhodnocení úkolu: jednotlivé papíry spojíme na tabuli, přečteme odpovědi. Zatím nevyškrtáváme žádná hesla.

3. Vyhledávání informací z textu (naučná literatura – tištěný zdroj, internet)

- ✓ práce ve skupině
- ✓ Časová dotace: 5 minut

Úkol: Vyhledání informací v textu/encyklopedie

Pomůcky: Každá skupina dostane okopírovanou dvoustranu z knihy Dějiny českého národa: Lucie Seifertová (dvoustrana – kapitola 1. světová válka)+ zvýrazňovač

Zadání: Vaším úkolem je během 3 minut najít na této dvoustraně všechny informace, které se přímo vztahují k tématu a zakroužkovat/označit je zvýrazňovačem.

Vyhodnocení: Na tabuli na papíry s hesly z 1. úkolu přepíšeme další hesla: žáci je diktují z okopírovaného textu

Poznámka: Instruovat žáky, aby říkali pouze jednoslovná hesla/spojení, ne celé věty (př. Itálie, cizinecká legie, bitvy, zákop, Arras, Rumburk, přeběhlci, zajatci, rota "Nazdar" atd)

Úkol: Rámec - souvislosti

metoda: tabulka V-CH-D

Zadání: každá skupina má stejný úkol – napište 5 stěžejních informací o 1. sv. válce, které s jistotou víte: (proč- kdo-s kým-konec – kdy) – časový limit 5 minut

Instrukce k dalším částem tabulky:

Chci vědět: napište 5 otázek, které potřebujete zjistit, abyste se dozvěděli základní informace o legiích (instrukce: společně se dohodnout, co je důležité)

Dozvěděl jsem se: v časovém limitu 20 minut odpoví na své otázky (zadané v kolonce "CH")

můžete použít tyto zdroje: knihy, internet, připravený souhrnný text³⁶

Instrukce: Samostatné vyhledávání v zajímavých zdrojích na internetu:

Úkol: Chceme najít nějaké zajímavé informace o 1. světové válce na internetu. Příklady, jak můžete hledat:

Do vyhledávače napsat: 1. světová válka AND legionáři AND Rusko = prohlédneme odkazy, neklikáme hned na ten první, který se nám nabídne.

Poznámka: Předvést v praxi. Po načtení odkazů vyzveme žáky, aby se podívali a řekli, jaký odkaz by si vybrali (připomeneme, že chceme důvěryhodný zdroj a kvalitní video).

4. Vyhledávání konkrétních informací na internetu

- ✓ práce ve skupině
- ✓ Časová dotace: 10 minut

Úkol: Identifikace uniforem přísl. čs. legií v Rusku. Zjistit, komu patřila uniforma na obrázku skupiny + odpovědět na otázku.

Zadání: Na zadní straně vašeho obrázku vojáka najdete 2 otázky. Odpovězte na ně. Odpovědi najdete na stránkách <http://www.karelvasatko.cz/>.

Cíl: Žák na základě otázky vyhledá v konkrétním zdroji informace, které mu odpoví na danou otázku. (Otázka se vztahuje k hledanému obrázku uniformy a jeho popisku-např. "Co je to šuba?) Zadání je pouze konkrétní webový zdroj, žák musí sám vyhledat na stránkách webu záložku, která se vztahuje k tématu (Československé legie v Rusku – výstroj a výzbroj). Žák se tak učí orientovat se na webu a hledat v něm konkrétní informace.

Poznámka: zadané webové stránky jsou velmi přehledně organizovány, proto by neměl být větší problém informace nalézt.

Shrnutí celé části I

Přečteme společně z tabule to, co již k tématu víme, zvýrazňovačem zakroužkujeme důležitá hesla.

Očekávaný výstup: (Co bychom již měli o tématu vědět): Připomenuli jsme si základní informace o 1. svět. válce. V Rusku bojovali čs. legionáři, důležitou bitvou je bitva u Zborova. Víme, jaké vybavení vojáci měli. Známe webový zdroj, ve kterém můžeme nalézt užitečné informace o čs. legiích.

³⁶ text sestaven z tohoto zdroje: <http://legiefilm.fonio.cz/legie-v-case/> /zkrácený text, výběr jednotlivých událostí s datem + úvod ke každé události

II. ČÁST

LEGIONÁŘI V RUSKU – DŮLEŽITÉ INFORMACE O TÉMATU

Poznámka: Pro tuto část je využit materiál Vojenského historického ústavu Praha, který aktuálně vyhlásil soutěž "Tajemství vojenského kufříku".

Na stránkách soutěže³⁷ je k dispozici graficky velmi pěkně zpracovaný interaktivní kufřík ruského legionáře. V úvodu této části je žákům promítnut na plátno (projektorem) tento kufřík a společně jej prozkoumáme. Dále žáci pracují ve skupinkách.

Úkol: Dle událostí na mapě sestavit příběh legionáře A.D. Martince

- ✓ skupinová práce
- ✓ časová dotace: 30 minut

Zadání: Na webu, který jsme si teď představili, je kromě kufříku i interaktivní mapa událostí. Vaším úkolem je podle zadání (žáci dostanou zadání na papíře – viz foto č. 2 v příloze lekce) vypracovat jednotlivé otázky za použití internetu a dostupné literatury v knihovně. Každá ze skupin bude mít rozdílný úkol, dohromady pak složíme celý příběh legionáře Antonína D. Martince.

Pomůcky: web (NVU Praha viz výše), pracovní list na zapisování odpovědí (foto č. 2 v příloze C. 1), tužka

Vyhodnocení úkolu: Poté, co jednotlivé skupiny vypracují samostatně úkol, vyberou z připravených karet událostí (fotografie+datum³⁸) tu, kterou zpracovali a společně pak vytvoří časovou osu příběhu.

Podle časové osy společně sdílíme informace, které žáci vyhledali.

Očekávaný výstup: (Co bychom již měli o tématu vědět): Vyhledali jsme v důvěryhodných webových zdrojích informace o čs. legionářích v Rusku, víme, jaké nosili uniformy, víme, jak se nazývala určitá část výstroje (zjišťováno v otázkách na kartičce vojáka). Na základě časové osy příběhu známe jednotlivé významné události (Bitva u Zborova, Čeljabinský incident, Česká družina, 28. pěší pluk, 3.dělostřelecký pluk Jana Žižky z Trocnova, Vladivostok-cesta legionářů domů).

III. ČÁST

DOPLŇUJÍCÍ AKTIVITY

Poznámka: tyto aktivity lze zařadit podle toho, zda máme ještě nějaký čas navíc. Dle mé zkušenosti lze stihnout video [délka 3,5 min] (to je vhodné jako závěr lekce), někdy i přečtení úryvku z deníku legionáře (viz níže).

Doplňující úkoly k samostatné práci /nebo ve skupinách

- ✓ Najděte na internetu 3 jména slavných osobností, které patřili k ČS. legiím v Rusku
- ✓ Najděte na webu Český rozhlas stránky, které se zabývají 1. světovou válkou
- ✓ Najděte webové stránky, na kterých lze získat informace o památníku legionářů 1. svět.války
- ✓ Najděte na youtube 3 videa, která jsou o legionářích

³⁷<http://www.vhu.cz/operace-historikon-zakladni-informace-a-objednavky-2/tajemstvi-vojenskeho-kufriku/rusky-legionar/>, cit. 2014-11-10

³⁸zdroj:<http://www.vhu.cz/operace-historikon-zakladni-informace-a-objednavky-2/tajemstvi-vojenskeho-kufriku/rusky-legionar/> = **mapa událostí**, cit. 2014-11-10

Náslech textu: deníky legionářů

Deník legionáře – na webu:

<http://legionarjaroslavjanda.cz/denik-legionare/>

<http://jemelkovi.cz/Leg5.html>

Lze použít i deník ve fondu knihovny, pokud máme.

Video: "Cesta legionářů domů" zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=skHpjklhvNA>

Doprovodné materiály jsou na následující straně (Příloha C.1)

PŘÍLOHA C.1

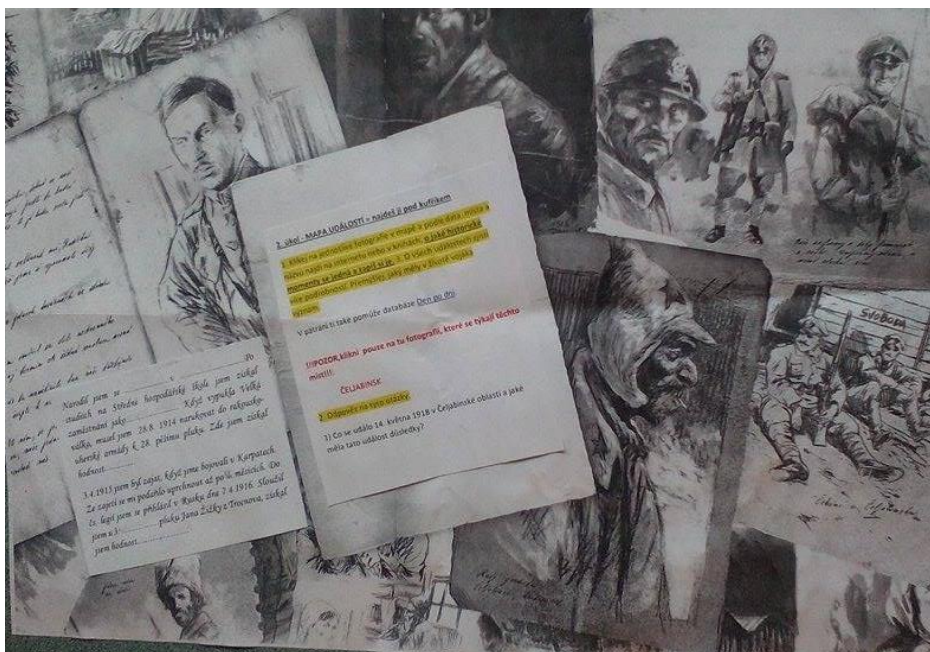

Obrázek 1: kartičky vojáků pro rozdělení do skupin.

Na druhé straně obrázku je jedna otázka (viz zadání úkolu), na kterou skupina v průběhu lekce najde odpověď.

Zdroj:

<http://www.karelvasatko.cz/historie-ceskoslovenskych-legii/vyzbroj-a-vystroj/ruske-legie>

Obrázek 2: Pracovní list s úkoly.

Kopie z knihy:

KRIS. Svoboda!: *Rusko, 1914-1920: fiktivní válečný deník příslušníka Československé legie. 1. díl, Z Prahy do Čeljabinska*. Praha: Meander, 2013, s. 36. Pro Emu; sv. 14. ISBN 978-80-87596-29-6.

Kopie je doplněna 2 texty:

- vytrhaná slova: žák doplňuje životopisné údaje vojáka Martince/informace hledá v interaktivním vojenském kufříku. Zdroj: <http://www.vhu.cz/operace-historikon-zakladni-informace-a-objednavky-2/tajemstvi-vojenskeho-kufriku/rusky-legionar>
- Zadání úkolu k interaktivní mapě událostí: každá skupina má 2 místa (města) z mapy +úkol, co má zjistit. Zdroj: <http://www.vhu.cz/operace-historikon-zakladni-informace-a-objednavky-2/tajemstvi-vojenskeho-kufriku/rusky-legionar>